

BIBLIANA

XXV. ROČNÍK
Cena / 0,70 €

revue

o umení pre deti
a mládež

3
/ 2018

Z. STANISLAVOVÁ /

V. ANOŠKINOVÁ /

T. REVAJOVÁ /

M. ŽILKOVÁ /

E. FAITHOVÁ /

L. HORVÁTHOVÁ /

OBSAH

Zuzana STANISLAVOVÁ

ROZPRÁVKOVÉ VARIÁCIE

(v pôvodnej tvorbe pre deti
a mládež 2017) / 1

Viera ANOŠKINOVÁ

MALIAR TAJOMSTVA A SNA

(K životnému jubileu Dušana Kállaya) / 13

Toňa REVAJOVÁ

KNIŽKY NA JAVISKU

(Žilinské Dni detskej knihy 2018) / 17

Magda BALOGHOVÁ

DVE DROBNÉ BIELUČKÉ DEČKY

(Za Máriou Haštovou) / 26

Marta ŽILKOVÁ

KDE BOLO, NEBOLO... ALEBO NIE JE?

(Generačné vnímanie rozhlasovej
rozprávky) / 29

Eva FAITHOVÁ

FAKT AKO UMENIE

(Seriály literatúry faktu

v Slniečku 1927 – 1990) / 33

Magda BALOGHOVÁ

TAJOMSTVO STOROČNÉHO ATRAMENTU

(Pred 110 rokmi sa narodila Maša
Haľamová) / 44

Jana MICHALOVÁ

ZMYSEL TO MÁ AJ BEZ ZMYSLOV

(Knižno-hravá rodinná výstava
v BIBIANE) / 47

Milena ŠUBRTOVÁ

PAMĚŤ VERSUS ČAS / 52

Lubica HORVÁTHOVÁ

NAJLEPŠÍ SLOVENSKÝ ŽIAK JOŽKO

MRKVIČKA / 54

Ondrej SLIACKY

KTO OBNOVIL ZRUŠENÉ SLNIEČKO? / 61

Gabriela MIKULČIKOVÁ

CENTRUM DETSKEJ LITERATÚRY, ČÍTANIA A
SK IBBY

(v prvom polroku 2018) / 62

RECENZIE / 65

Peter Naščák / Erich Kästner: Malý

muž; **Ján Kačala**: Ondrej Sliacky a kol.:

Časopisecký fenomén Slniečko v kontexte
slovenskej detskej a národnej literárnej

kultúry; **Gabriela Magalová** / Jaroslava

Kuchtová: Keby som mal brata; **Martin**

Klimovič / František Rojček: Na zmrzline so
žirafou

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

Šéfredaktor **ONDREJ SLIACKY**

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava,
tel. 02/ 54 41 84 88; IČO 00 682 357

Obálka a typografická úprava Dušan Babjak

Tlač Commercium, spol. s r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava,
bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Autorom ilustrácií na obálke i vo vnútri čísla je Dušan Kállay

Číslo vyšlo v septembri 2018

ISSN 1335-7263

Rozprávkové variácie

(v pôvodnej tvorbe
pre deti a mládež
2017)

zuzana stanislavová

V pôvodnej (ale aj prekladovej) tvorbe pre deti a mládež ostatných desaťročí je rozprávka absolútne dominantnou žánrovou oblasťou. Neobyčajne rôznorodou čo sa týka tém, adresáta, zastúpenia či súhry reálneho s fantastickým, ale aj umeleckej kvality sa ukazuje aj v roku 2017. Aj preto analýzu knižnej produkcie predmetného roka začneme práve z tohto konca. Vopred si však vyžiadame určitú licenciu: 1. pôjde síce o pokus istým spôsobom usporiadať materiál, ale nebude to typológia; 2. nie všetky texty, ktoré v nasledujúcej analýze spomenieme, sú z prísne žánrového hľadiska autorskou rozprávkou.

OBRAZOVÉ NARÁCIE

Ide o knihy, v ktorých je minimalistický text neoddeliteľne spojený s dominujúcim výtvarným obrazom, navzájom sa dopĺňajú a výpoveď finalizuje vlastne až ich synergia v rámci strany alebo dvojstrany;

v tých najlepších prípadoch táto synergia výtvarného a (v podstate faktatívneho) slovesného vyjadrenia vytvára podtextovú, symbolickú rovinu významov.

V pôvodnej produkcii sú predbežne pomerne zriedkavým typom knihy. Ale už v 50. rokoch 20. storočia vytvoril *Rozprávky pre Elise* nadrealistický výtvarník **Imro Weiner-Král'** pre dcéru Elise po svojom nútenom odchode z Paríža v roku 1950. V posledných rokoch vychádzajú v slovenskom preklade Dagmar Ondrejovej z francúzštiny. V roku 2017 vydalo mesto Považská Bystrica tri rozprávky tohto typu (*Na výlete; Ako sa stal žabiak hrdinom; Ako húska pomohla dievčatku*) pod názvom *Žabiakovo dobrodružstvo a ďalšie príbehy*. Sú postavené na tradičnom protiklade dobra a zla, zdôrazňujú ideu priateľstva a vzájomnej pomoci, ale po výtvarnej aj literárnej stránke nesú stopy „staroby“, a tak ich vydanie je skôr pietnou pripomienkou autora ako významnejším obohatením knižnej ponuky pre naj-

menších. Ako moderná obrazová narácia je však koncipovaná séria autorských kníh **Kataríny Macurovej** *Lily a Momo, Ako naučiť Eda lieť?* a *Kde je tá pravá lopta?* (Albatros). Minimalistické príbehy stoja na rudimentárnosti detského poznania, na dobre odpozorovanom detskom aspekte a samozrejmosti detského pátracieho inštinktu, skrývajú však určitú životnú filozofiu. Sujety riešia jednoduchý rébus: čo je to priateľstvo; každý sme iný a čo s tým; čo je obohacujúcejšie: cesta za splnením túžby, alebo jej splnenie. Poznanie nie je vyjadrené explicitne a úsporný „príbeh“ vyúsťuje do vtipného paradoxu, vystavaného na pôvabe detskej naivity (ak sa napr. medvedíkovi nedarí naučiť pštrosa lieť, uzavrie to rozhodnutím: „*Radšej ťa naučím plávať*“). To môže byť zdrojom smiechu už aj pre malého recipienta. Minimalistický text žije u Macurovej vo vzácnnej symbióze s minimalistickou ilustráciou.

(NE)ROZPRÁVKA AKO OČARUJÚCE ČÍTANIE

Ide o dva texty, ktoré sú esteticky a poetologicky odlišné, oba však patria k tomu najlepšiemu z minulého roka, hoci príslušnosť k sledovanému žánru môže byť diskutabilná.

Pesničkár a moderátor **Zbyňo Džadoň** príjemne prekvapil debutom *Lara a nebo* (il. Jana Kalixová, Slniečkovo). Pôvab rozprávania o výlete päťročnej Lary a jej dospelého strýka Ruda na kopec s rozhľadňou jedného zimného dňa je výsledkom dynamickej narácie, vtipného a presvedčivého využitia detského spôsobu fantaziovania, filozofova-

nia a komunikácie s dospelým, ktorý deťom rozumie. Text vyžaruje radosť zo života a vzájomnú dôveru, ktorú cítiť tak z haptiky postáv, z tém ich rozhovorov, rozprávání a výmyslov, ako aj z akcií. Práve táto dôvera pomôže Lare prekonať strach z výšky a Rudovi nájsť príbehy – metafory životných problémov. Hravá detská bezstarostnosť je rovnako prirodzená ako dospelostný pocit uvoľnenia a potešenia z chvíľ strávených s invenčným dieťaťom. Jemné narážky na svet dospelosti ako svet s problémami, ba aj so strachmi, sú nenápadné, ich prítomnosť však dáva obrazu života plastickejšť. A hoci detský čitateľ bude vnímať najmä veselú hravosť príbehu a básní, organicky dopĺňajúcich rozprávanie, nedá sa vylúčiť, že postrehne aj túto vážnejšiu líniu textu. Nebo tu funguje jednak ako nekonečný, tajomný priestor nad nami, jednak aj ako znak polahody a čarovnosti chvíle, ba prostredníctvom neba sa objavia aj alúzie kresťanstva, ako na to v recenzii poukázal D. Dziak (2018, s. 65). Možno len súhlasiť s jeho konštatovaním, že kniha „ponúka citlivý, jemný a hravý príbeh o prekonaní strachu, o detskej fantázii, o dôležitej hodnote priateľstva a spolupráci pre našu spoločnosť, v ktorej sa musia naučiť vedľa seba žiť ‘balóny a kaktusy’“ (ibid.). Vďaka vysokej miere imaginácie, ktorú autor dosahuje bez očividného využitia fantastiky, možno text Z. Džadoňa považovať za rozprávku.

Iný, vážny charakter má triptych príbehov **Daniela Pastirčáka** *Staréc a dieťa* (il. Daniela Olejníková, NOTABENE). Vyjadrujú autorovu filozofiu života a kresťanstva a nie je to ľahké čítanie nielen preto, že Pas-

tirčákov umelecký jazyk je jazykom metaforickým, ale aj preto, že pre dôkladné porozumenie posolstvu jeho textu je potrebné poznať Písmo; odkazy naň sú v každom z príbehov. Pre dieťa ako čitateľa zostane v texte veľa „nedourčeného“, mnohé však vytuší. Príbeh *Nič* môže čitateľ vnímať ako metaforicky vyjadrenú polemiku s nenásytnosťou človeka, s dominanciou princípu mať, vlastniť, zhŕňať, ktorý deformuje osobnosť človeka a ktorý je takým zreteľným degeneratívnym príznakom súčasnej civilizácie. Druhý príbeh *O zrnku* možno prečítať ako výpoveď o zmysle života – o tom, že život má cenu najmä vtedy, ak ho nežijeme len sami pre seba, ale aj pre iných a v spoločenstve s inými. Najpôsobivejší, významovo však aj naj-

náročnejší je text *Starec a Dieťa*. Alúzie kresťanstva, ktoré boli prítomné v predchádzajúcich príbehoch, vyúsťujú tu do filozofie kresťanstva a viery so stredobodom Svätej trojice. Boh otec je symbolizovaný Starcom a jeho večnosť je vyjadrená napríklad: „*Bol totiž zo všetkého najstarší, bol prv, než tu bolo čokoľvek, prv než bolo prvé prv*“, ale zároveň „*bol vždy najmladší*“, „*vždy na počiatku*“ (s. 27). Boh syn je symbolizovaný Dieťaťom a Boh – Duch svätý zostáva priamo nepomenovaný, ale jeho prítomnosť cítime v pointe príbehu: „*Všetko je v nás!*“ povedalo Dieťa. „*A my sme vo všetkom,*“ povedal Starec“ (s. 58). Príbeh možno čítať ako vysoko poetickú, imaginatívnu, tajomnú legendu o kresťanskej viere a láskavosti Boha.

DUŠAN KÁLLAY / C. Carroll: Bláznivý olovrant (*More vo fľaštičke*)

TRADIČNÉ ROZPRÁVKY PRE NAJMENŠÍCH

Objavujú sa v ponuke čítania rok čo rok; v tom minulom patria k najlepším príbehy **Petra Karpinského** *Teta Agáta a jej mačacia sedmička* (il. Zuzana BočKayová Bruncková, Perfekt). Ich dobrosrdečný humor je vytvorený prostredníctvom vynaliezavého využitia charakteristických znakov mačacieho sveta v sulte, pomenovania jednotlivých mačiek a kocúrov podľa dní v týždni, vtipnej individualizácie animálnych i ľudských postáv a veselých situácií. Pre deti môžu byť príbehy príťažlivé aj vďaka tomu, že autor do vzájomných vzťahov a charakterov mačiek zakódoval kus z charakteristík detského sveta. Pre Karpinského typický pritlmený personifikačný princíp vhodne korešponduje s ukotvenosťou príbehov v hravo modelovanej realite.

Na animačnom princípe vystavala rozprávkové príbehy **Dagmar Inštorisová** v knihe *O slimáčkovi Filipkovi, trpaslíčkovi Imriškovi a neposednom Dienku* (il. Andy Motloch, Asociácia Corpus a NM CODE). Dizajnovo veľmi pekná kniha sa orientuje na peripetie rodiaceho sa kamarátstva medzi tromi postavičkami (avizovanými v názve) a Slnkom. Postavičky majú rozmer láskavého humoru, v príbehu je viacero originálnych nápadov (napr. motív tvorenia rozprávky) či vtipných situácií, ale problémom je dosť ťažkopádna narácia, zdĺhavé rozbiehanie sa akcií.

Rok 2017 potvrdzuje, že knižné vydania úspešných televíznych seriálov nebudú u nás výnimočné a že to vôbec nemusí byť prázdna komercia. Napr. knižná verzia animovaného

televízneho seriálu *Drobci* (text **Juraj** a **Vanda Raýmanovci**, il. Vanda Raýmanová a Ivana Šebestová, Slovart) je pôvabným čítaním pre malých. Figurálna dvojica (tu sú to postavičky dvoch bračiek – staršieho Toma a mladšieho Bena) sa v literatúre pre deti viackrát osvedčila ako nástroj na rozohranie zábavných epizód. V súrodeneckých vzťahoch mladší je ten naivnejší, ale veľmi invenčný článok, starší sa síce tvári ako múdrejší a skúsenejší, niekedy z mladšieho brata aj otrávený, ale vždy napokon „naskočí“ na nápad mladšieho a celé sa to skončí spokojnosťou na oboch stranách, ktorá súrodenecké vzťahy utuží. Prepisom rozprávkového seriálu do knižnej podoby sú aj *Websterovci. Príbehy zo Siete* (il. Boris Šima). Kniha je výsledkom spolupráce širokého kolektívu autorov (**Katarína Kerekesová** – autorka projektu, **Vanda Rozenbergová** – prepis do knižnej podoby, **Zuzana Križková**, **Juraj Raýman**, **Zuzana Dzurindová**, **Peter Nagy**). Šesť epizód prináša príbehy rodiny pavúkov žijúcej vo výtahovej šachte. Je to model bláznivej, pohodovej a láskyplnej rodiny, v ktorej sú vzťahy výsledkom schopnosti prijímať pohromy s humorom a neskrotnou radosťou zo života. Vtipne individualizovaní členovia rodiny, za ktorými nájdeme nejednu ľudskú vlastnosť, sú vďačnými subjektmi komických príbehov, ktoré deti pobavia, rozosmiejú, ale z ktorých si odnesú i nenápadne podané poznanie či inštrukciu do života. Kniha je aj dizajnovo nápaditá: každý príbeh je uvedený dvojstranou „zosieťovaných“ pojmov, ktoré tematicky súvisia s nasledujúcim príbehom a parodujú i mystifikujú realitu.

V protiklade k spomínaným príbehom, vyznačujúcim sa vecným a vtipným rozprávaním, sa v knihe **Jozefa Slováka** *Rozprávky pre zvedavé deti, zvieratá a dospelých* (il. Noémi Ráczová, Verbarium) príliš nevydarila snaha o poetizáciu a tajomno textu. Autorovo humanizujúce úsilie je príliš povrchové a nevyhýba sa ani dávke sentimentalizujúcej romantiky.

ROZPRÁVKY S ROZMEROM DOBRODRUŽNOSTI

Tento typ príbehov je v slovenskej tvorbe trvalo udomácnený a práve v jeho rámci sa rodia diológie a série. Často stavajú sujet na prepojení ľudského sveta (reprezentovaného najmä deťmi) so svetom zvierat, hračiek alebo rozprávkovo-imaginárnych bytostí. Spravidla mieria do rúk čitateľov mladšieho školského veku. Minuloročné texty neprekračujú z hľadiska umeleckej hodnoty štandard.

Dobrodružnosť je súčasťou pokračovania príbehu **Jany Necpaloovej** *Zo škupiny 2. Cesta do Austrálie* (il. Martin Krkošek, Artis Omnis) o spoločnej starostlivosti dvoch kamarátov, chlapca a dievčaťa, o krokodíla. Tvor sa v prvej časti diológie (2016) vyliahol z vajca, ktoré rodičia chlapcovi priniesli z Austrálie. V pokračovaní príbehu je dobrodružnosť zvýraznená prítomnosťou záchranej akcie a robinzonovského motívu. Deti sa totiž usilujú zachrániť krokodíla pred uväznením v ZOO a premiestniť ho do jeho prirodzeného životného prostredia. Na ceste do Austrálie zažijú početné dobrodružné peripetie vrátane pobytu

na pustom ostrove, ale nikdy nejde o príliš vážne ohrozenie. Dobrodružnosť je tu trochu sterilná, ale autorke skôr možno vyčítať to, že sa v rámci cestovateľskej anabázy detí celkom nevyhla priamejšiemu didaktizmu.

Dvojautorský dobrodružno-rozprávkový príbeh **Zuzany Kubašáckovej** (text) a **Márie Papačovej Cabanovej** (alias Maya Sinay, koncept) *Krajina Lubetha* (il. Noémi Ráczová, AGROMEPA s.r.o.) spája svet reálnych a svet rozprávkových postáv. Ich priesečník tvorí priestor detského tábora Krajiny Lubetha (jeho prototypom je rovnomenná rodinná chata M. Papačovej Cabanovej pri Ľubietovej). Každá z postáv, teda deti v tábore aj imaginárne bytosti – škriatok Lubetníček a víla Lili, kvet zázračník či tajomný Černofúz), sa v priebehu deja musí vyrovnávať s menšími či väčšími problémami. Práve v takýchto súvislostiach sa sily ľudského a rozprávkového sveta spájajú a napokon vyústia do harmonizujúceho záveru s jasnou indíciou na pokračovanie príbehu. Autorka napriek dvom tematickým líniam udržala rozprávanie pod kontrolou; nepreľudnila ho, naratívne ho zvládla miestami s vtipom a humorom, miestami s prvkami sladkastej romantiky (napr. kapitola o karnevale) a zdržala sa aj priamych inštrukcií pre čitateľa (akých sa nezdržala v „návodovej“ knihe Škriatok v pyžamku a iné rozprávky, 2016).

Dobrodružne ladená rozprávka **Diany Mašlejovej** *Stratený zajko v Paríži* (il. Adela Režná, Albatros) pracuje s prepojením ľudského sveta so svetom hračiek (protagonistom a rozprávačom je plyšový zajko) a smeruje k posolstvu o priateľstve

a spolupatričnosti, obetavosti a čestnosti, odvahe nepoddať sa, vedieť sa vynájsť v každej situácii, vzájomne si pomáhať. Toto posolstvo sa v jednej línii viaže na vzťah plyšového zajka k malej Bratislavčanke Janke, ktorá ho počas dovolenky v Paríži zabudne v hoteli, následne na vzťah k parížskemu chlapcovi s chorými nohami, ktorý práve odchádza na vážnu operáciu a ktorého mama-hotelová upratovačka zajka našla v izbe. V druhej línii ideu priateľstva vyjadruje vzťah medzi Jankou a chlapcom s chorými nohami. Vlastnícka dilema sa skončí kompromisom a vcelku zaujímavý (hoci prvoplánový) príbeh, miestami pripomínajúci rozprávku americkej prozaičky Kate di Ca-

DUŠAN KÁLLAY /
P. Dobšínský: Slovenské rozprávky

millio *Eduard a jeho zázračná cesta* (2014), happy endom. Prednosťou knihy je naratívna ľahkosť.

Zuzana Csontosová vo svojom najnovšom príbehu *Jakub a čarovná kolobežka* (il. Ľuboslav Paľo, Albatros) nepodlieza, ale ani neprekračuje štandardnú úroveň skúsej rozprávky. Príbeh naplňajúci

detskú potrebu priateľstva a láskavej rodiny potvrdzuje fakt, že spojenie rozprávkovo-imaginatívneho sveta animovaných hračiek či zvieratiek s líniou ľudského sveta je trendom súčasnej rozprávkovej tvorby, rovnako ako motív putovania po (užšom či širšom) geografickom priestore s ambíciou poskytovať o ňom in-

formácie. V tomto prípade sa protagonista na lietajúcej a hovoriacej kolobežke dostáva do Indie, Paríža i Cambridge. Putovanie po svete nie je len dobrodružstvom a spôsobom, ako eliminovať pocit samoty a clivoty (chlapcova matka zomrela pri autonehode, otec ako lekár je vyťažovaný v práci), ale pre autorku najmä príležitosťou informovať o miestach, na ktoré sa chlapec dostáva. Poznávacie pasáže evidentne prezrádzajú prítomnosť aspektu dospeleho, a ak ich necháva tlmočiť dieťa (napr. rozprávanie o francúzskych impresionistoch alebo o viacerých historických pamiatkach), nemožno to považovať za umeleckú prednosť knihy, rovnako ako ani (miestami priamočiare) moralizovanie.

Didaktizujúci zámer (sprostredko-

vanie vecných informácií o pozoruhodnostiach Slovenska) osadila do rozprávkovno-dobrodružného rámca aj **Zuzana Šinkovicová** v knihe *Myšiak Samuel a jeho cesta okolo Slovenska na bicykli* (il. Marek Mertinko, Vydavateľstvo Matice slovenskej). Rozprávkovosť sa vytvára jednak vďaka paródii cyklistických pretekov Okolo Slovenska (myši ako pretekári na bicykloch, priebeh jednotlivých etáp a pod.), jednak prostredníctvom fantastických presunov v časopriestore (zázračný gombík, prostredníctvom ktorého sa myšiaci môžu presúvať do minulosti a spoznať tak slovenské pozoruhodnosti takrečeno zvnútra). Autorka sa snažila individualizovať postavy, zakomponovať do príbehu aj motív priateľstva (slovenskí a moravskí myšiaci), ale stereotypnosť rozprávania to neprekrylo.

O paródiu klasickej detektívky typu Agaty Christie sa pokúsil **Július Belan** v príbehu *Tajomný prípad agenta Bananyho* (il. Mišo Uhrín, TAKTIK). Parodovaný je priestor (lod') i postavy (hrdinami sú druhy ovocia a zeleniny). Systémovej paródii motivovanej ovocím a zeleninou podlieha aj onymia – mená postáv (agent Banany – banán; Bakla Žán a pod.) a miestne názvy (Ovozélend, Gymnázium Jahoda Kokosového, ostrov Lečomichuti). Sujet napĺňa koncepciu detektívky: krádež, pátranie, indície zločinu, blufovanie vo veci páchatela, záverečné odhalenie páchatela, ale napokon nasleduje prekvapujúca pointa, pretože to všetko bola len skúška pred prijatím agenta Bananyho za člena Špeciálneho tajného elitného klubu agentov jedinečných (Š.T.E.K.A.J.). Sujet je vcelku vtipný, ale problémom

je autorova náracia: trpí komplikovanou stavbou vety, rozvláčnosťou, početnými a málo funkčnými detailmi, ktoré dianie zbytočne retardujú.

Zámer humanizovať a formovať detského čitateľa, resp. poukázať na deformácie súčasného života prostredníctvom dobrodružne ladenej rozprávky sleduje aj **Marka Staviarska** v knihe *Príšeráci* (il. Vlado Repický, Staviarsky production). Na pozadí zľahka zapracovanej teórie o distribúcii logiky a tvorivosti v hemisférach ľudského mozgu autorka vytvorila rozprávkovú feériu, v ktorej sa stretáva svet ľudí a svet imaginárnych, pomerne čudasných bytostí Príšerákov, akejsi zhmotnenej ľudskej predstavivosti, akú mávajú deti a akú si tvoriví ľudia udržiavajú aj v dospelosti. Problém je podobný Nekonečnému príbehu M. Endeho: hrozba zániku kníh a fantázie, imaginárnej predstavivosti ako schopnosti vidieť, predstavovať si neviditeľné či nejestvujúce. Autorka reaguje na jednostranné preferovanie racionálno-logického princípu v súčasnom svete a nedoceňovanie imaginatívno-emočného rozmeru ľudskej bytosti. Rozohrala teda príbeh, v ktorom sa usiluje upozorniť na to, že jednostranný dôraz na logiku a racionalitu ubíja v človeku radosť zo života, schopnosť prejavovať ju navonok a prejavovať si navzájom emócie, a že oboje, logika i tvorivosť, má v ľudskom svete fungovať vo vzájomnej vyváženosti. Škoda však, že sujet je príliš komplikovaný a rozprávanie málo dynamické.

Hudobník **Itcho Pčelár** v príbehu *Sofie* (il. Dominika Lehocká) napĺňa ambíciu vyjadriť sa prostredníctvom rozprávkovej fantastiky k mravným problémom súčasnej spoločnos-

ti. Zámer je to zaiste chvályhodný, miestami sa mu nedá uprieť ani celkom podarený nápad, ale text ako celok má veľmi okaté znaky amaterizmu, naivity, sentimentality. Sujetový konflikt (hľadanie rodičov) je nevýrazný a jednotlivé epizódy nedostatočne vypracované, moralizovanie priamočiare. Záver príbehu obsahuje „hrozbu“ zamýšľanej (božeuchovaj!) série. Pčelárovu knihu by celkom dobre bolo možné pokladať za ukážku brakovej moralizujúcej literatúry.

Dodajme ešte, že ani skúsený **Roman Brat** vo svojej najnovšej knihe *Rozprávka o veštcovi a starej krivde* (il. Bystrík Vančo, Albatros) s klasickým rámcom zápasu dobra so zlom neprekročil hranicu dobrodružno-rozprávkového triviálneho, romanizujúceho typu príbehu.

„NÁVODOVÁ“(INŠTRUKTÁŽNA) ROZPÁVKA

V ostatných rokoch tento typ príbehov vonkoncom nie je ojedinelý. Rozprávkový rámec v nich slúži len ako vehikel poučania o tom, čo sa patrí a čo nie v sociálnych kontaktoch, pri stolovaní, pri dodržiavaní hygieny, pri komunikácii s ľuďmi, v rámci zdravého stravovania a pod. Viaceré rozprávky tohto typu napísal **Peter Stoličný**, naposledy publikáciu *Dobry deň, opica Škorica. Veselé rozprávky o slušnom správaní* (il. Sabína Liptáková, Fortuna Junior). Inštruktívny charakter má aj pätnásť príbehov **Dany Hlavatej** *Ako sa Berta a Oskar nezmestili do kože* (il. Ľuba Stuchalová. Fortuna Junior). Príbehy mačky a psa aj v tomto prípade len ilustrujú osvojo-

vanie si spoločenských noriem, ktoré je navyše sprevádzané taxatívne vymedzenými príkazmi a zákazmi (podrobnejšie Kuderjavá 2018).

Inštruktívny charakter majú aj dve knihy **Hany Koškovej**. Príbehy miniatúrnych škriatkov, obývajúcich jednotlivé kúpele Slovenska v knihe *Piešťanko a pani Nitková* (il. Daniela Ondreíčková, DAXE) využívajú veľa z detskej prirodzenosti. Dobrodružstvá a huncútstva protagonistu Piešťanka, ktoré sú často tak trochu zlomyseľné, smerujú k odkazu pre dieťa, ako sa treba správať. V súbore animovaných rozprávok *Repujúci grep* (il. Martin Kellenberger, Spolok slovenských spisovateľov) sa autorka zasa vyslovuje jednak proti nerozumnému, nekontrolovanému používaniu pesticídov pri pestovaní zeleniny, jednak je to istá propagácia zdravej výživy. Skúsenosť s prácou so slovom jej však nemôžno uprieť.

Skúsenou prozaičkou je aj **Zuzana Štelbaská**. V knihe *Zahráme sa s hocičím* (il. Ľudmila Letkovská, IKAR Stonožka) sa orientuje na rozvíjanie detskej hravosti a tvorivosti. Príbehová línia (dvaja bobríci – bobríčka a bobrík) má tu vyslovene len pomocnú rolu – dodať vyššiu mieru príťažlivosti a názornosti rôznorodým pokusom s predmetmi a materiálmi. Ide teda predovšetkým o inštrukcie, ako sa dá s nimi vynaliezavo zahrať, čo prekvapujúce možno s nimi urobiť a pod.

Napokon ešte v týchto súvislostiach aspoň spomeňme knihu **Kataríny Eliášovej** *O Evičke* (il. kresby detí, Vydavateľstvo Sovička). Hoci sa autorka v úvode vzpierá predstaviť, že by publikácia mohla byť považovaná za „návodovú“, v skutočnosť

ti je prototypom priamočiarej a neinvenčnej inštruktážnosti. Ide totiž o opisy reakcií trojročného dieťaťa v rozličných bežných životných situáciách s následnou matkinou analýzou situácie a s ponukou inštrukcií pre rodičov, ako ju možno riešiť (príčom na mnohé prezentované zásady domácej výchovy môžeme mať iný názor). Tento typ knihy nemá s literatúrou pre deti nič spoločné.

PRINCÍP PUBESCENTNÉHO VÝMYSLU A HUMORU V ROZPRÁVKE

Pubescentné naratívne gesto uplatňuje v rozprávkovom žánri **Branislav Jobus**. Zachoval si ho aj v najnovšej knihe *Žubrienky inštalérky* (il. Emília Jesenská, Slovart). Ako je už pre neho typické, opäť ide o prvoplánový burleskný príbeh vystavaný na systémovo využitej absurdite a bizarných postavách. Štandardný rozprávkový rámec zápasu dobra a zla zdôrazňuje predovšetkým fenomén dobra, nenápadne zakomponované narážky na niektoré anomálie a rozmery ľudských vzťahov (napr. koza, ktorá medvedovi robí slúžku, lebo sa doňho bezhlavo zalúbila) mieria k dospeliejšiemu čitateľovi a komické gagy potvrdzujú vysokú mieru autorovej fantázie, sú spracované do remeselne zvládnutého príbehu, ktorý však neprekračuje rámec triviálnej zábavnosti.

Debut **Ondreja Klenovského** (*Ne)Zabudnite na Zabudnutie* (il. Anna Gajová, Spolok slovenských spisovateľov) preferuje rozmarnú, mystifikačnú literárnu hru. Základom paródie je mystifikačná „interpretácia“ známych i menej známych

sujetových fragmentov či postáv rozprávok, povestí, starogréckych báji i niektorých literárnych textov (Malý princ). Fantázia autora je slobodná, ale väčšinou nie bezbrehá; ťaží zo solídneho poznania folklórnych zdrojov, drží sa vybraných historických a geografických faktov, výmysly spája do svojrázneho rozprávko-vo-logického celku. Kombinatorická práca so sujetovými detailmi rôznych známych príbehov, vtip a jazykové hračky, ako aj široká rozprávačská obradnosť vzdialene pripomína rozprávačstvo typu K. Bendovej alebo Ľ. Feldeka. Ibaže Klenovského rozprávanie prebieha zbytočne zoširoka, stavba súvetí je často zbytočne komplikovaná. Naratívna šírka spôsobuje prílišnú uvravenosť, rozvláčnosť, príbehom chýba vyššia dynamika a pôsobia únavne.

FANTASY A DYSTOPIA

Ak si dovoľíme licenciu a tieto dva žánre budeme pre potrebu tejto chvíle považovať za v istom zmysle slova „rozprávku tohto času“, zmesť sa nám do analýzy aj ony, aspoň v zastúpení pars pro toto. Vybrané tituly však zhodou okolností predstavujú nielen reprezentáciu dvoch žánrových oblastí, ale z axiologického hľadiska sú zároveň reprezentáciou dvoch protikladných hodnotových úrovní tvorby.

Daniel Hevier v príbehu *Chymeros. Stopy vedú do temnoty* (Trio Publishing) siahol do žánru fantasy a (využívajúc niekoľkokrát osvedčenú tvorivú spoluprácu s deťmi) ponúkol slovenskému čitateľovi prvý diel chystanej série či ságy. Signál tajomnosti (neodmysliteľnej súčasti žán-

ru) obsahuje už spôsob zaznamenania autorovho mena „neviditeľným“ (plastickým) písmom. Sled napínavých príbehov a hľadania vlastnej identity sa otvára prechodom hrdinu (12-ročného chlapca) do inej dimenzie, tak trochu (aj motiváciou: nespokojnosť s daným stavom, nedostatok niečoho) pripomínajúci prechod napr. Carrollovej Alice za zrkadlo alebo Hevierovej Lucie do Krajiny Agord. Hevierov hrdina sa dostáva do chimérickej Pravdozeme, ktorá má vlastné, nevyspytateľné pravidlá fungovania. Počas putovania čudným priestorom sa mnohokrát dostane do nebezpečných situácií, ale – často za cenu deus ex machina – vždy sa zachráni, resp. vždy ho zachráni (na tento fakt poukázal v recenzii aj J. Búry, 2018). Kloúbik dole pred fantáziou, aká sa tu predvádza pri vynaliezavom modelovaní fiktívneho, surrealistického sveta a pred hravou, širokospektrálne a funkčne uplatnenou prácou so slovotvorbou. Predsa len však stojí za úvahu, či niektoré akcie a udalosti nie sú krátkodoché, povrchne a nedostatočne precízne vypracované, narýchlo uzavreté. S tým potom zrejme súvisí nadužitie náhod, aké už aj v žánri fantasy prekračuje estetickú mieru. Silný príbeh sa tak trochu utápa v detailoch, komplikáciách a azda aj určitom preludnení fantazijného sveta. Podľa webovej stránky má autor v pláne v priebehu piatich rokov vytvoriť deväť kníh tejto série, a to na báze tímovej spolupráce s deťmi: koncipovať tvorbu príbehu ako napínavú hru. Zaiste je to odvážny a u nás novátorský projekt, ktorý zúčastneným tvorcom bude užitočný aj ako možnosť preniknúť do sveta literatúry z inej strany

DUŠAN KÁLLAY /
P. Dobšinský: Slovenské rozprávky

než ako čitateľ. Ak z tejto spolupráce vznikne knižná séria... no, uvidíme. Nechváľme ani nehaňme deň pred večerom.

Pôvodnú dystopiu reprezentuje diológia **Vladimíry Šebovej** *Insomnia* (2016) a *Hypersomnia* (Citadela 2017); tretiu časť autorka pripravuje. Na rozdiel od Heviera je toto prvoplánový, lacný príbeh s protagonistkou (ako inak – slávnou spisovateľkou) trpiacou nespavosťou, odohrávajúci sa v Londýne a v Amerike. Prózy naplňajú schému bulvárnych dievčenských (ženských) románov, ibaže do textu vstupuje nadprirodzený prvok v podobe nespavosti, telekinézy, schopnosti teleportovať sa a pod. Pomedzi akčné sekvencie príbehu autorka zoširoka rozoberá výhody a nevýhody nespavosti, komicky vážne a rozvláčne „filozofuje“ o živote, o vzťahoch, o spisovateľskej profesii. Dej je postavený na hromadení senzáčných motívov a zápletiiek; v konečnom dôsledku je to čistá komercia.

ZÁVER

Analýza produkcie autorskej rozprávky roka 2017 ukazuje, že v predmetnom roku v tomto žánrovom okruhu potvrdzuje vysoké umelecké hodnoty len niekoľko autorov. D. Pastirčák reprezentuje originálnu, výsostne arteficiálnu, recepčne náročnú filozoficko-metaforickú líniu súčasnej rozprávko- ladenej spirituality. Prvotina Z. Džadoňa môže byť príslubom sviežej, spontánnej a autentickej tvorby pre deti, v ktorej je rozprávkovosť vystavaná na imaginatívnom vnímaní reality. K. Macurová má, zdá sa, potenciál vytvárať

projekty nápaditých obrazových nárácií. Profesionálnu úroveň a invenciu si stále udržiava próza P. Karpinského, reprezentujúca spoľahlivú kvalitu zmysluplného rozprávkového príbehu. Dizajnovým i textovým profilom obohacujú súčasný rozprávkový kontext príbehy, ktoré vznikli ako knižné spracovania televíznych seriálov. Napokon originálne nápady a trendy knižnej kultúry pre deti a mládež naďalej u nás udomácňuje neobyčajne tvorivý duch D. Heviera. Ostatná rozprávková tvorba však len zmnožuje ponuku čítania pre deti na nanajvýš štandardnej hodnotovej úrovni.

Poznámka: Text je čiastkovým výstupom z grantového projektu VEGA 1/0095/18 Umelecká hodnota, trivialita, brak a gýč v literárnej, výtvarnej a hudobnej tvorbe pre deti a mládež.

Literatúra

- Búry, J. Abeceda identity. In: *Knižná revue*, 2018, č. 6. Dostupné na: <http://www.lit-centrum.sk/recenzie/abeceda-identity>
- Dziak, D. Zbyňo Džadoň: Lara a nebo. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*, roč. XXV, 2018, č. 1, s. 64 – 65.
- Kuderjavá, M. Dana Hlavatá: Ako sa Berta a Oskar nezmestili do kože. In: *Bibiana, revue o umení pre deti a mládež*, roč. XXV, 2018, č. 1, s. 65 – 67.

Maliar tajomstva a sna

**K životnému
jubileu
Dušana Kállaya**

viera anoškinová

*„Čas v ilustrátorskej rodine sa ne-
delí na hodiny, dni a roky, ale na
knihy. Ilustrácia sa stane denníkom
myšlienok strávených v tichu vášho
ateliéru. Stanete sa človekom, ktorý
má svoje vlastné slnko, svoj vlastný
dážď, svoje detské tajomstvo.“* Toľko
na úvod z prejavu Dušana Kállaya
pri preberaní Ceny Hansa Christiana
Andersena za ilustračnú tvorbu. Je-
diný slovenský ilustrátor „malej no-

belovky“ sa nedávno dožil význam-
ného životného jubilea – 70 rokov.
Ďalším medzníkom v jeho kariére je
aj ukončenie pedagogickej činnosti
na Vysokej škole výtvarných umení,
kde od roku 1990 viedol Ateliér voľ-
nej grafiky a knižnej ilustrácie.

Profesor Dušan Kállay sa narodil
19. júna 1948 v Bratislave, ale detstvo
strávil na strednom Slovensku v Ži-
line. Je absolventom Vysokej školy

Výtvarných umení v Bratislave, kde študoval v rokoch 1966 – 1972 na oddelení voľnej grafiky a knižnej ilustrácie u profesora Vincenta Hložníka a na oddelení figurálnej kompozície a krajinomalby u profesora Jána Želibského.

Od ukončenia štúdií v roku 1972 pôsobí v Bratislave. Venuje sa voľnej grafike, knižnej ilustrácii, maľbe, kresbe, exlibrisu, známkovej tvorbe a bibliofiliám. Vytvoril niekoľko plagátov, venoval sa animovanému filmu; napríklad v roku 1979 výtvarne spolupracoval na animovanom filme režiséra Vladimíra Kubenku *Povešť o láske*.

Od roku 1990 organizoval a viedol viacero medzinárodných workshopov. Prednášal doma a v zahraničí, a to v Koldingu, v Trieri, vo Viedni, v Macerate, v Aténach, vo Wroclavi, v Katowiciach, v Tokiu, v Taipei, a viedol tiež BIB-UNESCO Workshop Albína Brunovského pre zahraničných ilustrátorov pri príležitosti Bienále ilustrácií Bratislava. Viackrát pôsobil ako člen medzinárodnej poroty na Bienále ilustrácií Bratislava, na

DUŠAN KÁLLAY / M. Damjan: *Dezember und seine Freunde*

Bienále grafiky v Brne, na Bologna Book Fair a iných.

Za svoju tvorbu získal najvýznamnejšie domáce a medzinárodné ocenenia. Celkom je to viac ako päťdesiat cien a diplomov, medzi nimi sú Grand Prix Bienále ilustrácií v Bratislave (1983), Zlaté jablko na Bienále ilustrácií Bratislava (1973, 1975), Cena Hansa Christiana Andersena, udeľovaná organizáciou IBBY pri UNESCO (1988), UNICEF Award v Bologni (1992) za ilustrácie, ceny na medzinárodných prehliadkach grafiky, filmu a známkovej tvorby (Najkrajšia známka sveta, výstava WIPA, 2002). Za tvorbu pre deti získal v roku 1983 Cenu Ľudovíta Fullu. Je to určite preto, že detského čitateľa nepodceňuje, vidí v ňom rovnocenného partnera, ktorý sa dokáže na ilustráciu pozeráť detskými očami, skúmať ju a hľadať v nej rôzne súvislosti. Viacnásobne ho ocenili v súťažiach Najkrajšia kniha roka v Československu i na Slovensku. V roku 2005 dostal cenu Krištáľové krídlo v kategórii výtvarné umenie a architektúra. Je autorom výtvarného návrhu poštovej známky 400. *výročie konania Žilinskej synody*, ktorá v roku 2011 vyhrala 1. miesto v súťaži o najkrajšiu rytú poštovú známku Európskej únie „Grands Prix de l'Art Philatelique“. Ako prvý si prevzal Cenu Poštovej banky na Bienále ilustrácií Bratislava 2017. Táto cena sa začala udeľovať žijúcemu slovenskému ilustrátorovi za originálny a mimoriadny prínos do ilustračnej tvorby.

Vytvoril vyše sto ilustrovaných kníh, medzi nimi *Alica v ríši zázrakov*, ktorá vyšla v siedmich rečiach, rozprávky z britských ostrovov *V ríši víl a škriatkov* (1987), *Wiliam Shakespeare: Kupec benátsky* (1996),

bibliofilie *Veľký testament Francois Villona* (1970), *Sebastian Brandt: Lod' bláznov* (1972), *Videnie proroka Dávida* (1991, spolu s kaligrafom Ľubomírom Krátkym). Spolu s inými umelcami sa podieľal aj na ilustrovaní zbierky orientálnych príbehov *Tisíc a jedna noc*, ktorá v kompletnom vydaní vyšla prvýkrát na Slovensku v roku 2010.

Pri ilustrovaní používa najčastejšie techniku gvašu, ktorú občas kombinuje s kresbou. Tá býva nielen podkladom, ale rovnocenným prvkom ilustrácie. Čo sa týka farebnosti, jeho ilustrácie sú kombináciou množstva dôsledne premyslených čiar, prechádzajúcich do tlmených, nečakaných farieb s občasným výrazným farebným akcentom. V oblasti voľnej grafiky pracuje najmä technikou leptu, ale tvorí aj v technike linorezu, litografie a serigrafie.

Ako ilustrátor vyniká originálnym kresliarskym prejavom. Jeho diela prinášajú výtvarnú virtuozitu, kultivovanú čistotu a výrazovú jednotu umeleckého názoru. Jeho ilustrátorská tvorba je rôznorodá; stretávame sa u neho s jednoduchou kresbou, ale aj so zložito prepracovanými prevedeniami. Využíva princíp postupného zaplňovania obrazovej plochy, pričom do kompozícií niekedy vkladá aj písmo. Jeho ilustrácie sú mozaikou tvorivej invencie autorových výtvarných predstáv, ojedinelý kolorit ozvlášťňuje symbiózu reálneho sveta s dimenziami fantastickými i fantazijnými rovinami plnými imaginatívneho náboja. Ako sám autor povedal: „...človek nemusí vidieť všetko, z čoho je náš svet zložený, ale aj tieto malé, neviditeľné veci si treba uvedomiť, tušiť ich, cítiť. To sa netýka iba žijúcich tvorov, ale

DUŠAN KÁLLAY / P. Dobšínský: Slovenské rozprávky

všetkého okolo nás. *Hĺbková sonda do sveta je pre mňa veľmi dôležitá, tá predstava, že svet je oveľa širší ako ten, čo vidíme.*" Myslím, že toto vynikajúco vystihuje filozofiu jeho ilustrovania, ale aj jeho volných artefaktov. Tvorba Dušana Kállaya je finálnym tvarom absolútneho výtvarného videnia a vnímania sveta podloženého výnimočnou predstavivosťou a zmyslom pre fantáziu, ktorú aplikuje v bizarných kompozíciách figúr, zvierat, vtáctva v labyrinte spletených do nekonečných podivuhodných štruktúr, dokumentujúcich hravosť a tajomnosť umelca zároveň. Dušan Kállay patrí k vyhľadávaným ilustrátorom zahraničných vydavateľstiev. Jeho knižné diela právom možno zaradiť medzi najvyspelejšie prejavy v tvorbe krásnej knihy celého povojnového vývinu slovenskej i svetovej knižnej kultúry.

Svet jeho diel obsahuje metamorfózy ľudských bytostí, ktoré transformuje do reči symbolov, je plný zázrakov, zvierat, vtákov a kvetín a kompozície majú neraz bizarnú atmosféru. Figurálne a animálne kompozície spája s technickými motívami, ktoré nesú znaky živých organizmov. Často vo svojej tvorbe paroduje ľudské činnosti a myšlienky. Tieto prvky s neodmysliteľným fluidom, znásobujú literárne kvality diel, ktoré sa stávajú ozdobou knižníc. Je majstrom detailu, kráľom drobností, ktoré však mali svoj vývoj, zmysel, príbeh, logiku, ale predovšetkým kúzlo tajomstva a sna, ktoré predpokladalo rozvrstvenú fantáziu.

Tvorbu Dušana Kállaya si milovníci výtvarného umenia mohli doteraz pozrieť na viac ako sto desiatich výstavách na doma i v zahraničí.

toňa revajová

Knižky na javisku

**Žilinské
Dni detskej knihy 2018**

35. ročník Dní detskej knihy v číslech: okolo 320 ľudí (vysoko prevažovali deti) prišlo len na slávnostné otvorenie do Mestského divadla v Žiline. V priebehu troch dní sa uskutočnilo 17 besied a štyri tvorivé dielne. Zúčastnilo sa na nich 1 700 detí z trinástich základných, štyroch materských škôl a z jednej špeciálnej základnej školy. Na slávnostnom otvorení boli zástupcovia mesta i samosprávneho kraja. Záštitu nad podujatím prevzala osobne Erika Jurinová, prvá slovenská županka. Besedy a tvorivé dielne prebiehali v Krajskej knižnici v Žiline, v základných a materských školách, ale i v excelentných priestoroch v Rosenfeldovom paláci, v Novej synagóge, v Centre pohybu a tanca – Labyrint a na Stanici Záriečie.

Súčasťou podujatia boli štyri výstavy – ilustrátorov Kataríny Gasko a Stanislava Lajdu, prác študentov Súkromnej strednej umeleckej školy Žilina a Najkrajších a Najlepších detských kníh jari, leta, jesene a zimy 2016 na Slovensku. Po vernisáži bol v knižnici koncert Zuzany Burianovej, Petra Vaňoučka a Matúša Dobeša. O deň skôr odborná porota v knižnici vyhodnotila národné kolo slovensko-poľsko-českej súťaže *Tvoríme vlastnú knihu*. Túto výstavku si účastníci DDK s nadšením prezreli tiež.

Organizátori pripravili pre hostí *Rozprávkový okruh mestom Žilina pre dospelých*, pozvali ich na koncert *Hudba sveta* a na predstavenie *Božská komédia* v Bábkovom divadle Žilina (len pre dospelých). Počas Dní detskej knihy sa v Krajskej knižnici v Žiline uskutočnil aj seminár *Knižnica v živote dieťaťa*.

A teraz už necháme rozprávať priamych účastníkov.

KATARÍNA ŠUŠOLIAKOVÁ,
riaditeľka Krajskej knižnice Žilina:

„Začiatok bol ťažký, rozhodovali sme sa, ktorých autorov a ilustrátorov pozveme. Potom sme spolu s BIBIANOU a dramaturgičkou Barbrou Zamiškovou vymysleli kľúč, že to budú štyri ročné obdobia a pozveme autorov kníh, ktorí získali od BIBIANY a Slovenskej sekcie IB-BY ocenenie Najlepší alebo Najkrajšia kniha jari, leta, jesene a zimy 2016. Aj celé otvorenie festivalu sme pripravili v tomto duchu. Na podujatie finančne výrazne prispel Fond na podporu umenia a dostali sme aj účelovú dotáciu od samosprávneho kraja a Slovenskej asociácie knižníc.“ O príkladnom prístupe k náročnému podujatiu svedčí aj fakt, že vlni v Piešťanoch bolo silné zastúpenie žilinskej knižnice. Také niečo sa ešte nestalo – s výnimkou Kataríny Bergerovej, riaditeľky petržalskej knižnice, ktorá rok pred vlastným podujatím pricestovala do Banskej Bystrice. *„Všetky sme sa zhodli na tom, že piešťanské DDK, to bola naozaj vysoko nastavená latka. Vrátili sme sa z Piešťan a hneď sme sa začali chystať. Chcela by som vydvihnúť predovšetkým kolegyne, ktoré pracujú s detským čitateľom, tie Dňami detskej knihy žili od prvej porady. A musím pochváliť aj projektovú manažérku. My sa rozpravame, ako by festival u nás mohol vyzeráť, a ona z toho urobí projekt – a to rovno tak, aby sa všetky formálne veci naplnili.“* Na veľa vecí bolo treba myslieť, veľa rúk sa mu-

selo zapojiť. *„Pomohla nám súkromná Stredná umelecká škola v Žiline, poprosili sme, či by nemohli zadať študentom ako ročníkovú prácu vizuál všetkých tlačných a elektronických výstupov DDK. Všetky mali niečo do seba, ale víťazný návrh oslovil všetkých.“*

Zvíťazila otvorená kniha. Nič jednoduchšie a nič s vyššou výpovednou hodnotou asi ani neexistuje: *„Aj spolupráca so študentkou Barborkou Bosákovou bola prospešná. Pracovalo sa s ňou ako s profesionálkou. Zároveň s týmito Dňami detskej knihy sme otvorenú knihu začali používať aj ako logo knižnice. A zo študentských prác sme vybrali postavičku, ktorá sa stala maskotom detského oddelenia. Včera tu padlo, že chlapec by sa mohol volať Emil knihomil.“* Takže logo i Emil knihomil sa stávajú súčasťou knižnice. *„A teraz vlastne sa len tešíme z toho, že všetci účastníci sú spokojní. Usilovali sme sa, aby DDK boli sviatkom nielen pre deti, ale aj pre autorov a ilustrátorov.“*

PETER GLOCKO,
spisovateľ

„Pár dní strávených s priateľmi, s ktorými sme na spoločnej vlne, intelektuálnej i ľudskej, to vždy má zmysel. Môžem stretnúť kohokoľvek – od starších priateľov až po mladú/strednú generáciu, ako je napríklad Peter Karpinský. Kde inde ako na takýchto stretnutiach človek zistí, aký je zaujímavý, aké má dobré nápady, aký je svojský. Nevedel som, že Peter sa do hĺbky venuje komiksom. Tak som si spomenul, ako sme kedysi dávno, keď som bol šéfredaktorom Superohníka, robili

Knižky pre deti na žilinskom divadelnom javisku

Výtvarník Martin Kellenberger a spisovateľ Peter Glocko

s Martinom Kellenbergerom experiment s komiksom. Mali sme tam seriál o chlapcovi Štastenkovi, ktorý nachádza poklady, a Zlomorovi.“

A presne toto sa mne stalo s Petrom Glockom. Kde inde by som prišla na to, že Peter Glocko nielen žije svojim rozprávkam, ale vlastne už v tých rozprávkach žije. Pred štyrmi rokmi otvoril múzeum v obci Muráň, minulú jeseň sa podieľal na otvorení Múzea slovenskej rozprávky v Drienčanoch: „Celá výstava je podľa knižky Rozprávkar a Rozprávnik. Každý rok tam chodím na súťaž v prednese povestí. Tohto roku v marci, pri 190. výročí narodenia Pavla Dobšinského, bol v Drienčanoch seminár. Keď som ho otváral, povedal som: Toto je malé múzeum veľkého človeka. Táto fara je miesto, kde napísal Slovákom rozprávkový rodný list.“

Dizajn múzea je dielom Barborky Glockovej, Petrovej dcéry.

■ Potrebuješ históriu, nejaký podklad, na ktorom staviaš?

„Áno, ale hľadám nové kontexty. Teraz napríklad paralelne robím na scenári i na knižke Na Muránskom zámku zabili cigánku. To je pieseň o láske, ktorá sa skončí tragicky. Bolo to okolo roku 1530, keď tu boli Turci. Našiel som aj rytiera, to bola čistá intuícia, a potom som čítal dokumenty o filakovskom sandžaku, odtiaľ Turci robili výpady, ale ďaleko sa nedostali. A potom sa mi to odrazu doplnilo tým, že atakovali Gemer, Ponitrie... To bude román, ktorý ja volám hifi. Historická fikcia.“

Popritom Peter Glocko pripravuje reedície svojich starších kníh. „Čaro literatúry pre deti,“ hovorí, „je v tom, že nám dorastajú stále nové čitateľa.“

BARBORA KARDOŠOVÁ, spisovateľka

Okrem piatich kníh pre dospelých a mnohých televíznych scenárov Barbora Kardošová najnovšie napísala dve úspešné knihy pre deti – *Traja Kamoši a fakticky fantastický bunker* a *Traja Kamoši a fakticky fantastický poklad*. Dobrodružstvo, humor, trocha mágie, ale i trpká realita. To všetko očami chlapca, ktorý už dosť vie, ako to na svete chodí.

■ Ako sa to stalo?

„Som scenáristka a to je v podstate smutná práca. Príbeh, ktorý napíšem, číta iba režisér a možno producent. Málokomu sa ten text dostane do rúk. Po istom čase vo mne začal narastať pocit, že chcem ísť medzi ľudí. Tak som začala písať.“

A knižky pre deti? Tam je Barbora dávno doma. „Začínala som Kukom, písala som scenáre detských televíznych filmov. Ten návrat k písaniu pre deti ma neskutočne baví. Mám silný pocit, že sa tomu chcem venovať.“

HANA KOŠKOVÁ, spisovateľka

Hana Košková, roky známa ako poetka, sa v ostatných dvoch desaťročiach orientuje prevažne na tvorbu pre deti. Jej najnovšie dielko – *Repujúci grep* – ilustroval Martin Kellenberger. O čom to je? „Na príhodách zeleniny a ovocia som sa snažila v deťoch vyvolať úctu k darom prírody. Najväčší nepriateľ je dusičnan. A hlavné postavy sú rôzne druhy zeleniny zo skleníka, kde bolo na ich vkus priveľa dusičnanov.“

Nakoniec sa stretli v záhrade strýka Jarného, tam našli ekologické prostredie.”

Ťažko si v knižke s takýmto moderným námetom predstaviť nejaké dobrodružstvo. A predsa – útek zo skleníka, grep cestou zarepuje na talentovej súťaži... Veľa humoru a dobrý koniec. A navyše obrázky Martina Kellenbergera: „Napísal mi mail, že si môj rukopis prečítal a príbeh ho oslovil. Mala som radosť a považujem si za veľkú česť, že aj moju knihu ilustroval. Mali sme spolu beseidu v Základnej škole sv. Gorazda, deti boli spontánne, niektoré knižky poznali. Je to krásny pocit, keď si výtvarník a spisovateľ porozumejú. Deti boli nadšené, keď im Martin Kellenberger nakoniec nakreslil na tabuľu koníka. Tvrdili, že si ho nezotru.”

MARTIN KELLENBERGER,
ilustrátor

„Za tých 35 rokov, čo Dni detskej knihy bývajú, som sa ich zúčastnil vždy, keď som mohol. Zakaždým som spoznal pár spisovateľov a maliarov. Dostal som sa do končín Slovenska, kam by som inak neprišiel, a vždy som sa stretol so skvelým kolektívom knihovníčok, obetavých a vzdelaných žien. Pri debatách som mal pocit, že sa tam tvorí taká tá dobrá novina, že sme vlastne roznášači kultúry. Ako výtvarníci na svojich salónoch, spisovateľa, ktorí sa nevideli celý rok... Je to vzácne a prináša to úžasnú kultúrnu úrodu. Kultúru ovplyvňujú mnohé okolnosti, politické, spoločenské, ekonomické zmeny a zdá sa mi, že viac by sa mala podporovať tradícia. Našťastie mnohé veci nanovo

nachádzame. Aj toto podujatie je trvalé, nosné. Má hlboký zmysel a neľutujem ani tie stovky pamätníčkov, do ktorých musím nakresliť obrázok alebo sa aspoň podpísať.”

■ **A čo Martin Kellenberger ilustruje teraz?**

Odpovedá mi s úsmevom, s takým istým, ako keď spomínal stovky pamätníčkov: „Teraz neilustrujem, lebo som v Žiline. Inak momentálne viac maľujem, robím grafiku... Mal som výstavy k šesťdesiatke, venoval som tomu veľa času, chystám monografiu. Niekedy knižky prichádzajú rýchlo, inokedy vydavateľ čaká, či dostane grant... Medzitým maľujem – a tak to mám rád. Keď knižka príde, začnem na nej pracovať. Mal by to byť Milan Rúfus.”

BEATA PANÁKOVÁ,
prekladateľka a spisovateľka

O koncepcii tohtoročných Dní detskej knihy hovorí uznanlivo:

„Je to jednoduché a zároveň veľmi efektívne. Program a následnú dramaturgiu odvinuli od kníh, ktoré získali ocenenia BIBIANY a Slovenskej sekcie IBBY. Takže aj úvodný program Štyri ročné obdobia prezentoval knihy a autorov, prekladateľov, ilustrátorov. Knihy vystupovali na javisku. A ja mám šťastie, že medzi nimi je aj môj preklad beletrie pre deti Vlčie oko od francúzskeho spisovateľa Daniela Pennaca.”

Popoludňajšia prezentácia Vlčieho oka v krajskej knižnici priniesla prekvapenie viac-menej na oboch stranách. Kniha Vlčie oko je pre čitateľov od 9 rokov. Na prezentáciu však mali prísť štvrtáci z bilíngválneho gymnázia. Beata Panáková

nepredpokladala, že gymnazisti *Vičie oko* čítali. Aby sa teda stretnutie netýkalo iba neznámej a ešte k tomu detskej knihy, poprosila pracovníčky knižnice o pomoc pri vyhľadaní Pennacových kníh, ktoré sú určené dospelým (viaceré z nich preložila): „*Prinajmenšom moderátorky Vičie oko* čítali. Starší tínedžeri naozaj knihu považovali za čítanie pre menšie deti. Pennac podáva príbeh jednoducho, priesračne a jasne. Stačilo však natuknutie a spolu sme zistili, že na jeden literárny text sa dá pozerat' viacerými spôsobmi. A najmä sme pred besedou našli v regáli nádhernú a zábavnú Pennacovu knihu *Ako román*. Je to vlastne príručka pre tých, ktorí majú radi literatúru a chcú si tú lásku preniesť do života. Deti pozorne počúvali, čo si veľmi vážim, moderátorky sa zapájali, vážim si zopár inteligentných otázok. Myslím, že všetkých nás prekvapilo, v akej debate sme sa ocitli.“

To sa dalo čakať. V Pennacovej knihe *Ako román* sú napríklad aj práva čitateľa. A ktorého tínedžera nezaujme, keď sa dozvie, že má právo čítať, právo nečítať, právo nedočítať...

Beata Panáková oceňuje aj celý sprievodný program tohtoročných Dní detskej knihy: „Človek ide na jedno podujatie a je mu ľúto, že nemôže ísť na dve alebo tri. Ale tri dni nepustia. Vybrala som si bábkové predstavenie *Rozprávky o lietajúcej Alžbetke*. Kniha Daniela Pastirčáka je filozoficky náročná a bola som zvedavá, ako sa s ňou študenti VŠMU popasovali. A ak som ja bola prevrapená trocha starším publikom, ktoré prišlo na moju besedu, tak v tomto prípade to bolo naopak. V publiku boli škôlkari. No a táto nádherná knižka je výcho-

diskom pre študentov VŠMU, ktorí to urobili múdro, nádherne, jednoducho. Vybrali si niekoľko obrazov, niekoľko symbolov, a bolo fascinujúce sledovať, ako na ne malé deti reagujú, ako prirodzene a s porozumením hru berú za svoju.“

DANIEL PASTIRČÁK,
spisovateľ

Asi každý vie, že je kazateľom Cirkvi bratskej v Bratislave. Je však aj najčerstvejším laureátom ceny Trojruža, najvyššieho slovenského ocenenia za literatúru pre deti a mládež.

■ Aké je to, byť prvotligovým autorom detských kníh? Plánovali ste byť spisovateľom, alebo to bola náhoda?

„Náhoda to nebola, písať som vždy potreboval, lebo keď človek chce hlbšie premýšľať, je dobré, keď veci, ktoré nosí v hlave, dá na papier, aby mohol pokračovať ďalej. Ja som sa tak prepisoval životom. Nikdy som nepísal pre konkrétneho čitateľa. Ale písal som rozprávky, to je pravda. Rozprávky sú literatúrou pre deti, ale len preto – ako to Tolkien pekne povedal – lebo rozprávkami akoby sa dnes trocha pohrádalo. Už to nie je literatúra pre dospelých. Ale moje rozprávky sú trocha aj pre dospelých. Práve pri čítaní sa deti a dospelí môžu spojiť a myslím, že moje knihy sú také, že hľadajú v dieťati dospelého a v dospelom dieťa. Aby sme nestratili to dieťa.“

■ Prekvapil vás ten úspech?

„Poteší to, samozrejme. Nečakal som niečo také, ani som na to nepomyslel. Ale je to príjemné. Ocenenie, ktoré príde samo.“

Uprostred s detskou knihou v rukách spisovateľ Daniel Pastirčák

Príhovor Petra Tvrdoňa, riaditeľa BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti

■ Je pre vás písanie zábavka popri práci?

„Vo mne je viac kus takého autora, ktorý píše len preto a vtedy, keď musí. Má niečo, čo chce povedať, a musí nájsť spôsob, ako to povedať. Bez ohľadu na to, či to bude mať úspech, alebo nie. Bez ohľadu na všetko. Potom, keď s tým človek predstúpi pred verejnosť, môže nastať pokušenie v tom, že: Toto som povedal – toto sa páčilo. Toto som povedal – a to sa už nepáčilo. A začne sa tým podvedome riadiť. Snažím sa byť autentický, nepodľahnúť potlesku.“

Na Dňoch detskej knihy je Daniel Pastirčák prvý raz. Ako priznáva, ani netušil, že niečo také existuje. *„Všade, kde sa stretne okruh ľudí, ktorí sa angažujú za niečo iné, ako sú ich vlastné záležitosti, myslia na niečo spoločné, chcú vytvárať kultúru národa, to dobrovoľníctvo, ktoré sa okolo toho deje, z toho v skutočnosti žije národ, v tom je naša budúcnosť. Aj v deťoch, ktoré oslovujeme. Boli tu pekné momenty. Videl som bábkovú hru na motívy Rozprávky o lietajúcej Alžbetke. Priznám sa, že som sa toho bál. Že sa mi to nebude páčiť a nebudem vedieť, ako im to povedať. Ale urobili to naozaj dobre, nápady s bábkami boli krásne, deti reagovali...“*

PETER TVRDOŇ,
riaditeľ BIBIANY

Má tiež iba pochvalné slová:

„Prekvapili ma podujatia v naozaj zaujímavých priestoroch. Veľmi sa mi páčila Nová synagóga. Celý sprievodný program bol výborný a bolo vidieť, že dámy z knižni-

ce, s ktorými sme strávili tri dni, robia svoju prácu zanietené a určite nie pre peniaze. Dňom detskej knihy – hoci len na otvorení – venovali pozornosť aj najvyšší predstavitelia mesta i kraja, účastníkov osobne prišla privítať Erika Jurinová.“

Peter Tvrdoň oceňuje aj prípravu výstav v priestoroch knižnice: *„Otvorenie štyroch výstav bolo veľmi pôsobivé a na vysokej umeleckej úrovni. Muzika bola výborná a... nemalo to chybu. Celé.“*

Na Žiline ho zakaždým prekvapuje veľa pešej zóny. A ako častého návštevníka divadiel aj taký detail, že v tamojšom bábkovom divadle môžu pohodlne sedieť aj takí veľkí chlapi ako on. Najviac ho však upútala výstava v Novej synagóge. Nemôžem nespomenúť, že žilinskú synagógu, európsky architektonický skvost, pred rokom slávnostne otvorili po šesťročnej rekonštrukcii. Preto „Nová“. Dá sa povedať, že ju vrátili do obehu. Kto nie je zo Žiliny (ako napríklad ja) a nechodil tam do tanečnej, a po rokoch zasa do kina, nemusí vedieť, že synagóga – hoci dávno neslúžila svojmu pôvodnému poslaniu – vždy slúžila Žilinčanom. Tentoraz sa vrátila ako významné centrum kultúry. Výstava, ktorá oslovila Petra Tvrdoňa, je dielom Dalibora Baču. Pod jej názvom – *Definitívne nedokončené* – si návštevník môže predstaviť čokoľvek. Kým nevidí kusy skla a asfaltu bez ladu a skladu napadané do hlavného priestoru. Kým nezdvihne pohľad a nezistí, čo všetko ešte pravdepodobne spadne. Pôvodne to bolo osem ton skla a asfaltu. Dvadsaťštyri veží, ktoré neostali stáť. Umelec im poskytol možnosť

pádu a ony ho aj využívajú. Nevie sa, kedy – a či – spadnú aj ostatné časti.

Peter Tvrdoň videl nielen *Definitívne nedokončené*, ale aj viaceré priestory Novej synagógy. Jeho dávnym snom je, aby sa výstavy, ktoré organizuje medzinárodný dom umenia BIBIANA vo vlastných priestoroch, po čase využili aj na strednom a východnom Slovensku: *„Východ sa podaril. Máme veľmi dobrých partnerov v Košiciach. A dúfam, že ďalšia bude Žilina. Prvé kroky som urobil. A musím spomenúť – včera som mal rokovanie v Katoviciach. Robia tam obrovský zábavný park a bude tam aj výstavisko.“*

LUBICA ĐURIŠINOVÁ,

pracovníčka sekcie umenia
a štátneho jazyka MK SR.

Dni detskej knihy nevynechá ani jeden rok: *„Všetci ľudia, ktorí pracujú v oblasti detskej knihy, vedia, že toto je vynikajúce podujatie. Ja sa tiež každý rok presviedčam, že sú to veľmi podnetné, potrebné a užitočné tri dni. Nielen pre tých, ktorí sa zúčastňujú aktívne. Teším sa, že Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY, ktoré sme od 1. januára t. r. zriadili v BIBIANE, začalo pracovať veľmi aktívne a vidíme to aj na tohtoročných DDK. Bola to myšlienka, ktorou sme sa zaoberali na ministerstve kultúry už dlho, lebo skúsenosti zo zahraničia – a nakoniec aj u nás – nám naznačovali, že je nevyhnutné začať aktívnejšie pracovať s deťmi, a to od najútlejšieho veku, aby sa podporovalo čítanie, ktoré je nevyhnutnou súčas-*

ťou každodenného života. Čítanie má obrovský vplyv na vývoj každého jedinca a neuveriteľným spôsobom vplýva na celospoločenský život. Centrum vzniklo len pred niekoľkými mesiacmi a už začína svoje chápadlá rozťahovať po celom Slovensku. Je to veľký krok, ktorý podnieti ďalšiu spoluprácu. Budeme sa usilovať poskytovať čo najlepšie materiály, čo najlepšie metodické informácie, prepájame sa so zahraničím, na internetovej stránke budeme poskytovať množstvo informácií, aby sa dostali k čo najširšej verejnosti.“

TIMOTEA VRÁBLOVÁ,

prezidentka Slovenskej sekcie
IBBY, koordinátorka Centra detskej
literatúry, čítania.

„Na každom kroku sa presviedčame, že Žilinčania sú otvorení kultúre. Keď vidím propagačné materiály knižnice, vyplýva z nich, že oveľa väčší dôraz sa kladie na prácu s dospelými alebo študentmi. Ale na druhej strane majú veľmi dobrý potenciál, spolupracujú so školami nielen v rámci mesta. Rodičia aj deti majú záujem o prácu knižnice. Stretla som sa s výnimočnými pracovníčkami knižnice. A tohtoročné Dni detskej knihy sú výsledkom naozaj skvelej práce, ale aj spolupráce s viacerými kultúrnymi zariadeniami v meste. Vidím v tom záruku, že spolupráca žilinskej krajskej knižnice s BIBIANOU môže pokračovať. Žilinu považujem za dôležitý kontaktný bod aj pre naše rozbiehajúce sa centrum. A naozaj nie je to vec polohy, ale ľudí.“

DVE DROBNÉ BIELUČKÉ DEČKY

Za Máriou Haštovou

(21. 9. 1922 – 15. 6. 2018)

Musí sa kdesi v podvedomí mihotať nevyspytateľné navigujúce tykadielko – prečo inak by som pred pár dňami „len tak“ nazrela na internete na heslo Mária Haštová. Najstaršia autorka spomedzi pamätníkov najagilnejšieho obdobia Mladých liet. V ten deň, muselo to byť v polovici júna, bolo v kalendári zdanlivo všetko v poriadku. Ťuknem dnes (8. 7.) na stránku Spolku slovenských spisovateľov: Navždy nás opustila Mária Haštová. Pätnásteho júna. Pohreb bol 21. 6. na cintoríne v Ružinove...

Listujem v pamäti: Celkom mladá začínajúca redaktorka má pred známou spisovateľkou samozrejmy rešpekt, a tak prekvapí šéfredaktorkin nápad, že by mala zo-

staviť výber k jubileu. Už sú slávne Rozprávky zo starej horárne Márie Haštovej, mnoho básničiek možno nájsť v Zorničke, kde je dlhoročnou šéfredaktorkou, v mladoletáckej knižnici rad leporel. Všetky s materským inštinktom, že popri kráse slova a hre fantázie musia skrývať aj zúbok múdrosti a decentne malé čitateľiatko vychovávať. Niekedy aj vyjadriť, že doba sa mení a čo platilo v starodávnej rozprávke, je v modernej inak: veľkú repu už nemusí ťahať krdlik hrdinov od najväčšieho po najmenšieho – mnohých nahradí jediný silák traktor. Inovácia v tom čase nevšedná, no rozprávkový kánon predsa len nedotknuteľný, kritika neúprosá, autorka zatrpknutá. Po ro-

koch (*Pamätníček z prvej ruky, ML 2000, str. 31*) si takto spomína:

Po vydaní Rozprávky o veľkej repe (1951) začal sa kolotoč kritiky: Haštová, ty ani nevieš, čo si napísala, zaslúžiš si štátnu cenu!... Kto to videl, zasahovať do ľudovej rozprávky!... Ako si to predstavujete, aby sa na poli súkromníka (kulaka) urodila taká veľká repa! V podstate ďalších skoro desať rokov bola kniha odsudzovaná a považovaná za veľkú vulgarizáciu. Ba i potom vláčili moje meno po novinách, až sa mi začala mužova rodina vyhrážať, aby som prestala písať. Každá zlá kritika ma pripravila o veľa zdravia. Ale ako nepísať, keď som mala plnú hlavu nápadov?

Rozprávky zo starej horárne (1955), knižočka rozžiarená ako kvapka rosy uprostred lúčneho kvetu – jubilejný výber musí vyvážiť pochybnosti kritiky, potešiť spisovateľku ako výmyselný narodeninový darček vybraný s citom a skúsenosťou – možno preto mi šéfredaktorka pani Lýdia Kyselová čoskoro nečakane zvestovala, že výber urobí sama. Možno chcela rehabilitovať práve tú rozprávku – potešiť jubilantku:

Veľká repa opäť vyšla vo výbere z tvorby Zvončeky (1972), ktorý zostavila Lýdia Kyselová. Keď som namietala, aby ho tam nedávala, keď boli na ňu také zlé kritiky a zdravie som už mala v tom čase riadne podlomené, povedala: „Veru ju tam dám, predsa len bola prínosom v tvorbe pre deti (Pamätníček, str. 32).

Rukopisy Márie Haštovej prichádzali, môj redakčný stôl míňali. Knihu Kamarát Cézar (1974) redigovala Hanka Ferková. Zrod tej knihy veľmi šťastný nebol. Mária Haštová spo-

mína: *„Raz si vybrali mňa ako autorku knižky. V tom čase sme mali krásneho psa – kóliu. Zažila som s ním veľa pekných chvíľ, a tak som sa rozhodla, že zopár opíšem. Redaktorkám sa námet zapáčil, pustila som sa do práce, rozdelila som dej na kapitoly – a tu som ochorela. Nebola som schopná ani pero chytiť do ruky. Zatelefonovala som do redakcie, že termín nie som schopná dodržať. Pani Kyselová a Gašparová ma prehovárali: Nevzdávaj sa, termín sme posunuli.“*

Začala som sa kurírovať. Popila som litre čaju, ruky som si kúpala v teplej a studenej vode, vyzdravela som rýchlejšie, ako som myslela. Rukopis som zadala na presne stanovený termín.

A vzápätí rukopis dostal ilustrátor – Lacko Nesselman. A čo čert nechcel?! Aj on ochorel. Musel ísť do nemocnice, operovali ho. Domov sa pýtal skoršie, no neurobil dobre. Mal ešte oddychovať. Bol slabý a trápila ho depresia. Čo večer namaloval, ráno roztrhal a hodil do koša. Teraz už termín zadania do tlače horel. A čo urobili výtvarní redaktori? Každý deň jeden z nich zašiel k Nesselmanovi, a čo Lacko namaloval, to chytro schytili, strčili do tašky, tašku zamkli, aby mu nemohli vrátiť ani jednu ilustráciu. Termín bol zachránený...

Prvácka Prvá kniha k 1. septembru vyšla a bola krásna. Citlivý príbeh sa dočkal aj televízneho spracovania.

Knižka inšpirovaná ľudovou rozprávkou O starenke z Ostrého vrchu (1976) a poviedky o súčasných deťoch Ohromná vec (1984) prišli tiež na iné redakčné stoly, poznala som ich len z čítania: ako každú pôvodinu, tak, ako vychádzali. A odra-

zu mám na stole na redakčné posúdenie nový rozsiahly rukopis Márie Haštovej. Nedal by sa nazvať dievčenským románom, lebo jeho dievčenská hrdinka je priveľmi presná: obraz vlastnej neľahkej mladosti v čase vojny. Možné povzbudenie pre mnohé budúce čitateľky, psychologická kresba dievčiny prežívajúcej ťažké roky v ústave pre telesne postihnutú mládež. Téma v tom čase stále tabuizovaná. Po umeleckej stránke nemám však prečo namietat voči vydaniu rukopisu – iba ak pripísať svojej neskúsenosti, že vedúca redakcie má iný názor a mne prenechala rukopis autorky vrátiť. Nechcela by som sa vrátiť k tomu dňu... (Rukopis dosiaľ nevyšiel.)

Po rokoch prišla nová rukopisná ponuka. Vlastne staronová, lebo z knihy doručených rukopisov mám za mnohé roky načítané, že ten istý v redakcii už bol – neprijatý. Vtedajším kritériám redakcie nevyhovoval. Autorka na ňom zaiste pracovala – poradíme sa – vyjde. Oddelenie odbytu nalieha na jedinom: v názve musí byť „zo starej horárne“! Lenže: príbeh sa odohráva v mestskom byte, celé dielko len tak exoticky šteboce, jarabejú sa pestrofarebné agapornisy, k rukopisu mám aj chovateľskú príručku. Lenže: musia byť zo starej horárne! Nuž – ústupok v mene dobrej veci... Ved' autorka i tieto vtáčence má tak pri srdci ako tie z detstva, zo starej horárne...

Už je aj kniha Vtáčiky zo starej horárne (2001) vytlačená, pestrofarebná, s krásnymi obrázkami Zuzany Nemčíkovej, už je rozvezená po kníhkupectvách – áh! Akéže to pierko vtáka-jarabáka zlietlo na obálku, zavesilo sa rovno na písmenko T v mene autorky a ničím sa ten ne-

patričný mäčkeň nedá zotrieť! Ako pochytať krdeľ vtácat pod nebom, ako stiahnuť z predaja rozdistribúované knižky?! Na tých, čo sa stiahnuť podarilo, je mäčkeň prelepený. Na tých, čo sa stiahnuť nedali – nuž tie sú raritou podobnou ako pre filatelistu známky s chybou na tlačovom hárku... Veľké ospravedlnenie pani spisovateľke ešte raz...

Najmilšie stretnutia boli asi pri 6. vydaní Rozprávok zo starej horárne (1997) s novými obrázkami. Je to jej kľúčové, erbové dielko. V Slovníku slovenských spisovateľov pre deti a mládež (LIC 2009, str. 132) o ňom Ondrej Sliacky píše: „V čase hľadania východísk zo schematickej literatúry zdiskreditovanej absenciou ľudskej autenticity jej poviedkový súbor tematizujúci drobné detské zážitky zo stretnutí s prírodným svetom a blízkymi ľuďmi práve svojím ľudským rozmerom a jeho emotívnou projekciou vyvolal spontánny čitateľský ohlas a zároveň regeneračne zapôsobil i na samotnú literatúru.“ Platí to v literatúre aj vo vydavateľstve. Pani Mária Haštová v tom čase žila v penzióne: vyrovnaná, spokojná, potešená návštevami. Viedla tu literárny krúžok, chodila do speváckeho. Usmiatu sme si ju priviezli na niekoľko besied s čitateľmi: bola medzi nimi pookriata, srdečná...

A mne až teraz – na konci tejto spomienky – svitne, že pamiatku od pani Márie Haštovej, dve drobné bielučké dečky s jemnou vyrezávanou výšivkou, čo z dlhšej chvíle vytvorila – jablíčko a hrušku – som si pred pár dňami položila na stôl pod vázu...

Až teraz viem, že sú ako symboly jej života a diela: ako dobré ovocie dozretého života.

Kde bolo, nebolo... alebo nie je?

Odpovede na otázku, či oslovený respondent počúva rozhlas, sa generačne odlišujú. Najstaršia časť poslucháčov spomína rozhlasové hry, ktoré často nahrádzali návštevu divadla, staršia a časť strednej generácie vychvaľuje predovšetkým nedeľnú rozprávku a sobotnú hru pre deti. Obe relácie sa chápali ako rodinné programy, u spomínajúcich evokovali raňajky celej rodiny či spoločné sobotné upratovanie. Jedna z najväčších chýb rozhlasu bol presun oboch programov na Rádio Devín či Regina v čase ich dobrej sledovanosti. Hra pre deti, ktorá mala okolo 16-percentnú sledovanosť, za rok klesla pod 1 percento. Rozprávka nemala až taký dramatický pokles, ale aj tam bolo treba silne bojovať o pravidelného poslucháča. Je takmer irónia, že po istom čase sa v nedeľu ráno na hlavnom programe začali vysielať amatérsky spracované povesti, ktoré mali nahradiť umelecké dielo, za aké sa rozhlasová roz-

právka pokladá. Povedzme, že toto je problém technický, organizačný či reorganizačný a dotýka sa mediálneho zdroja. Treba si však priznať, že nezáujem o rozhlasovú rozprávku nevyvolali iba naznačené zmeny. Ide o všeobecný pokles záujmu detského príjemcu o tradične chápanú kultúru pre deti, mám na mysli detskú literatúru, hranú televíznu či rozhlasovú rozprávku. Poklesol aj počet dramatických autorov pre túto vekovú kategóriu. To všetko dohromady prinieslo radikálne zníženie vysielaných titulov. Keďže dramaturgie pripravujúce vysielenie pre deti a mládež boli tak v rozhlase, ako aj v televízii rozpustené, celá záťaž a zodpovednosť ostáva na jednom – dvoch redaktoroch, presnejšie redaktorkách (Beata Panáková, Zuzana Kolmosová), a možno iba vďaka ich profesionalite a vytrvalosti sa pre deti niečo tvorí.

Daný stav rozhlasovej rozprávky však v konečnom dôsledku vy-

plýva zo stavu súčasnej kultúry a jej príjemcu. Ak porovnáme postavenie rozhlasovej rozprávky v minulosti a dnes, markantne vystúpi na povrch predovšetkým zmena kultúrnej ponuky, na čo vzápätí nadväzuje záujmová sféra detského príjemcu. Kým na začiatku 90. rokov istým konkurentom rozhlasu bola televízia a niekedy aj kniha, v súčasnosti pristúpil oveľa silnejší protivník – elektronické médiá, kde je nebezpečný nielen nosič (deti ho majú stále v ruke či poruke), ale hlavne produkty, ktoré deťom ponúka. Ukazuje sa (čo opäť nie je žiadna novinka), že výchova vkusu a ochota prijímať umelecké diela ostáva na pleciach rodičov, školy a kultúrnych inštitúcií, pretože spomenuté médiá tento vkus skôr kazia ako pestujú. Aj preto sa v súčasnosti organizujú rôzne aktivačné podujatia podporujúce návrat ku knihe a čítaniu, ako napríklad noc v knižnici či piešťanský festival Zázračný oriešok a všetky aktivity s ním spojené. To všetko môže vyvolať alebo posilniť záujem o počúvanie rozhlasovej rozprávky. Pomôcť môže samotný rozhlas správne načasovanou reklamou.

Ešte niekoľko slov k správaniu sa tzv. výrobcov kultúry (v súčasnosti sa kultúrny produkt pokladá za tovar a jeho ponúkanú hodnotu určuje výška finančného vkladu), ku ktorým okrem rozhlasu a televízie nesporne patria divadlá, filmové umenie, literatúra atď.

Sledujme, ako sa danej situácii prispôbujú najprv autori, potom inštitúcie a napokon samotná realizácia detských programov či titulov. Dnešnú autorskú tvorbu pre deti a mládež poznačila tzv. ústretovosť, čo znamená za každú cenu vy-

tvoriť dielo, kde sa použijú obľúbené námety, postupy, postavy a pod., aby to detského príjemcu zaujalo na prvé videnie či počutie a hlavne, aby udržalo jeho pozornosť do konca. Obľúbené je využívanie prvkov z diel pre dospelých. Možno to vyvolal voľný prístup detí k tomuto umeniu, ktorému často nerozumejú, ale vyžadujú si ich stopy aj v intencionálnych dielach. Známa veta dnešných teenagerov, ale už aj detí „To je nuda!“, sa stáva postrachom tvorcov. Pokiaľ by išlo iba o funkčnú aktualizáciu, potrebnú pre posilnenie umeleckej výpovede, potiaľ možno všetky spomenuté javy akceptovať. No existuje mnoho prípadov, keď sa napríklad aktualizácia stane dominantným prvkom a zatieni či takmer nivelizuje umeleckú hodnotu diela. Výraznú „zásluhu“ na danom stave majú aj kultúrne inštitúcie, ktoré hľadajú predovšetkým na finančnú stránku svojej produkcie, a tak nepriamo (či priamo?) nútia autorov prispôbiť sa ich požiadavkám. A napokon samotná realizácia môže na umeleckej hodnote diela dosť pokaziť, ak stavia iba na efektoch, nie na myšlienke. Máme tu k dispozícii hneď dva príklady z filmovej oblasti: 1. slávny americký film **Hviezdne vojny**, o ktorom Sme (23. 5. 2018) píše: „Nový Han Solo čaro ani šarm nemá a po magickom súboji medzi dobrom a temnotou niet už ani stopy. Tvorcovia film zosekali na akciu so špeciálnymi efektmi, možno uverili, že dnes už stačí len to;“ 2. film *O obrovskej hruške*: „Spoliehajú sa na to, že detský divák sa nedokáže poldruha hodiny sústrediť a ku koncu si už nepamätá začiatok. A najmä: šesťročné deti nečakajú nija-

kú hutnú atmosféru, poéziu, pointy, žiadne vysvetlenia.”

Nedúfajú, že sa zdanlivý chaos razom premení na poriadok, veci dosadnú na svoje miesto a pred divákom sa náhle zjaví komplikovaný monumentálny obraz podľa autorského zámeru. Nie, v tomto prípade naozaj nikomu nezíde na um čakať čosi také. Sú to skrátka len veselé pestrofarebné obrázky so zvieratkami, smiešnymi ľuďmi a orchestriónovou hudbou.

Ale vráťme sa k rozhlasu. Vlažný až ľahostajný postoj detí a mládeže k rozhlasovej tvorbe môže mať na svedomí okrem spomenutých príčin aj akustický smog, ktorý zaplavuje mládež cez slúchadlá a rozličné reproduktory, prenášajúce predovšetkým komerčné umenie.

Dieťa v súčasnom svete to nemá ľahké. Z materiálnej stránky je síce zabezpečené, o jeho postavenie v spoločnosti sa starajú zákony a ochrannárske organizácie, ale čo sa týka emocionálnej a duchovnej sféry, tam nastávajú čoraz väčšie problémy a výchovné chyby. Dospelí často preceňujú svoje deti a vychovávajú ich bez úcty k akýmkoľvek hodnotám a autoritám. Slovo autorita je pre dnešné deti vcelku neznáme, viac by o tom mohli povedať učitelia. A táto neúcta sa často prenáša aj do vzťahu k umeleckým dielam.

Napriek všetkým neprajnostiam doby a spoločnosti vznikajú dobré a hodnotné umelecké diela vo všetkých umeleckých oblastiach, rozhlas nevynímajúc. Spomeniem aspoň dve rozhlasové rozprávky, ktoré sa vysielali vo vianočnom období v r. 2016 a 2017. Prvú napísal Daniel Hevier na motívy rozprávky bratov Grim-

DUŠAN KÁLLAY / O. WILDE: Geburtstag der Infantin

movcov. Hra napokon získala hlavnú cenu na festivale Zázračný oriešok, kde sa hodnotila „myšlienková bohatosť hry a realizácia“. Treba dodať, že tento titul sa pripravoval so všetkou vážnosťou prislúchajúcou umeleckému dielu. Okrem známeho autora tu figurovali významní herci, hudobný skladateľ i režisérka, ba celú hudobnú časť nahral Symfonický orchester Slovenského rozhlasu. Aj keď Daniel Hevier urobil isté úpravy v texte, neublížil predlohe, naopak ju prehĺbil a doplnil. Toto je dobrý príklad na dramatizáciu, teda na spoluprácu medzi prozaickou predlohou a jej novou dramatickou podobou. Druhým titulom je pôvodná autorská rozprávka a zároveň premiéra detskej témy v tvorbe známej autorky pre dospelých Daniely Kapitáňovej *Aby to čert vzal*, kde sa snúbi rozprávkovosť s realitou, detský námet s prvkami zo života dospelých, a to všetko v humornom a vtipnom jazykovom šate. A opäť – hoci ide o titul pre deti, všetky posty sú obsadené skúsenými umelcami. K obom dielam sa pristupovalo nielen s vážnosťou, ale bolo pri nich cítiť radosť z tvorby, akou prekypovali rozhlasové rozprávky kedysi.

Ako to teda je s generačným vnímaním rozhlasovej rozprávky? Určite sa odlišuje od tvorby i percepcie

v minulosti, ale práve preto, že si zachovala svoj umelecký habit, nemala by chýbať v ponuke umenia pre deti. Vyžaduje si však viac propagácie a pozornosti zo strany dospelých, aby sa k detskému príjemcovi vôbec dostala. Tak sme sa dostali k najdôležitejšej požiadavke, teda k ceste, ktorou sa rozhlasová rozprávka má k detskému poslucháčovi dostať. Najprv ju musí poznať a registrovať dospelý príjemca, teda musí o jej existencii vedieť (čo o generácii súčasných rodičov nemožno veľmi tvrdiť) a následne ju dieťaťu ponúknuť. K tomu potrebuje aj dobrú propagáciu, aby poslucháč nemusel pátrať po jej vysielaní. Okrem bežnej samoreklamy v rozhlase dobrou propagáciou je aj festival Zázračný oriešok, kde treba vyzdvihnúť dômyselnú koncepciu, smerujúcu k zblíženiu a prepojeniu literárnej i rozhlasovej tvorby. Dôležitý je ich spoločný cieľ – ponúknuť detskému príjemcovi hodnotné umelecké diela.

LITERATÚRA:

(<https://kultura.sme.sk/c/20832261/jedi-na-scena-rozhodla-o-vsetkom-harrison-ford-zachranil-hviezdne-vojny-dnes-ho-nahradili.html#ixzz5GJikgYyy>)

Fakt ako umenie

eva
faithová

**Seriály
literatúry faktu
v Slniečku
1927 – 1990**

Literatúra faktu je integrálnou súčasťou časopisu Slniečko už od jeho začiatku. Dokonca viaceré texty literatúry faktu prezentované v rámci jednotlivých ročníkov vytvárali pravidelné rubriky, seriály či čítania na pokračovanie. Dôležité je však poznamenať, že literatúra faktu v dnešnej podobe sa v čase vzniku Slniečka iba etablovala a že má v jednotlivých ročníkoch i číslach Slniečka nielen rôzne proporčné zastúpenie, ale navyše ide o texty rôznych žánrov, ale aj ich hybridov (tendujúcich raz k vedeckosti, publicistike, inokedy k vyššej miere beletrizácie), rôznych tematických okruhov (história, vlastiveda, environmentálna výchova a i.), rôznej miery rešpektovania osobitostí detského čitateľa i jeho zainteresovania na „objavovaní“ zobrazovaného faktu a v neposlednom rade i kvality.

SERIÁLY V MATIČNOM SLNIEČKU

Už prvý ročník časopisu naznačuje rôznorodosť textov prinášajúcich faktické informácie. So zreteľom na sku-

točnosť, že spoluvydavateľom Slniečka bol Čs. Červený kríž, v jeho prvých ročníkoch v ňom vychádzali na pokračovanie najmä popularizačné články o ochrane zdravia a o športe so zrejmosťou osvetovo-vzdelávacou funkciou. Ďalší významný tematický okruh tvorili náučné články o technických vynálezoch. V roč. 1935/36 (č. 2 – 9) sa so seriálom takýchto článkov predstavil E. Philadelphy. Otvára ho článok *O lokomotívach*, v ktorom sa autor prihovára chlapcom, naznačuje však aj svoj osobný záujem o tému (využíva 1. osobu plurálu). Diapazón predstavovaných informácií je bohatý, autor vo výklade využíva termíny, napriek tomu ho adaptuje, dovysvetľuje. Uznáva náročnosť spracovanej problematiky, preto povzbudzuje čitateľov, aby si článok prečítali viackrát. Do textu na záver začlenil aj úlohu, ako aj avízo, ktorému vynálezu sa bude venovať v nasledujúcom čísle. Philadelphy podobne postupuje aj pri predstavovaní automobilov, lietadiel či rádia. Najautentickejšie z nich vyznieva článok o rádiu – jednak preto, lebo v ňom autor vychádza z predpokladu, že chlapci poznajú rádio najlepšie, jednak preto, lebo samotnému výkladu predchádza

možnosť názorne si vynález vyskúšať. Invenčne pôsobí nielen Philadelphyho postup od názorného k abstraktnejšiemu, ale aj aktivizovanie dieťaťa prostredníctvom výroby vlastného detského telefónu. Uvedené sa mu však nepodarilo v článku *O dynamy*, ktorý je informačne oveľa náročnejší, či *O železe*, v ktorom sa síce usiluje priblížiť dieťaťu neznáme antropomorfizáciou, napr. opísaním hrdze ako choroby kovu, opätovne však ostáva iba v náučnej rovine.

S náučnými článkami sa Philadelphy prezentuje aj v roč. 1936/37, tentoraz sa čitateľovi pokúsil informácie a fakty zaobaliť do atraktívnejšieho obalu v seriáli *Traja chlapci mudrlanti*. Rozprávačmi, a aj nositeľmi odborných informácií sa stávajú prázdninujúci chlapci: Janko-Rýchly jeleň, Paľko-Valibuk a Jožko-Orlý zrak, chcú sa hrať na Indiánov, ale keďže ich je málo, tak si založia Spolok mudrlantov. Je na zváženie, do akej miery možno túto alternatívu považovať za uveriteľný prázdninový program – najmä ak sa ich prvý výklad bude týkať sledovania príjmov a výdavkov. Aj keď nemožno poprieť Philadelphyho snahu zmocniť sa náučnej témy invenčnejším spôsobom, téma je voči detskému svetu indiferentnejšia, ako boli témy v predošlom ročníku. Našťastie sa od 5. čísla autor opätovne vrátil k témam, ktoré môžu byť pre dieťa zaujímavé. Konkrétne v 5. čísle priniesol informácie o kartografii, od č. 7 si deti pripravujú vytúžené rádio – text má blízko k Philadelphyho výkladu z predchádzajúceho ročníka, len sa tu vo vyššej miere využíva opis pracovného postupu. Napriek tomu, že autor využíva rozprávanie v 1. osobe singuláru, nejde o výklad, ktorý by si pripravilo dieťa. Philadelphyho seriál o chlapcoch mudrlantoch pokračuje aj v roč.

1937/38 – v porovnaní s predošlým ročníkom nové poznatky prezentuje dospelý, ktorý chlapcov poučá o istom odbore či profesii, napr. v 2. čísle sa takto chlapci dostanú do tlačiarne, kde ich poučuje sadzač a kde nakoniec v rámci aktualizácie dostanú za odmenu Slniečko, podobne je to aj s operátormi (premietačmi) v kine. Badať tendenciu text výraznejšie dialogizovať, začleňovať tam aj úsmevnéjšie epizódky, v čom možno postrehnúť autorovu snahu väčšmi sa priblížiť detskému čitateľovi. Detskí protagonisti sa práve v týchto textoch správajú väčšmi ako deti, aj keď ešte nejde o individualizované detské postavy. V tomto ohľade sú výnimkou posledné dva príspevky 11. ročníka (r. 1938), v ktorých sa autor sústredil na civilnú protiletetskú ochranu. Zaradenie uvedených textov poukazuje na zmenenú orientáciu osvetových aktivít. Tú napokon potvrdzuje pokračovanie seriálu o chlapcoch mudrlantoch v 3 úvodných číslach z r. 1939, v ktorom sa čitatelia od armádneho poručíka dozvedajú napr. aj o Ručkovati brannej výchovy. Je zaujímavé, že beletristické texty z uvedeného obdobia na prítomnosť takéhoto nebezpečenstva neupozorňujú.

Poznávací charakter má v roč. 1936/37 (č. 6 – 10) aj nový seriál tety Iry *Oblôčik do sveta*, v ktorom sa čitateľovi približuje Čína a jej obyvatelia s dôrazom na odlišnosti vo výzore, v reči, stravovaní, starostlivosti o osobnú hygienu či sviatkoch. Jazyk je prispôbený dieťaťu. Informácie o krajine a jej obyvateľoch sú v 7. čísle vhodne doplnené začlenením čínskej ľudovej rozprávky. Články tety Iry sú uverejňované aj v nasledujúcich 2 ročníkoch. Prinášajú informácie o čínštine (v rámci textu je ukázaných niekoľko čínskych znakov spolu s ich prekladmi), čínskych

spoločenských hrách, čínskej kuchyni, škole, ale aj armáde.

Náučný charakter má v roč. 1937/38 aj séria článkov o starostlivosti o záhradu v jednotlivých kalendárnych mesiacoch, doplnená podrobnejšími informáciami, napr. v 1. čísle o zakladaní jahodových hriadok či o výrobe vtácej búbky. Okrem uvedenia informácií sa v textoch proklamuje aj láska k prírode a k jej ochrane, napokon tá bola tematicky prítomná aj v beletrii.

Z naznačeného je zrejmé, že náučné, popularizačné, ale aj informačné články mali v matičnom Slniečku bohaté zastúpenie a že viaceré z nich boli jednak dôkazom prekonania školskej, osvetovo-vzdelávacej literatúry, jednak dôkazom posunu k autentickosti poznávania umocneného estetickým či emocionálnym zážitkom, čím sa približovali k literatúre faktu v dnešnom zmysle slova.

SERIÁLY V OBNOVENOM SLNIEČKU

V tomto ohľade na rozvoj literatúry faktu pre deti stimulujúco pôsobili najmä náučné a popularizačné seriály v obnovenom Slniečku (vydávanom po r. 1969) – v porovnaní s predchádzajúcim obdobím sa posilňuje tendencia texty sústreďovať do historických a vlastivedných seriálov či pravidelných rubriík. Počnúc 1. číslom obnoveného Slniečka (1969) sa začína seriál *Obrázková história Slovenska* (č. 1 – 5, s pokračovaním v nasledujúcich dvoch ročníkoch), na ktorom participovali viacerí autori (L. Zúbek a J. Horák, občasne aj M. Ďuríčková, J. Hrušovský a R. Moric). Seriál je prvým zo série slniečkových seriálov, ktorý dokladá úsilie redakcie vyhnúť

DUŠAN KÁLLAY / P. Dobšinský: Slovenské rozprávky

sa (či vzdorovať?) ideologicky zdôrazňovanému internacionalizmu. V intenciách názvu seriálu je centrálna vizuálna časť dvojstrany, text je situovaný na margá. (V neskorších historických seriáloch bude textová zložka posilnená.) Seriál sa začína Zúbkovým textom o našich predkoch Slovienoch. Aj keď dieťa ešte stále ostáva viac v rovine pozorovateľa, jazyk sa beletrizuje a približuje k dieťaťu. V ďalších častiach seriálu je poznávanie sústredené na jednu historickú osobnosť a dobu, v ktorej žije, za dôležitú so zreteľom na motivovanie dieťaťa k poznávaniu považujeme zmenu, s ktorou príde Horák v 7. čísle roč. 1969/70, keď sa centrálnou stane nie osobnosť, ale téma, ktorá je prezentovaná v historickom vývoji. Tento koncept zároveň umožňuje obohatiť nosný text o rôzne zaujímavosti z iných disciplín. Textová časť narastá (presahuje dvojstranu), často býva doplnená ďalším informačným textom, napr. v čísle 7 je Horákov text o živote na slovenských hradoch doplnený ďalším Horákovým textom o tom, koľko sa čoho zjedlo a vypilo na kare grófa Thurza. Iným príkladom môžu byť erby slovenských miest a ich opisy spolu s krátkymi povestovými motívami viažucimi sa na ich založenie, ktoré dopĺňajú Horákov text o rozvoji miest (z č. 1, 1970/71), či zoologické informácie, ako aj ukážky z ľudovej slovesnosti o sokoloch, ktoré sú doplnením Horákovho výkladu o sokoliarstve (z č. 3 toho istého ročníka). Sústredenie informácií do osobitých častí zároveň umožnilo nosné texty výraznejšie beletrizovať. Takúto textovú hybridnosť vnímame ako pozitívnu, pre dieťa zaujímavú, pretože mu umožňuje použiť vlastný spôsob objavovania faktov v rôznych druhoch textov.

Za pokus o seriál (pretože vyšli iba

3 časti), ktorý začal vychádzať v 1. čísle obnoveného Slniečka, považujeme aj Ferkovu *Rozprávku, ktorú vymyslel život*, umiestnenú opäť na margá. Autor prostredníctvom príbehov detských postáv pútavo približuje objavy a vynálezy (objav diamantov v južnej Afrike, rukopisu od Mŕtveho mora či vynález mikroskopu), pričom za výraznou beletrizáciou už možno nájsť faktotvorbu požadovanú Jurčom (2008, s. 236).

VLASTIVEDNÉ SLNIEČKO

Prvým vlastivedným cyklom Slniečka bola Ferkova *Ty rodná zem moja* (1971/72 – 1972/73). Úspešný model žánrových hybridov, ktorý už poznáme z Horákovkej *Obrázkovej histórie Slovenska*, Ferko tentoraz realizuje v rámci jedného textu. Ako upozorňuje Stanislavová (2003, s. 124), Ferko premysleným výberom a komponovaním informácií z jednotlivých oblastí tak, aby sa všeobecné križilo a dopĺňalo s jednotlivým a zvláštnym, vytvára na spôsob mozaiky ucelený a pútavý obraz o Slovensku. Zároveň v tomto úsilí možno badať nielen Ferkovu snahu, ale aj snahu redakcie Slniečka zvýšiť úroveň vlastivedno-historického povedomia, v školskom systéme síce prítomného, ale zaťaženého faktografickosťou, ktorá produkovala nezaujímavosť zo strany žiakov. Ferkov text je opätovne rozložený na margách obrázkovo bohatej dvojstrany s dokončením v centrálnom priestore na nasledujúcej strane. Ferko pozýva dieťa objavovať nepoznané spolu s ním. Ferko text informačne zbytočne nepresycuje – selektuje zemepisné informácie, ktoré vhodne dopĺňa zaujímavosťami o faune či flóre, v záverečnej

časti pripomína aj „pamätníky“ dneška (napr. chemický závod, cementáreň, vrtná veža, revolučné dediny). Počnúc 3. číslom sa vydáva na cestu po jednotlivých regiónoch Slovenska (Spiš, Liptov, Orava, Tatry, Rajec, Poľana, Pohronie, Nitra atď.), cyklus tak dostáva vnútorný rytmus. Bohatosť informácií (niekedy prezentovaných iba heslovito) aktualizuje odkazom do súčasnosti, informačnú nasýtenosť odľahčuje humornými epizódami s náučným obsahom. Súčasťou jednotlivých častí je aj pripomenutie si slávnych rodákov (napr. v súvislosti so Spišom sa výklad končí pripomenutím si hrdinu ZSSR kapitána J. Nálepku). Slovensko je pre Ferka historicky, kultúrne i prírodne bohatou krajinou, dieťa zaujme aj vyjadrenie jeho osobného vzťahu k niektorým regiónom.

Ďalším vlastivedným seriálom *Bratislavské dominanty* sa Ferko predstavil v roč. 1973/74. V každom čísle prináša na margách dvojstrany s centrálnou ilustráciou informácie o jednej bratislavskej dominante (počnúc Bratislavským hradom, Slovnaftom, Mostom SNP, Kamzíkom, SAV, Dómom sv. Martina a končiac Slávnim). Je priam obdivuhodné, ako sa usiluje svoje pútavé rozprávačstvo (ktoré poznáme napr. z predošlého seriálu) využiť aj v príbehoch viažucich sa na súčasnosť, napr. v časti *Ohne Vlčieho hrdla*, a tým eliminovať prvoplánovú tendenčnosť, ktorá však v istej miere ostáva v aktualizáciách prítomná. V tom istom ročníku vychádzal aj druhý Ferkov vlastivedný seriál *Výlety do podzemia*. Ako prvý ponúka dieťaťu zážitok z objavovania neživej prírody, konkrétne z objavovania jaskýň. Hneď v 1. časti dieťa upozorňuje, že spolu s ním síce prešlo celé Slovensko, ale že pri tejto ceste „nenakukli“ do podzemia. V jednotlivých čís-

lach Slniečka dieťa postupne spoznáva jednotlivé slovenské jaskyne, aj keď nie ako turistické atrakcie (hoci autor viackrát pozýva deti na ich návštevu), ale s dôrazom na jedinečnosť každej z nich, ako aj na odvahu spojenú s ich objavením. V poslednom diele predstavuje deťom jaskyne aj ako miesta, ktoré počas 2. svetovej vojny poskytovali úkryt partizánom (napr. v čísle 10 – napriek nadpisu *Domov partizánov* sa autor nevenuje iba tejto téme, ale i jaskyniam ako úkrytom aj pred inými hrozbami a napokon aj liečivým účinkom jaskýň). Tým sa zároveň symbolicky uzatvára aj príbeh jaskýň ako súčasť príbehu človeka.

Ako autorka vlastivedného cyklu sa v roč. 1974/75 predstavila Bibiana Wallnerová. Po vstupných, často úsmevných beletrizáciách nasledujú v jej textoch informačne bohaté výklady, v ktorých autorka nezabúda na vek čitateľa – použité termíny okamžite vysvetľuje, využívajúc predmety, ktoré dieťa pozná, často sa dieťaťu prihovára. Takto mu postupne priblíži pračloveka z dnešných Bojníc, lekná v Piešťanoch, zubry v Topoľčiankach a i. Aj takýto spôsob prezentácie informácií, v ktorom sa využívajú ja-rozprávania a už spomínaný humor, môže byť pre detského čitateľa pútavý.

V nasledujúcom roč. 1975/76 Jozef Dunajovec vo vlastivednom seriáli *Kľukaté cesty Slovenska* postupne predstaví desať slovenských riek. Text je bohatý na informácie z rôznych oblastí (popri vlastivedných informáciách nájdeme v texte poznatky z histórie, prírodovedy, etymológie), ale aj na rôzne zaujímavosti a aktualizácie zo súčasnosti (napr. o výstavbe vodného diela v Gabčíkove). Náučné býva vyvažované vstupnými beletrizáciami, napriek nespochybniteľnej odbornosti autora

DUŠAN KÁLLAY /
O. WILDE: *Geburtstag der Infantin*

aj zaujímavým informáciám chýba však textom živelné, radostné objavovanie, prítomné napr. vo Ferkových cykloch.

V roč. 1976/77 sa ako autor vlastivedného seriálu *Veľká dobrodružná vlastiveda* predstavil Vlado Bednár. Jeho seriál predstavuje ďalší, veľmi úspešný variant uchopenia vlastivednej témy. Ferkovu reportáž Bednár nahradil cestopisom s prvkami dobrodružnej literatúry. Objavovanie sa v Bednárovom seriáli realizuje prostredníctvom novej optiky – objaviteľmi sú dvaja bratislavskí chlapi, ktorí si založili Vlastivednú spoločnosť, pretože chcú preveriť platnosť informácií z učebnice vlastivedy, v ich objavovaní je prítomný až osviežujúci situačný aj jazykový humor (ten sa dosiaľ v literatúre faktu vyskytoval iba sporadicky). Z Bratislavy putujú až do Košíc, čo im umožní dôkladne „prekontrolovať“ celú vlastivedu a zistiť, že „v podstate má naša učebnica vo všetkom pravdu, hoci tam nie je ani zďaleka všetko zaznačené“ (č. 10, s. 29), týmto autor k vlastnému objavovaniu Slovenska vyzýva aj čitateľa.

V roč. 1974/75 nachádzame okrem vlastivedného aj historicko-náučný seriál V. Ferka o dobývaní kozmu *Od Ikara po Gagarina*. Pred dieťaťom sa často poetickým jazykom odкрýva dávny sen človeka vzlietnuť. Začiatok tohto sna Ferko nachádza v gréckom mýte, človek ho však aj za cenu neúspechov i tragédií premenil na realitu. Napriek tomu, že v rámci jednej časti autor uvádza mnohých vynálezcov, nie je text informačne presýtený, nechýba mu ani vnútorný dramatizmus (napr. v časti o vojne v laboratóriách v 4. čísle). Dávny sen človeka vzlietnuť ukončuje autor originálne v časti *Načo ta lietame?*, kde si vo vysvetlení pomáha analógiou s objavením Ameriky, ktorej

objavenie bolo tiež späté s túžbou človeka chcieť poznať.

HISTORICKÉ SLNIEČKO

V roč. 1978/79 sa Slniečko vrátilo k veľkému historickému seriálu, ktorého autorom bol historik Pavel Dvořák, s názvom *Slovensko v najstarších a ešte starších dobách*. Ten čitateľsky príťažlivo priblížil históriu viažucu sa k územiu dnešného Slovenska, počnúc pravekom, najstaršími osídleniami a končiac Veľkou Moravou, pričom si podľa Stanislavovej (2010, s. 157) všima jeho geograficko-historické i archeologické súvislosti a vtahuje čitateľa do spoločného uvažovania o nastolených problémoch histórie. Využíva na to motivačné názvy (napr. *Tatranský dinosaurus a bratislavské moria*), jazyk blízky dieťaťu (č. 1, s. 27) a predmety a javy, ktoré dieťa pozná. Nenápadne dieťaťu odкрýva aj postupy vedeckého myslenia a riešenia problémov. V tomto ohľade výraznú faktotvorbu predstavuje napr. časť *Revolúcia obilného zrnka* – dieťa je tu svedkom, ako sa z lovca stáva prarolník, ktorý si zakladá prvé obydliá a usadí sa. Podobne sa v *Zázraku medenej kvapky* odvíja zmena života človeka používajúceho pazúrik na človeka pracujúceho s kovovými nástrojmi, neskôr aj v nových zamestnaniach. Dvořák využíva aj aktualizácie, napr. v súvislosti s Veľkou Moravou pripomína, že išlo o prvý spoločný štát Čechov a Slovákov. História je potom nielen napínavým dobrodružstvom, ale aj symbolickým príbehom (ako sv. Cyril a Metod prebudili spiaci keltské písmeno).

V nasledujúcom ročníku 1979/80 dejiny Slovenska v dobách stredovekých prezentoval vo svojom historickom

cykle ďalší historik Matúš Kučera. Kučera vo svojom seriáli nadviaže na Dvořákov seriál – začína *Poslednými chvíľami Veľkej Moravy* –, avšak v porovnaní s Dvořákom prezentuje väčší počet faktov. V chronológii približuje udalosti, osobnosti aj spoločenské zmeny na Slovensku od Veľkej Moravy až po Bitku pri Moháči prostredníctvom idey práce a idey vlastníctva (pozri Jurčo 2000, s. 173; Stanislavová 2010, s. 157). Úcta k práci je najzreteľnejšie vyjadrená v časti *Ako sme dorábali chlieb*. Súhlasíme so Stanislavovou (tamže, s. 157), že Kučera svoje rozprávanie ozvlášťňuje, subjektivizuje, usiluje sa evokovať atmosféru dávnych čias a podať encyklopedický výklad s takou mierou dejového dramatismu, aby sa stal pre detského čitateľa čo najpríťažlivejším. Využíva na to motivačné názvy (napr. *Prečo je knižka hranatá*), text dopĺňa zaujímavosťami (napr. o tom, že sa v knižke rolovalo a nie listovalo). Neznáme sa usiluje skonkrétniť či spojiť so skúsenosťou, ktorú dieťa mohlo zažiť, kladie si otázky, na ktoré následne vo výklade odpovedá (napr. Odkiaľ sa vzali Habsburgovci?, v čísle 1 z r. 1982/83), čitateľa vo výklade usmerňuje. Nie vždy sa mu však podarí výklad uspôsobiť možnostiam detského percipienta. V porovnaní s Dvořákom častejšie explicitne vyjadruje svoj postoj. V niektorých častiach porušuje chronologický výklad, napr. *Sol' nad zlato*, aby v úplnosti obsiahol príbeh „bieleho zlata“ od čias Svätopluka. Práve v takýchto tematicky zameraných textoch sa mu darí faktotvorbu požadovanú Jurčom (2008) budovať suverénnejšie. Dôkazom toho môžu byť časti *Čo rozprávalo malé pečatidlo* či *Zlatý kľúč zo Slovenska*, v ktorom sa zlato stáva vojakom, ktorý dokáže vyhrať každú bitku. Výklad

dopĺňa nielen poznatkami o kremnickej mincovni, ale aj o mincovej reforme či o zlatom dukáte ako najpevnejšej európskej mene. Zaujímavé je tiež, ako mu niektoré historické postavy prechádzajú z príbehov do príbehov, napr. s Matúšom Čákom ako vedľajšou postavou sa stretieme v už zmienenom texte o pečatidle, ale aj v texte o Ladislavovi Kumánovi, dokonca v časti *Pán Váhu a Tatier* je hlavnou postavou príbehu. Niektoré časti príbehov sa preto opakujú, ale z rôznej perspektívy, naznačené býva v inom príbehu dopovedané. Napriek niektorým uvedeným výhradám nesúhlasíme s Jurčovým hodnotením Kučerovej výrazovej expresivity (pozri Jurčo 1987, s. 39 – 45). Kučerova expresívna lexika, bohatý slovník i manifestovanie subjektívneho postoja môžu byť nielen pre detského čitateľa príťažlivé, ale rovnako aj niektoré náznaky psychologizácie môžu byť vyhodnotené ako jeho pokus o poľudštenie historických postáv.

V 1. čísle roč. 1984/85 sa so svojím textom *Počiatky slovenského národného obrozenia* po prvýkrát predstavil profesor Ján Hučko. V porovnaní s predchádzajúcimi autormi sa Hučkovi nie vždy úspešne podarilo v textoch zohľadniť vek percipienta. Možno konštatovať, že v textoch výraznejšie dominuje výkladový štýl, ktorý neraz pripomína hodinu dejepisu (napr. „zopakujme si“). V porovnaní s predošlými autormi sú Hučkove texty poznačené vyššou tendenčnosťou. Výklad je niekedy príliš vágny, nekorešponduje s percepčnými schopnosťami dieťaťa. Tendenčnosť sa prejavuje najmä v aktualizáciách (napr. že oslobodzujúci proces štúrovcov, známy napr. zo Žiadostí slovenského národa, završila až robotnícka trieda, č. 9). Aj Hučko využíva expresívny jazyk, dokonca na niektorých

miestach badať aj dramatizmus (napr. tam, kde píše o pražských barikádach z roku 1848), v porovnaní s predošlými autormi dramatizmus retardujú časté zátvorky s doplňujúcimi informáciami. Je možné, že si tieto nedostatky uvedomovala aj redakcia, a preto v nasledujúcom ročníku prizvala na spoluprácu historičku Alžbetu Sopuskovú. V porovnaní s Hučkom sa Sopuskovej jazyk zjednodušuje, text prestáva byť natoľko informačne presýtený, do moderného veku autorka vstupuje prostredníctvom vynálezov – text ozvlášťuje zaujímavosťami (napr. o prvej parolodi Karolíne v Bratislave), istá miera tendenčnosti však ostáva. Ideologizácia sa výraznejšie objavila v textoch, ktoré sa viažu na *Slovensko na prahu dneška*, v ktorých sa stretáme so stereotypnými obrazmi (napr. v súvislosti s tým, ako sa malý národ v SNP stal veľkým, lebo zdvihol „paloš proti obludě fašizmu“, 1987/88, č. 3, s. 29). Na druhej strane však treba dodať, že Sopusková písala o tej časti dejín, ktorá sa interpretovala najtendenčnejšie. V tomto ohľade dochádza k zmene až v nových politických podmienkach, keď je do 8. čísla roč. 1989/90 zaradený komiks *Príbehy zo slovenských dejín* (textovú časť spracoval Š. Moravčík, kreslil M. Čapka).

Pokiaľ ide o zaujímavé prezentovanie historických poznatkov, invenčne si počínala aj M. Ďuričková, ktorá v roč. 1977/78 priblížila históriu Bratislavy v rozprávkovo-fantazijnom príbehu na pokračovanie *Kľúče od mesta*.

NÁUČNÉ SLNIEČKO

Ďalším seriálom obnoveného Slniečka sú Moricove *Prechádzky po prírode* (1969/70 – 1970/71). Niežebý texty

o prírode neboli súčasťou aj maticného Slniečka, novým je však umiestnenie textu na dvojstranu s pôsobivými obrázkami J. Šveca. Dieťa je pozývane zapojiť sa do objavovania. Text sa zatraktívňuje napr. použitím indiánskych pomenovaní mesiacov. Príbehové časti majú informačný základ aj poučenie, bývajú doplnené hádankou, ale aj výkladom. Teda okrem budovania vzťahu k prírode je prítomný aj výchovný rozmer.

Populárno-náučnými textami o našich stromoch a vtákoch sa v roč. 1976/77 predstavil Ladislav Kuchta. Na margách dvojstrany postupne prezentuje 10 stromov (agát, borievku, drieň, bôr čierny, tis, limbu, hrab a i.) a na nasledujúcej strane aj 10 vtákov (kormorána, krutohlava, jariabka, krivonos, brhlík, dažďovník, orieška a i., uverejnené sú pod iniciálami I. L.). Vo vstupných beletrizáciách dominuje láska k prírode, úsilie zaujať dieťa nielen nasledujúcimi informáciami, ale aj objavovaním ich tajomstiev. Kuchta má zmysel pre priam lyrickú atmosféru, vo výkladových častiach, ktoré majú prevahu, je suverénnym odborníkom, okrem botanických informácií má dieťa možnosť dozvedieť sa napr. aj o využití stromu.

S novou formou prezentácie prírodovedných informácií sa stretneme až v 8. čísle roč. 1989/90, ktorým sa začne niekoľkoročná úspešná rubrika Slniečka *Deti v zelenom*. Nepôjde už len o tradične chápané prezentovanie lásky k prírode, ale o cielenú environmentálnu výchovu.

V prvom ročníku obnoveného Slniečka sa začína aj prvý z mnohých biografických cyklov Slniečka. Na cykle *Na koho sme hrdí* (1. časť vyšla v 1. čísle obnoveného Slniečka), zameralom na významné osobnosti národ-

ného života (Dobšinský, Tranovský, Zúbek, Jesenius, Jurkovič, Kostra, Bazovský, Podjavorinská, Hronský a i.), autorsky participovali H. Ponická, M. Valehrachová, P. Čačko, J. Barica, L. Zúbek, J. Horák, M. Hudec (pseudonym O. Sliackeho). Cyklus pod uvedeným názvom vychádzal po 4. číslo roč. 1969/70. Neskôr sú síce portréty uverejňované bez názvu cyklu, ale sú koncipované rovnako – ako jeden alebo dva portréty na dvojstrane. Tradičný biografizmus sa autori usilovali prekonať využívaním rôznych gramatických osôb v rozprávaní (okrem 3. osoby singuláru využívali aj 1. osobu singuláru, čo napokon avizovali už aj názvy článkov, napr. *Poetka detstva o sebe* o L. Podjavorinskej), ďalej vytváraním textovej montáže z rôznych citátov, príbehu i životopisných údajov (napr. o Hrebendovi). V neskorších ročníkoch sa bude využívať najmä príklon k reportáži. Za inovačné možno považovať aj využitie motivačných názvov jednotlivých portrétov, napr. *O kráľovi slovenských rozprávok Pavlovi Dobšinskom, Otec Slniečka* (o Hronskom), *Slovenský Ikaros* (o Baničovi). V súvislosti s textami z 1. ročníka obnoveného Slniečka treba upozorniť aj na ich ideologickú nezaťaženosť (platí to napr. aj o texte o F. Kráľovi zo 4. čísla roč. 1969/70). K zmene dochádza v 1. polovici roku 1971, keď sa v 9. čísle Slniečka (inak v tom istom čísle sa končí aj seriál *Obrázková história Slovenska*) na zvyčajnej dvojstrane 14 – 15 prezentuje v textoch o Schiffelovi, Čulenovi, Šmeralovi a Zápotockom s názvom *Ej, hor'sa, sveta proletári* tradičnejší biografizmus – autor M. Hudec. Táto rastúca miera ideologizmu pokračuje aj v roč. 1971/72 zaradením ďalších textov o bojovníkoch proti fašizmu a komunistoch do cyklu o historických osobnostiach

(v č. 1 Šverma, Exnár, Kukorelli, v č. 5 Osoha, Steiner, Černocký, v č. 6 Gottwald, v č. 9 Fučík, v č. 10 Major, Šmidke, všetky texty na s. 14 – 15). Sliackemu sa v nich nie vždy podarilo vyhnúť sa pátosu a tendenčnosti. To však neplatí o portrétoch iných osobností zaradených do uvedeného cyklu (Figuš-Bystrý, Benka, Tajovský, Fándly, Tešedík), v ktorých sa zdôrazňoval ich ľudský rozmer, odvaha aj vytrvalosť, okrem zdôrazňovania ich práce pre ľud. Z tendenčných textov sa vymyká tiež Podjavorinskej beletrizovaný portrét (č. 8), ktorý pod pseudonymom Ján Donoval publikoval O. Sliacky.

Iný typ historického seriálu predstavil Sliacky pod pseudonymom Ján Donoval v roč. 1972/73 v cykle o boji slovenského ľudu za sociálnu spravodlivosť a slobodu (napr. vzbura banskoštiavnických baníkov z r. 1707, roľnícke povstanie z r. 1672, cholerové povstanie z r. 1831). Pomerne úspešne sa mu v ňom podarilo vyhnúť sa tendenčnosti, a to jednak tým, že sa sústredil aj na osudy ľudí, ktorých vtedajšia historiografia neprezentovala ako typických uvedomelých bojovníkov (napr. O. Kolár odsúdený za vzburu v r. 1526, o ktorom písal v 1. čísle), jednak tým, že rezignoval na biografizmus a sústredil sa na niekoľko okamihov života protagonistu, a v neposlednom rade aj tým, že pomocou výraznej beletrizácie vysvetľuje dieťaťu primeraným jazykom a so značnou emocionálnosťou dávnu nespokojnosť človeka s nespravodlivosťou, ale súčasne predstavil i jeho vieru v lepší život.

Rovnako úspešne sa Sliackemu podarilo vyhnúť sa prvoplánovej tendenčnosti v spomínanom ročníku aj v cykle životopisných medailónov o členoch komunistickej strany či partizánoch. Napr. Evžen Rosický nie je

len popraveným členom komunistickej strany, ale najmä výborným maratóncom, Janko Novák nie je len mladým partizánom, ale najmä nadaným maliarom a Marcel Herz básnikom. V prípade posledného spomenutého článku sa po prvý raz objaví Sliackeho schopnosť sprítomniť v texte autentickejšiu a zážitkovú, tradičnejšiu či inovovanejšiu biografizmus totiž nahradil reportážou. Dieťa sa spolu s rozprávačom stáva ďalším členom návštevy, ktorá zavíta do Kremnice k Herzovej matke, aby sa z útržkov spomienok a autorovej rekonštrukcie najmä posledných chvíľ protagonistu pred ním rozkryl tragický a pritom hlboko ľudský príbeh. Rovnako ako v cykle o boji slovenského ľudu za sociálnu spravodlivosť a slobodu sa heroizmus neviaže na schematizovaných hrdinov, ale na obyčajného človeka.

Zo SNP tematicky čerpali v roč. 1973/74 autori seriálu o vypálených slovenských obciach (napr. *Kremnička*, č. 1, *Nemecká*, č. 2), publikujúci pod iniciálami či pseudonymami. Z článkov sa vymyká Sliackeho text *Kalište* (č. 3), v ktorom autor predstavil ďalší (aj neskôr často využívaný) typ autentickej zážitkovosti – v ja-rozprávaní o sebe prezrádza, že mal ako chlapec spolužiaka z Kališťa, preto sa tam teraz ide ako dospelý pozrieť. Sliacky text píše ako príbeh, čo textu dodáva vnútorný dramatizmus. Efektívne zúročil aj svoj prozaický talent, výsledkom čoho je sugestívna výpoveď. Darí sa mu aj vyhnúť sa prvoplánovej expresívnosti. V iných častiach seriálu dominuje skôr vecný tón – napr. v časti o Slobodnom slovenskom vysielacom (č. 4), letisku Tri duby (č. 6) či o bojoch pri Telgárte (*Malý Stalingrad*, č. 7). Cyklus sa symbolicky uzatvára náv-

števou Pamätníka SNP v Banskej Bystrici (č. 10).

V roč. 1973/74 pozorujeme v rámci cyklu biografických medailónov tendenciu „poľudštiť“ súčasných kultúrnych predstaviteľov – Poliak píše o zážitkoch s Ondrejovom (č. 3) aj o tom, čo má v byte Zúbek (č. 5), Ľ. Feldek si takto v spomienkovom texte pripomína Ľ. Kellenbergera (č. 1), Moric píše o zosnulom priateľovi Cpinovi (č. 4). Tendenčnejšie je len Moricovo rozprávanie o Horákovi – priateľovi pionierov (č. 8).

Seriály tvorili aj informačné články umiestnené na koniec časopisu. K nim možno priradiť Daškovej seriál *Všeličo o našej vlasti* (1969, č. 1 – 5), hoci niektoré jeho časti majú blízko k encyklopedickosti (pozri výpočet všetkých najv súvislosti so Slovenskom, napr. v č. 1), autorka nezabúda na detského adresáta (napr. texte o poštovej schránke či kaši, v č. 3). Konceptnejšie a z pohľadu dieťaťa sú atraktívnejšie kreované noticky a krátke správy v roč. 1971/72, napr. 3x prečo??? (č. 1), 3x naj (č. 2), 3x ako (č. 3). Za invenčné považujeme takéto informačné texty z roč. 1973/74 zaradené do rubriky *Dovoľ, aby som sa predstavil*. Obracajúc sa k mladšej vekovej kategórii, zaujímavosti o zemiaku prezentuje sám antropomorfizovaný zemiak. Text obsahuje otázky, povzbudzuje do ďalšieho objavovania. V nasledujúcich číslach sú takto pútaivo predstavené čaj (č. 2), lyžica (č. 3), zápalky (č. 4), vidlička (č. 5), hodiny (č. 6), kniha (č. 7) a i.

V roč. 1975/76 sú zastúpené informačné texty v rubrike *Vieš, čo nevieš?*, v roč. 1982/83 v novej rubrike *To je omyl, prosím!* Jednotlivé texty vyvracajú rozšírené mýty, napr. o tom, že Jánošík neštudoval za kňaza (č. 1).

Z uvedeného je zrejmé, že tematicky a žánrovo pestré náučné, popularizačné a informačné seriály boli integrálnou súčasťou časopisu. I napriek ich kvalitatívnej rôznorodosti ich považujeme za stimulujúce pre ďalší výraznejší rozmach literatúry faktu, napokon viacerí autori, ktorí v *Slniečku* publikovali svoje seriály či cykly, ich neskôr s úspechom vydali aj knižne.

Literatúra

- JURČO, M. 1987. Výrazová expresivita a pravdivosť historického obrazu. In: *Romboid*, 1987, č. 10, s. 39 – 45.
- JURČO, M. 2000. *Paradoxný svet literatúry faktu*. Banská Bystrica: Univerzita M. Bela. 340 s. ISBN 80-8055-372-6.
- JURČO, M. 2008. *Proti aj za*. Martin: Matica slovenská. 287 s. ISBN 978-80-7090-872-3.
- SLIACKY, O. – Stanislavová, Z. 2003. *Kontúry slovenskej literatúry pre deti a mládež v rokoch 1945 – 2002*. Prešov: Náuka. 214 s. ISBN 80-89038-23-9.
- STANISLAVOVÁ, Z. a kol. 2010. *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960*. Bratislava: Literárne informačné centrum. 318 s. ISBN 978-80-8119-026-1.

Pramene

- Umelecký mesačník *Slniečko* (roč. 1927/28 – 1989/90)

magda baloghová

Tajomstvo storočného atramentu

***Pred 110 rokmi – 28.8.1908
sa narodila národná umelkyňa***

Maša Haľamová

Ešte predtým než začala Maša Haľamová zaznamenávať vlastné spomienky, porozprávala kolegovi od redakčného stola, literárnemu kritikovi Jánovi Poliakovi, do knihy Rozhovory o detskej literatúre o svojom najdlhšom dni v Mladých letách. Ako redaktorka literatúry pre predškolský vek citlivo a trpezlivo vtedy pri lôžku už pomaly odchádzajúceho Ľuda Ondrejova dolovala texty do knižočky Keď pôjdeš horou...

Vydavateľskí redaktori mávajú niekedy šťastie na nezabudnuteľné stretnutia.

Jeden z mojich najžiarivejších mladoletáckych dní sa spája s menom Maše Haľamovej – šla som si k nej po rukou písaný prepis doslovu do Rúfusovej zbierky Lupienky z jablo-

ní. Ona vyvolala k životu Knihu rozprávok, a hoci vyšla až po jej odchode z vydavateľstva, žriedielko v básnikovi nevyschlo. Po rokoch zažblnkal nový kadlúbok. Kto iný mohol napísať doslov do pocty k riekankám? Poslala ho dokonale až po úhladný rukopis; rozhodla som sa vložiť ho do knižky vo faksimilovej podobe. Pani Mašenka však mienila drobnôstku zmeniť, a tak som išla po novú verziu. Pod pazuchou Vyznania, knižočku, na ktorú sme ju pri odchode z vydavateľstva najväčšmi zaväzovali, kládli jej na srdce, aby napísala pamäti. Aj sa na to tešila – keď už bude „na vôli vôľuške“, po decembri 1973. Krehká bibliofília spomienok, poetikou v mnohom podobná jej poézii, má vročené k jej osemdesiatinám.

Toho dňa, 21. februára 1989, som prežila v útulnej izbičke na bratislav-

skej Sibírskej ulici iba štyridsaťpäť minút: vydali za celý deň rozochvenia. Detaily stretnutia mám dodnes úplne jasné, zápisky odložené v knihe Básní. Nuž dívajme sa na jej prekrásnu tvár, ožiarenú odrazom bielej blúzky, na stole nevyhnutná polygrafická lupa, nad stolom obraz rovnako krásnej mladej ženy. Pani Mašenka zalieva čaj do modrej šálky, iba tak, aby voňali bylinky, a mne sa podarí šťastná otázka: do akej miery je štylizovaná spomienka Z denníka mojej matky vo Vyznaniach. Dozvedám sa, že minimálne. Zápisky sa zachovali u Olgy Textorisovej, ktorá osirené dievčatko začas vychovávala v Banáte, v slovenskom živote vtedy žičlivejšom prostredí, než bolo rodné Slovensko.

Vzápätí sa na stôl dostala prastará Biblia a v nej založené pásiky papiera, akoby odkazy svojmu dieťaťu i tichý rozhovor s vlastným srdcom. Pre pointu nášho rozhovoru je dôležitý záznam z prvej strany: *Koupená v Prešporku 1813*. Pri jednom krížiku v knihe – *Jednou Bůh osuší slzy jejich* – je založená fotografia driečného, azda i krásneho mladého muža: kaplán Janko Obuch, nešťastná láska Olinky Peniažkovej, budúcej Mašenkinej matky. Študovala v Nemecku na dievčenskej škole, on evanjelickú teológiu, zaľúbili sa. Rodina však s voľbou nesúhlasila a mladý kňaz spáchal samovraždu.

Olinka zatrpkla a stala sa diakonisou. Priateli sa so sestrami Textorisovými a na jej meno prichádzajú knihy z celej Európy pre blatnickú panslávku, botaničku Izabelu Textorisovú. V tom čase sa vrátil z Ruskej ovdovený turčiansky podnikateľ Jozef Haľama a požiadal o ruku Olgu Textorisovú. Tá sa vydať ne-

chce, ale sľúbi, že sa „poradí s Pánom a vyberie mu nevestu“ – a presvedčí na sobáš Olinku Peniažkovú. Jej sa k šiestim privinutým haľamovským sirôtкам narodí Mašenka, očami, vlasmi i žiarivou krásou neuveriteľne podobná, ako nasvedčuje obraz Jozefa Hanulu nad stolom... Tuberkulózný dom obral iba osemročné dievčatko o materinskú lásku a s dušou svojej matky sa stretáva už len po rokoch na stránkach starobylej Biblie. Tak o tom hovorí básen Z Knihy žalmov...

Svrne plačeme nad nešťastnou láskou i osudom tej krásnej mladej ženy v odeve diakonisy...

Pani Mašenka však prehodí stránku starej knihy a na rozveselenie povie: A teraz vám ukážem recept na storočný atrament – naozaj nevybledol!

Ten recept je na poslednej zažltnutej stránke dobre čitateľný, lúštime však zápis písmenko po písmenku, prst pri prste, lebo pani Mašenka bojuje o svetlo a mne sa rukopisný švabach, roky od skúšky z pomocných vied historických, len ťažko poddáva. Takmer polstránkový výpočet ingrediencií treba naliať „*takú horaucú, jako len atramentová fľaška vydržeti môže – takto pripravený atrament nikdy nesplesniví*“.

Slzy sa mi nezastavili: viem, že mi je zverené niečo oveľa vzácnejšie než špécie atramentu – ukladať smieš slová horúce, ako len srdce uvládze...

A to je aj priliehavá metafora trvanlivosti poézie Maše Haľamovej.

Pani Mašenka ma vždy sprevádzala láskou a žičlivosťou. Pamätám si ju zreteľne od prvej chvíľky v Mladých letách v auguste 1969. Kto by si nezachoval obraz živej legendy slovenskej poézie – veď v jej básňach sa chvela aj moja dievčenská duša. Hĺbka poézie sa zapísala aj do jej tváre – stále rovnako krásnej. I po desaťročiach ju vrásky skôr dotvárali, než rušili, vlasy dávno prekvitli bielymi pavučinkami a v očiach ostalo sivučko-blankytné septembrové nebo. Stále štíhla, ľahučko zachrípnutý hlas, sem-tam zakašľanie, také fajčiarske. Ale zato dlho po šesťdesiatke chodievala do Tatier na lyžovačku. Veď Tatry, to bol jej splnený dievčenský sen – vraj na akomsi výlete povedala: Tu by som chcela bývať – a stalo sa.

Verná spoločníčka manžela Jána Pullmana, pľúcneho lekára. Neraz spolu s ním na výjazdoch ako ošetrovateľka, po rokoch zo zážitkov z toho domu napíše Petrišorku, ale predtým v ťažkú noc po dvadsiatich

šiestich rokoch spoločného života – naozaj vraj iba za tú jedinú noc – vrúcne *Smrť tvoju žijem...*

V osloveniach pani Mašenky bola zároveň láskavosť aj povzbudenie – aj vtedy, keď som si v korektorni dovolila viac zásahov do rukopisu z jej redakčného stola – zakrátko som za redakčným stolom sedela v jej blízkosti.

Mašenka, pani Mašenka, tak sme ju všetci volali. V tirážach knížiek z jej redakčného stola je občianske meno Mária Pullmanová. Okolo nej bývalo slnečno. Cítila som jej láskavý dohľad, no chváliť sa nemôžem, lebo taká bola ku každému. Svoju poéziu vyžarovala do najvšednejšieho dňa – prirodzenou ľudskou dobrotou, srdečnosťou, radosťou, akousi silou krehkosti. Tak prichádzala, bez sťažností po prebdenej noci so žľzníkovým záchvatom. Niekedy s trpkým úsmevom, ale častejšie so zábleskom spokojnosti priniesla ukázať čiapku či šálik pre niektoré neteriatko: nebude sedieť so založenými rukami, keď jej bolesti nedali spať...

Taký človek vás očarí.

Najväčšou vzácnosťou, ktorú som po pani Mašenke za redakčným stolom zdedila, bol Milan Rúfus a jeho budúce rukopisy – každý bol sviatkom pre detskú literatúru. Sviatkom navyše pre mňa bolo to februárové dopoludnie – v pamäti predjarná momentka: oproti belasejúcej oblohe na nej kýva pani Mašenka, drobučká a krehká – akoby odchádzajúce dievčatko...

Zmysel to má aj bez zmyslov

jana
michalová

*Knižno-hravá rodinná
výstava v BIBIANE*

„Navedel som, že je také ťažké nevidieť.“ „Bolo zábavné voziť sa na vozíku, ale nechcel by som to tak navždy. Teraz už viem, že musím pomáhať, nie posmievať sa.“ „Najhoršie bolo nevidieť! Bez pomoci by som sa nikam nedostala.“ „Toto by mal zažiť každý.“

Nástenka, na ktorej pribúdali odkazy detí a reflexie na to, čo zažili na výstave *Zmysel to má aj bez zmyslov*, je plná podobných viet. Výstavný priestor Galérie Dušana Rolla v BIBIANE sa stal, okrem toho výstavného, aj herňou a simulátorom života s postihnutím. Knižno-hravý projekt s posolstvom. Ale pekne poporiadku.

V HLAVNEJ ÚLOHE KNIHY

Každé dva roky Medzinárodná únia pre detskú knihu (IBBY) dáva dokoopy kolekciu 50 kníh o živote detí a mladých ľudí s rôznymi formami postih-

nutia a o ich špeciálnych potrebách. Knižky nominujú národné sekcie IBBY z viac ako **70 krajín sveta**. Vyberá sa zo stoviek zaslaných kníh. Ocitnúť sa v takejto kolekcii je zjavne veľká česť. Sekretariát IBBY pravidelne zostavuje katalóg vybraných titulov, ktorý je voľne dostupný na internete aj s námetmi, ako s knižkami pracovať. Podstatnú časť nákladu katalógu rozistribuje IBBY po celom svete (vrátane BIBIANY). Na cestu okolo sveta sa vydajú aj samotné knihy. Najnovší „Výber kníh IBBY pre deti a mládež so špeciálnymi potrebami 2017“ doputoval v júni 2018 do BIBIANY z kanadského Toronta cez Bolognu, viaceré miesta v Írsku a od nás si to namieril na svetový kongres IBBY do Atén.

Doplniť výber z Toronta výberom kníh z fondov knižnice BIBIANY nebola vec jedného popoludnia. Bolo to však objavovanie pokladov. Do nášho konečného výberu sa dostalo 120 kníh. Rozdelili sme ich do 6 kategórií – podľa postihnutí. Tak sú rozdelené aj v katalógu, ktorý k výstave vznikol. V jeho úvode Hana Ondrejčíková okrem iného píše: „Väčšinu z vystave-

ných kníh tvoria beletristické portréty detí a dospelujúcich s rôznymi typmi postihnutí. Medzi exponátmi je však aj niekoľko vzácných kníh vytvorených v špeciálnych formátoch (knihy s Brailovým písmom, hmatovými ilustráciami alebo so znakmi posunkového jazyka). Nechýbajú ani ľahko čitateľné knihy, ktoré sú vďaka prehľadnému dizajnu, minimu textu, jednoduchému príbehu a zrozumiteľným ilustráciám dobrým pomocníkom pre deti s poruchami učenia alebo oneskoreným mentálnym vývinom. Návštevníci výstavy si môžu zalistovať v knihách vydaných v angličtine, nemčine, španielčine, ale aj japončine či perzštine. Mnohé z kníh, najmä z kategórie obrázkových kníh, vynikajú aj ilustrátorským spracovaním.

Cieľom výstavy nie je vzbudzovať ľútosť, ale prispieť k lepšiemu pochopeniu tejto skupiny detí a ich potrieb. Mnohí literárni hrdinovia nepociťujú svoje postihnutie ako problém, ale naopak, sú obdarení odlišnou optikou vnímania sveta. Často majú mimoriadne vyvinuté ostatné zmysly a rôzne schopnosti, ale v jednom sa vôbec nelíšia od ostatných detských hrdinov – v túžbe po priateľstve, hrách a veľkých dobrodružstvách.

Katalóg nie je len zoznamom vystavených kníh vybraných z medzinárodného fondu Knižnice BIBIANY. Naznačuje taktiež pozoruhodný rozsah tejto témy. Dúfame, že v rôznorodosti uvedených príbehov detí s postihom objavíte ich výnimočnosť.“

SOM O.K.

Keď sa narodí bábätko, každá mamička chce vedieť jedno – *je moje dieťaťko v poriadku?* Väčšinou v poriadku je, ale nie vždy. Život prináša i ďalšie

nástrahy – chorobu, úraz alebo vrodenú dispozíciu, ktorá sa prejaví neskôr. Každý druhý človek sa musí vyrovnáť s nejakou odchýlkou od ideálnej normy. Koľkí z nás nosia okuliare či v starobe sa nezaobídu bez paličky? Koľko detí má poruchu učenia?

Niekedy je možné postihnutie takmer úplne vykompenzovať. Či už úsilím, operáciami alebo pomôckami: okuliarmi pri poruchách zraku, načúvacím prístrojom či kochleárnym implantátom pri poruche sluchu. Ak sa však človek narodí s Downovým syndrómom alebo autizmom, musí si nájsť svoje cesty, ako s postihnutím žiť čo najhodnotnejší život. Pomoc najbližších, odborníkov, ale i nás všetkých je často nevyhnutná. Neznamená to však, že deti so znevýhodnením si prajú byť izolované či ľutované. Naopak, treba oceniť ich schopnosť adaptovať sa na „inakosť“, schopnosť radowať sa zo života, z kontaktu so svetom, z jeho obohacovania. Pochopiť, že **aj keď som iný, som O.K.** A prajem si, aby ma takto vnímalo a prijalo aj okolie.

Ako to ale sprostredkovať návštevníkom BIBIANY?

HRA OSUDU

V rozhovoroch so spoluautorkami výstavy Miriam Halamíčkovou a Zuzkou Kadlčákovou sa zrodil nápad. Postihnutie si predsa človek nezvolí. A ak chceme deťom aspoň nakrátko umožniť zažiť, aké to je žiť a fungovať s postihnutím, malo by im byť náhodne „pridelené“. Napríklad tak, že si **hodia kockou a budú plniť jednoduché úlohy.**

Ďalej to už ide samo. Deti sa ocitnú akoby pri veľkej stolovej hre. Kľukatá cestička na dlážke znázorňuje kľu-

katú cestu životom (zároveň odlišný povrch koberca umožňuje prejsť ju aj poslepiacky pomocou paličky pre nevidiacich). Vybrali sme 6 postihnutí, vytvorili 6 oddelených zón reprezentovaných 6 postavami detských knižných hrdinov.

Pre každé dieťa, ktoré si chcelo skúsiť, aké to je žiť so znevýhodnením, bol pripravený **hrací hárok** so 6 políčkami tajničky. Hodili kockou a tým vstúpili do sveta detí s postihnutím. Sprievodcami im bolo **6 knižných hrdinov**. To oni deti oboznámili s tým, v čom ich postihnutie limituje, čo ich charakterizuje. V úvode výstavy, v priestore, ktorý evokuje „prezliekáreň“, čakal ich vozíček, maska na oči, slúchadlá či len odznak, ktorý znázorňoval ich postihnutie v priebehu hry. Podľa toho, čo im osud (kocka) nadelil. Potom už stačilo splniť 6 úloh. Neboli zložité. Ale skúste

nakresliť srdce so zaviazanými očami či vystúpiť na tri schodíky, keď ste na vozíku. V inštrukciách k hre sa však jasne píše: *„Pred tebou je 6 úloh, nezáleží, v akom poradí ich budeš plniť, nezáleží ani na tom, koľko času ti to zaberie. Je možné, že niektoré sa ti splniť nepodarí. Aj to sa stáva. Dôležité je, že to skúsiš. A rozhodne to neznamená, že nemôžeš požiadať o pomoc. Naopak, vedieť požiadať o pomoc a aj ju ponúknuť a pomôcť je dôležité.“*

Samozrejme, dieťa si mohlo vyskúšať aj iné postihnutia, alebo len náhodne plniť úlohy bez cieľa vylúštiť hádanku, či len tak si pozrieť výstavu. Ak sa však rozhodlo **vylúštiť tajničku**, tak bez toho, aby zobralo do rúk vystavené knihy a listovalo v nich, to nešlo. Písmená tajničky sú totiž ukryté v knihách.

V závere bolo dôležité dať deťom priestor na **spätnú väzbu** a návrat

k vlastnej identite. Pomohli im otázky: Aké to bolo? Čo bolo pre teba najťažšie, čo si zvládla/zvládol bez problémov? Čo sa ti nepodarilo splniť a prečo? Čo nové si zistila/zistil o tom, ako sa žije s postihnutím?

Na jednom z pripravených lístočkov, na ktorý návštevníci mohli napísať deťom s postihnutím odkaz, stálo jediné slovo: Rešpekt!! A podpis Marek.

TERAPEUTICKÉ POMÔCKY NA VÝSTAVE KNÍH

Vo výstave boli (okrem už spomínaných kníh) aplikované hracie prvky a pomôcky, ktoré používajú deti s postihnutím. Požičali sme si ich z Domova sociálnych služieb pre deti a dospelých **SIBÍRKA** a z Autistického centra **Andreas®** n.o. Je tu napríklad záťažová prikrývka. Tá pomáha upokojiť sa pri emočnom vypätí, zlepšiť sústredenie a pozornosť alebo zrelaxovať pred spánkom. Záťažové prikrývky sú dôležité v uvedení si vlastného tela pri terapiách ako bazálna stimulácia či senzorická integrácia. Nielen pri prikrývke, ale pri každej hre či pomôcke bola krátka informácia. Ako ju použiť (to bolo dôležité najmä pre deti) a na čo slúži pri terapii (čo bola skôr informácia pre dospelých). Mnohé z pomôcok sú bežné hry: puzzle, pexeso upravené pre nevidiacich či loptičky. Ved' učiť sa a komunikovať prostredníctvom hry je vlastné všetkým deťom bez rozdielu.

POZNANIE JE CESTA K POROZUMENIU

Denne sa na tejto „rodinnej výstave“ premlelo 300 – 500 návštevníkov. Vyvo-

lávala rozhovory medzi rodičmi či starými rodičmi a deťmi. A o to šlo.

„Chúďatká, ja by som tie knihy čítať nedokázala. Mne je tých detičiek tak ľúto.“ Áno, aj takéto slová z úst dospelých na tejto výstave zazneli. A deti? Deti kladú otázky: „A keď nepočuješ, môžeš ísť na koncert? A do kina? A keď si slepý, tak nemôžeš ísť sám do obchodu, však? A ako si prišiješ gombík? To naozaj dokážu?“

Akiste nielen Marekovi, ale aj viacerým po návšteve tejto výstavy zabliká v hlave slovo **rešpekt**. A budú mať chuť si príbehy o deťoch s postihnutím prečítať a dozvedieť sa o ich živote viac. Ved' poznanie je cesta k porozumeniu.

píše

milena šubrtová

Ostravská badatelka Svatava Urbanová se zabývá dlouhodobě tématem holokaustu a výsledky úvah nad jeho ztvárněním v české a překladové literatuře pro děti a mládež po roce 1989 představila v publikaci *S holokaustem za zády*, kterou vydala Ostravská univerzita v roce 2018. Citát Michała Głowińskiego „*Největším nebezpečím tzv. literatury o holokaustu nejsou ti, kteří jej negují, ani profesionální antisemité, ale masová kultura...*“, který knihu uvádí, předznamenává, že autorka se s citlivým tématem bude vyrovnávat nesentimentálně a s kritičností, kterou si zaslouží, aby se nestalo objektem komercializace.

Téma holokaustu se ve světové literatuře pro děti a mládež ve větší míře začalo vynořovat v 80. letech 20. století, v českém kontextu pak s desetiletým zpožděním po roce 1989. Teprve tehdy se řada pamětníků odvážila prolomit

Paměť versus čas

dlouholeté mlčení a zveřejnit své deníky či přetavit vzpomínky do literárního tvaru a k tématu se obrátili i spisovatelé, kteří konečně mohli holokaust zachytit svobodně. Urbanová připomíná, že nárůst memoárových textů a jejich edic v posledním dvacetiletí souvisí s tím, jak se pro pamětníky zkracuje čas. Se sílící vlnou literatury věnované holokaustu ovšem stoupá riziko rozmělnění tématu nebo jeho zachycení líbivými nenáročnými prostředky, které ve výsledku zkreslí historickou skutečnost.

Urbanová nepředkládá jen literárněhistorický obraz holokaustu utvářený autentickými texty (deníky, literární a výtvarná produkce terezínských dětí), memoáry a beletristickou tvorbou autorů několika generací od té pamětnické až po současnou, ale rozšiřuje své úvahy na celý proces komunikace s těmito díly. Zabývá se edičními, meziliterárními a mezikulturními, adaptačními i recepčními posuny děl od neopominutelného *Deníku Anne Frankové* s jeho editovanými variantami a různými možnostmi čtení, přes autory, kteří si bolestnou zkušenost holokaustu nesou z vlastního dětství jako například polsko-izraelský prozaik Ori Urilev, česká prozaička Hana Bořkovcová, až k dílům autorů narozených několik desetiletí

po válce, jako je například *Zlodějka knih* australského spisovatele Marka Zusaka, *Chlapec v pruhovaném pyžamu* irského autora Johna Boyna, *Anna a Vlaštovčí muž* amerického prozaika Gavriela Savita. Osou knížky *S holokaustem za zády*, rozčleněné do čtrnácti kapitol, je problematika utváření, podob a forem kolektivní paměti. Ta může být těmito texty s tematikou holokaustu generována a šířena, ale některá díla jsou zároveň i jejím produktem.

Autorka shromáždila bohatou bibliografii (v knize pracuje s padesátkou beletristických a dokumentárních titulů), ale zdůrazňuje, že publikace není systematizujícím přehledem českých a do češtiny přeložených knih s tematikou holokaustu. Přesto je škoda, že do svých úvah nezahrnula některá díla, jež by jí umožnila prohloubit a rozšířit otázky, které v knize klade, i argumentaci při jejich zodpovídání. Mám na mysli například memoáry Evy Erbenové *Vyprávěj, mámo, jak to bylo* (1994), které byly následně literárně stylizovány jako autentický materiál pro děti *Sen* (2001) a posloužily jako základ pro hraný filmový dokument a pro scénář k filmu *Poslední cyklista* (2014), nebo novelu Erica-Emmanuela Schmitta *Noemovo dítě*, v níž příběh židovského chlapce, jenž je za války ukrýván katolickým knězem v sirotčinci, nabývá edukačních rysů a slouží jako vstupní brána k poučení o judaismu. Urbanová v souvislosti s deníky židovských dětí připomíná, jak při budování fikčních světů se zvýšenou citlivostí vnímáme hranice skutečného a neskutečného a jak na tomto rozlišení závisí i přijetí díla veřejností. V této souvislosti by mohl být zajímavý rovněž autorčin pohled na kauzu belgické spisovatelky žijící v USA Moniky de Wael, která

pod pseudonymem Misha Defonseca vydala roku 1997 knihu *Přežít s vlky* (český překlad byl pořízen roku 2005), prezentovanou jako vlastní autentické vzpomínky na holokaust. Osud židovské dívky, která se vydává na strastiplnou pouť přes celou Evropu, aby nalezla deportované rodiče, se stal okamžitě bestsellerem a deset let poté podle něj vzniknul stejnojmenný film. Již roku 2008 však autorka musela přiznat, že jde o fikci, v níž si přisoudila židovský původ, a záležitost měla i soudní dohru, neboť byla za tuto mystifikaci odsouzena k finančnímu odškodnění nakladatele.

Titul knihy *S holokaustem za zády* je výmluvný. Ve vztahu k autorům, vypravěčům či protagonistům příběhů akcentuje skutečnost, že přežili a holokaust, byť je navždy poznamenal, je pro ně životní etapou sice navenek uzavřenou, ale stále přítomnou, která jim po celý život obrazně stojí za zády. Prožitek holokaustu ovlivnil jejich vnímání životních hodnot, představuje pro ně mravní závazek ve vztahu k těm blízkým, jež navždy ztratili. Pro recipienty však nabývá jiného významu, neboť holokaust je stín minulosti, která nás dostihuje v různých paralelách, a memento, k němuž bychom se měli otočit čelem. Inspirativní publikace Svatavy Urbanové k tomu skýtá dostatek impulzů, a to nejenom materiálovou bohatostí a různorodostí, ale především metodologickým přístupem, díky němuž je literatura pro děti a mládež s tematikou holokaustu zkoumána v širším historickém, společenském a kulturním kontextu.

Ľubica horváthová

Najlepší
Slovenský
Žiak

JOŽKO
MRKVIČKA

Jožka Mrkvičku, fiktívneho detského čitateľa časopisu Slniečko a neprekonateľného majstra v množstve pravopisných chýb, poznajú už mnohé generácie reálnych čitateľov tohto časopiseckého fenoménu. Dnešní čitatelia však isto nevedia, že Jožo Mrkvička Spáč – ako

prezývali prvého Jožka Mrkvičku pre jeho každodenný neskorý príchod do školy – napísal svoj prvý list do Slniečka už v školskom roku 1932/33, že do 2. triedy chodil až šesťkrát, že sa vyučil za drotára a že všetky vtedajšie deti verili, že naozaj existuje.

INTERVIEW.
Ľubica Horváthová (vľavo)

3. Pýtka: Kto sú moji najlepší
kamaráti?
Odpoveď: Najlepší sú máš pes Dunaj
a pateľ Bláčanec. Ale Dunaj
je prvý lebo on na mňa ešte
nigdy nečakoval a pateľ ~~Bláčanec~~
Bláčanec už ~~to~~ dva razy!

ILÚZIA REÁLNEHO PRISPIEVATEĽA

Jožo Mrkvička Spáč bol v Slniečku od začiatku presvedčivo prezentovaný ako jeho skutočný čitateľ a prispievateľ, prihovárajúci sa svojim rovesníkom prostredníctvom listov uverejňovaných s mnohými pravopisnými chybami, teda v podobe evokujúcej ich autentickosť. Autenticky vyznievajú aj Mrkvičkove príhody zo školského či domáceho prostredia: ich obsah, kompozícia a využívané jazykové prostriedky (neskôr aj vizuálna stránka listu, jeho rukopis a úprava) korešpondujú so zámerne vytvoreným obrazom neporiadneho chlapčiska a slabého žiaka. Hodnoverne pôsobí i Mrkvičkova výzva čitateľom v 5. čísle časopisu v roku 1933, ktorá redakcii umožnila udržiavať a posilňovať ilúziu existencie skutočného Joža Mrkvičku Spáča aj prostredníctvom listov ďalších (tiež fiktívnych) prispievateľov do časopisu (Maťko Baštrnák v 6. ročníku, Lajo Truhlík v 19. ročníku, Terka Trápelka v 20. ročníku): *Aja len vam pišem, pisem a mne nikto ne píše, nuz mi len daco na piste, veď sa ne musíte bbat, keď toaj ne bude tak pekne na pisane ako keď vam ja pekne pisem. Listy poslite do Snčka a jasi ta pone po jdem.* (roč. 6, 1932/33, č. 5, s. 69)

Po 6. ročníku, v ktorom sa čitatelia mohli zabávať na listoch Joža Mrkvičku Spáča vo všetkých číslach okrem jediného (v ňom bol uverejnený list Maťka Baštrnáka Jožkovi Mrkvičkovi), sa z Jožka Mrkvičku v tzv. matičnom Slniečku stáva už len príležitostný, sporadický prispievateľ: v 7. ročníku sa objavil len jedenkrát, v 8. ročníku dvakrát, v 11. ročníku štyrikrát, v 15. ročníku dvakrát a poslednýkrát sa

v matičnom Slniečku ozval v 1. čísle 16. ročníka.

Hoci prví detskí čitatelia Slniečka naozaj úprimne verili, že žiak Jožko Mrkvička skutočne existuje, pôvodcom a tvorcom tejto fiktívnej postavy bol v rokoch 1932/33 – 1942/43 preukázateľne redaktor Slniečka J. C. Hronský. Nepriamo to naznačuje jednak záverečný odkaz redakcie čitateľom v r. 1935 v 10. čísle 8. ročníka časopisu, že Jožko Mrkvička sa chystá do Ameriky (rovnako ako J. C. Hronský), jednak následná absencia Mrkvičkových listov v nasledujúcich dvoch ročníkoch Slniečka, teda počas Hronského pobytu v Amerike. Priamym dôkazom Hronského autorstva je však až neskoršie priznanie redakcie Slniečka v r. 1993, že Jožka Mrkvičku vymyslel J. C. Hronský a že neskôr (v r. 1969) ho „inovovala spisovateľka Mária Ďuríčková“ (roč. 48, 1993/94, č. 3, s. 31).

Od roku 1969 sú Mrkvičkove listy s rôznymi príhodami, jeho slohy či odpovede na otázky čitateľov vytlačené už kostrbatým, neúhladným písaným písmom, ktoré ešte dôveryhodnejšie dotvára ilúziu reálne existujúceho detského pisateľa. Stretávame sa s nimi po dlhej vynútenej odmlke Slniečka až vo februári 1969, keď v 1. čísle časopisu slovenskí spisovatelia pozdravujú obnovené Slniečko „ústami svojich literárnych detí“ (roč. 23, 1969, s. 31): *Drhé Slnčko jasom strašne rát žesi zase višlo lebo jasom nateba nigdi nezabudol a iste aniti lebotosa zabudnut ňedá akozmesa miodva ja milovaly a aky zmeboli slávny! A ešte aj budeme!!!! Nech žije Slnčko a jeho strdavny kamrat Joško Mrkvička Spáč.* Od roku 1969 sa Mrkvičkove príspevky pravidelne objavujú v každom čísle časopisu až do ročníka 1973/74, v ktorom už chýbajú. Opäť sa

vracajú v ročníkoch 1975/76 – 1977/78, no v 80. rokoch okrem jediného prípadu (roč. 35, 1980/81, č. 3) Jožko Mrkvička v časopise opäť absentuje.

V 90. rokoch sú Mrkvičkove príspievky uverejnené len v ročníkoch 1991/92, 1992/93 (tu nachádzame aj niekoľko textov prevzatých z predchádzajúcich ročníkov) a v ročníku 1993/94, v ktorom sa Jožko Mrkvička lúči so svojimi čitateľmi listom v bezchybnej pravopisnej podobe, ktorá už predznamenáva, aké tajomstvo sa im chystá prezradiť: *Kamaráti moji slneční, prezradím vám veľké tajomstvo. Ja, Jožko Mrkvička, nie som naozajstný chalan, som vymyslený. (...) Slúži ku cti mojim tvorcom, že ma spodobovali ako súčasného chalana, takže ste ma vy, kamaráti moji slneční, pokladali za svojho skutočného vrstovníka.* (roč. 48, 1993/94, č. 3, s. 31)

Po päťročnej odmlke sa Jožko Mrkvička opäť objavuje v každom čísle 54. ročníka, ide však takmer výlučne o texty, ktoré už boli publikované v predchádzajúcich ročníkoch Slniečka. Nové, dovtedy nepublikované Mrkvičkove príbehy a úvahy zabávajú čitateľov až po ďalšej, šesťročnej prestávke, a to v ročníkoch 60 a 61 a neskôr od 67. ročníka až po súčasnosť (len ojedinele sú v nich využité aj staršie, už zverejnené príbehy). V prvých dvoch číslach 62. ročníka, ako aj v 5. – 10. čísle 66. ročníka, v ktorých sa s Jožkom Mrkvičkom tiež stretávame, sú opätovne uverejňované staršie texty.

Informácia o tom, kto tvoril príbehy Jožka Mrkvičku po J. C. Hronskom a M. Ďuríčkovej, nebola v Slniečku nikdy zverejnená. Možno však predpokladať, že medzi jeho ďalších tvorcov patrili Jozef Pavlovič a Marta Hlušiková; Jozef Pavlovič totiž v roku 2008

vydal knižku *Jožko Mrkvička. Moja supernajlejšia knižka* (rovnako ako Mária Ďuríčková, ktorá vydala upravené prepisy Mrkvičkových listov uverejňovaných v Slniečku v knižke *Jožko Mrkvička Spáč /1972/*) a podľa informácií uvedených na oficiálnej webovej stránke Marty Hlušikovej (<http://hlusikova.sk/casopisecka-tvorba/pre-deti/slniecko>) je práve ona autorkou príbehov Jožka Mrkvičku v 3. – 10. čísle Slniečka v roku 2013/14.

OD IDENTIFIKÁCIE PRAVOPISNÝCH CHÝB K PREHLBOVANIU CITLIVOSTI VOČI JAZYKU

Jožka Mrkvičku si mnohí školáci obľúbili práve pre jeho „majstrovské neovládanie“ pravopisu. O tomto jeho „majstrovstve“ svedčia nielen nespočetné pravopisné variácie jeho mena v záverečnom podpise (napr. v 6. ročníku Slniečka ide o podoby *jžo Mrkvička spač, Joškomr Mrkička sp ÁČ, Jško Mrvyčka spac, Jžko Mrkička spač, Jško mrkvička Spč, Ja jožko Mkčka sapač, Jožško Mčka spač, joško Mvička Spáč, Jžko Mrvkyčka*), ale najmä chyby v samotných listoch, pokrývajúce takmer všetky oblasti pravopisu. Jožko Mrkvička nepozná pravidlá písania ypsilonu a joty v koreni slov ani v príponách, často píše slová v zhode s ich výslovnosťou, dvojhlasiky zapisuje ako spojenia spoluhlásky *j* a *v* s príslušnou samohláskou, nepoužíva veľké písmená na znak úcty k adresátovi listu a často ani vo vlastných menách (dokonca ani vo svojom mene a priezvisku). V jeho prejave chýbajú alebo sú nadbytočne použité diakritické a interpunkčné znamienka, ako aj písmená, bezprostredne za

sebou sa opakujú rovnaké slová alebo slabiky v slovách, chýbajú medzery medzi jednotlivými slovami a chybné je aj delenie slov na konci riadkov. Kým bežné pravopisné chyby vyvolávajú u čitateľov úsmev, splývanie slov alebo ich častí do neexistujúcich celkov a písanie veľkých písmen aj vnútri viet (prípadne dokonca aj vnútri slov), ktoré nachádzame napr. v 15. ročníku, si pri čítaní od detského čitateľa vyžadujú viac pozornosti i námahy. Takéto ignorovanie zaužívaných delimitačných prostriedkov signalizujúcich hranice slov a viet v spojení s ďalšími chybami totiž sťažuje, spomaľuje čítanie textu a u neskúseného čitateľa môže negatívne ovplyvniť i jeho porozumenie: *to vam teras pšem, žesom bool ut tetky aže tamm bo lo vapno ažemy tpanka spaddla dovap pna apot om somsy hu mus el vizut. A Mama sy misle la, žemi topnka spadla lentakk, amu sselsom trpeť zatop Anku. asom od žijaľu ne vydel. kešsom trpel, taksomsy sad dol doko rita av koryťe boli vajcija. ato byly slabbé vaicia, hneťsa Poppukkali. tTetka kriččala akkorytkobol o celKom žltté* (roč. 15, 1941/42, č. 9, s. 178).

Písomný prejav Jožka Mrkvičku množstvom pravopisných chýb ešte pripomína *Rozprávka Miška Zvonára* (uverejnená v rámci Knižnice Slniečka č. 17 v jeho 17. ročníku, v ktorom sa už s Jožkom Mrkvičkom nestretneme), no pravopisná úroveň listov Laja Truhlíka, krátkodobého „zástupcu“ Jožka Mrkvičku v 19. ročníku, už predznamenáva rozhodnutie redakcie skončiť s preexponovanou zámernou chybovosťou a najmä s neprehľadným rozdeľovaním a spájaním slov: *Tak vám kamaráti a dvojčence teraz ja budem písavaťi lebo Jožo Mrkvička-spáč, čo tu vám písau,*

také chibi robiu že son to ani čitaťi ňemohou. Nevedeu jožo Mrkvička aňi pravosip aňi gratamiku a ja choďim už do tretej školi tak vjem (roč. 19, 1946/47, č. 1, s. 15).

S objavením sa Laja Truhlíka v Slniečku sa spája aj ďalšie rozhodnutie redakcie – prezentovať pravopisne chybný text ako didaktický nástroj. Ak totiž doteraz učitelia detí zabávajúcich sa na chybách Jožka Mrkvičku, Maťka Baštrnáka, Miška Zvonára či Laja Truhlíka neprišli na to, že ich možno využiť aj na precvičenie pravopisu, a teda aj na zlepšenie pravopisu detí, práve v 19. ročníku dostávajú priamy návod, ako tak urobiť. Na čitateľov Slniečka sa totiž listom obracia Lajov otec, žiadajúc ich, aby Lajovi poopravovali všetky chyby (inak mu už nedovolí nič viac napísať). Redakcia Slniečka teda vyzýva čitateľov, motivujúc ich knižnou odmenou, aby opravili Lajove chyby v prvých dvoch číslach Slniečka a poslali ich do redakcie. Deti tak dostávajú príležitosť učiť sa pravopis nie na vlastných, ale cudzích chybách (a dokonca zábavnou formou) a túto príležitosť aj využívajú. Nasvedčuje tomu jednak list Jožka Mrkvičku v 3. ročníku obnoveného Slniečka (*Mili prjatelja. dopočuľ som sa že si v jednej triede oprvuju mpoje článki článki namiesto diktatátu. a jedn-otku dostane ten čo nájde najviac chíp. Tie jednotky by som kcel vydiel! V v-ri by Slnčko uverejň-ovalo chuby? Vóbec!!!* /roč. 25, 1970/71, č. 4, s. 31/), jednak o dve desaťročia neskôr uverejnený list (tiež fiktívneho?) čitateľa, Jožkovho priaznivca, v ktorom ho vyzýva (reagujúc na list fiktívnej učiteľky Karly Repkovej, ponúkajúcej v 9. čísle 46. ročníka Slniečka možnosť opravovať listy svojho žiaka Jozefa Mrkvičku pred ich odoslaním do redakcie časo-

pisu), aby aj naďalej písal do Slniečka svojím „škrabopisom“ a s chybami umožňujúcimi deťom hrať sa na učiteľov (roč. 47, 1992/93, č. 1, s. 6). Priamy pokyn na opravu Mrkvičkových chýb dostávajú čitatelia až oveľa neskôr, a to v 8. čísle 59. ročníka v rámci rubriky *Etická výchova*, v ktorej je využitý práve jeho list.

Pravopis Jožka Mrkvičku sa v priebehu desaťročí postupne zlepšuje, chýb ubúda. V 1. čísle 46. ročníka sa Jožko dokonca už bezchybne podpisuje, neskôr sa mu podarí správne napísať aj slová so spoluhláskovými skupinami, ktoré sa v bežnej reči zjednodušujú, napr. *vysvedčenie* či *dáždnik* (roč. 61, 2006/07, č. 5, s. 11), slová so širokým ä a zdvojenými spoluhláskami, napr. *namätko* (roč. 66, 2012/13, č. 6, s. 7), a dokonca dokáže správne zaznamenať aj priamu reč (roč. 61, 2006/07, č. 5, s. 11). S ubúdajúcimi chybami sa jeho písomný prejav stáva čitateľnejším a ešte zábavnejším.

Prirodzene, menia sa aj príhody a postrehy, ktoré Jožko Mrkvička sprostredkúva svojim čitateľom; reflektujú špecifiká meniacej sa doby a v súlade s nimi sa mení aj Jožkova slovná zásoba. V jeho reči sa postupne začínajú vo väčšej miere objavovať rozmanité príznakové lexikálne prostriedky, najmä emocionálno-expresívne a štylisticky zafarbené pomenovania, charakteristické pre prejavy realizované v hovorovom štýle. Ide o **hovorové, hovorové expresívne** a **expresívne lexémy**, napr. *šuplík* (roč. 25, 1970/71, s. 31), *furt* (roč. 31, 1976/77, č. 6, s. 32), *cedula* (roč. 46, 1991/92, č. 2, s. 14), *špunti* (tamže, č. 8, s. 25), *(byť) fuč* (roč. 47, 1992/93, č. 1, s. 10), *duť sa (na niekoho)* (tamže, č. 3, s. 10), *napajediť sa* (tamže, č. 8, s. 11), *príma* (tamže, č. 9, s. 7), *kloch-*

niť, uchlipnúť si (roč. 48, 1993/94, č. 1, s. 13), *zachlomaždiť* (roč. 60, 2005/06, č. 4, s. 12); **slangové výrazy**, napr. *gula* (= päťka) (roč. 24, 1969/70, č. 10, s. 31), *samoška* (= samoobsluha) (roč. 46, 1991/92, č. 2, s. 14), *vysvečko* (roč. 67, 2012/13, č. 6, s. 6), *schovka* (= schovávačka) (tamže, č. 10, s. 21); **knižné slová**, napr. *skrivodlivosť* (roč. 60, 2005/06, č. 2, s. 11), *odvetiť* (roč. 61, 2006/07, č. 5, s. 11), *rieknuť* (tamže, č. 6, s. 12), ba aj **okazionalizmy**, napr. *chybár, machuliar* (roč. 46, 1991/92, č. 9, s. 15), *lavopis* (roč. 60, 2005/06, č. 10, s. 10). Jožko Mrkvička rovnako ako súčasní čitatelia jeho príhod esemeskuje (roč. 61, 2006/07, č. 1, s. 11) a bloguje (v 3. – 5. čísle ročníka 68 sa podpisuje *Joško Mrkvička bloker*), v škole má už *elektronickú žiacku kyšku* (roč. 68, 2013/14, č. 6, s. 6) a dokonca *ihrysko s umeleckou trvou* (tamže, č. 3, s. 5).

Popri lexike sa v Mrkvičkovom prejave na štylizáciu spontánnosti a ústnosti, ktoré patria medzi základné vlastnosti hovorových textov, funkčne využívajú aj syntaktické jazykové prostriedky, napr. **expresívne syntaktické konštrukcie** ako vytýčený, osamostatnený či pripojený vetný člen: *Prví ľudia tí sa mali!* (roč. 61, 2006/07, č. 1, s. 10), *V januári je všetko biele. Okrem tunela.* (tamže, č. 5, s. 10), *Na listi odpovedám na fšetki!* (roč. 6, 1932/33, č. 6, s. 23) Spontánnosť a expresívnosť prejavu býva podporená aj využitím jednočlenných i dvojčlenných **zvolacích viet**: *Zato ja som mal poststromčekom skutoční DAR-DAR. Pedále! Dva! A hneť aj namontované na LIBERTE! Hurrrráááá!* (roč. 46, 1991/92, č. 4, s. 27), *Lebo vzorníakom je hej!* (roč. 47, 1992/93, č. 2, s. 27), *Vyskočil som a vikríkol: „Somyryna!*

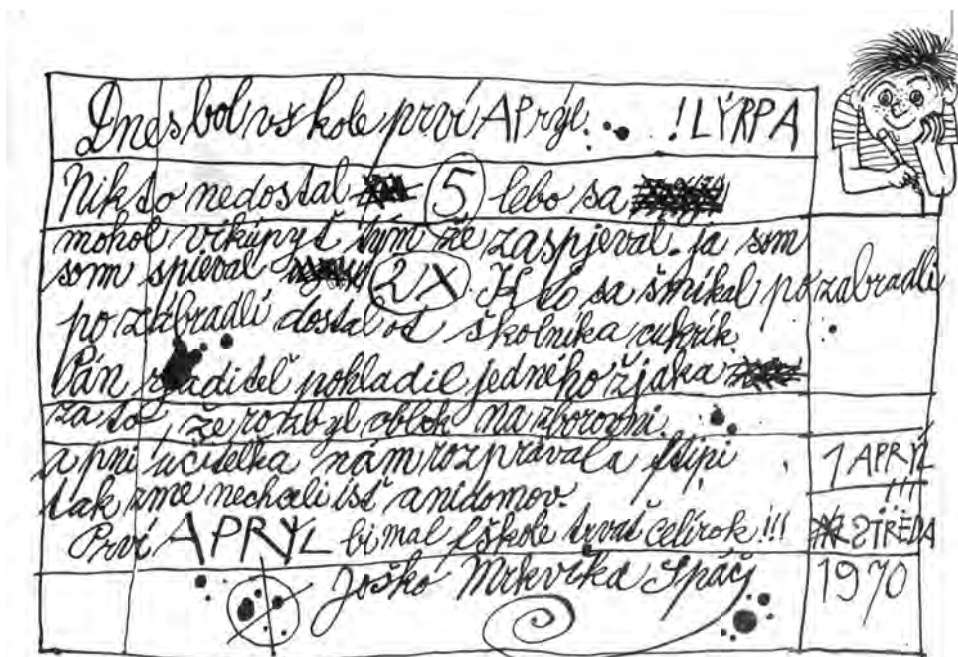
Ruža a 2 ruže sú tri ružički červené!" (roč. 61, 2006/07, č. 8, s. 11).

Prejav Jožka Mrkvičku sa postupom času čoraz viac obohacuje o **frazémy**, často expresívne: *Ale ja som mu aj tak pšiel cez rozum.* (roč. 26, 1971/72, č. 2, s. 31), *Súdruh rjaditeľ povedal že moja knižka je pod psa (...)* (roč. 30, 1975/76, č. 1, s. 32), *Všedci vetci sa mvožu schovať, lebo vimysleli ťažký pravopis.* (roč. 60, 2005/06, č. 10, s. 10), *Učiteľka s toho bola taká (maká) namäkko, že mi pøstedij posledných päť pätiiek (pustila) odpustila.* (roč. 67, 2012/13, č. 6, s. 7).

Kedže viaceré frazémy, ktoré Jožko používa, sú zasadené do situácie, kontextu, z ktorého je ich význam ľahko pochopiteľný, detskí čitatelia si ich môžu ľahšie zapamätať a osvojiť a tým si obohacovať svoju reč aj o tieto typy obrazných ustálených

slovných spojení: *Šmykol sa v kupeli na mydle a letel ako namydlený blesk.* (roč. 67, 2012/13, č. 6, s. 7), *Pani učiteľka ma cez hodinu trikrát vyvolala. Aj keď somani ras veľa toho nevedel, dostal som zakažDYM jednotku ako bič.* Keď mi napísala štvrtú, už som nevydržal a povedal som: *„Toto nie je s kostolným poriadkom!“* Pani učITELKA sa usmiala a povedala: *„Čo mám robiť, keď je prvý APRÍL* (tamže, č. 8, s. 9).

Zdrojom poznania pre deti môže byť aj Mrkvičkovo **doslovné chápanie frazém**, ktoré často býva zdrojom humoru: deti majú príležitosť uvedomiť si, že frazémy sú obraznými jazykovými prostriedkami s preneseným, teda nie doslovným významom: *Ale súdruške sa moje kmdidlo nepáči-lo, asi nemá rada orly. A povedala, že najrajšie sprvyľ Ondro botena, že*

on má zlaté ruky. Pozrel som nebo-
la to pravda. Nemal ich zlaté ~~ten~~ ale
špynavé. (roč. 27, 1972/73, č. 5, s. 31),
Jožko, čo budeš robiť cez prázdniny?
Športovať... hádzať školu za hlavu.
(roč. 69, 2014/15, č. 10, s. 9).

Mrkvičkove anekdotické príbehy
(resp. mikropříbehy) sú čoraz čas-
tejšie založené aj na **hre s viacvýzna-
movosťou slov** (polysémiou i homo-
nymiou) a na **doslovnom chápaní ob-
razných vyjadrení**: *Nerát chodím do
prírody, račej idem s Paľom Blačan-
com do lesa na huby. V lese je nám
znamenite. Ja držím hubu, on drží hu-
bu a pritom sa o fšeličom zhovárame.*
(roč. 60, 2005/06, č. 10, s. 10), *Jož-
ko, aký predmet máš v škole najrd-
šej? Automat na sladkosti.* (roč. 69,
2014/15, č. 4, s. 7), *V knižnici nám po-
vedali, že knižki si máme vážiť. Tak
som si odvážil. Moje majú šesť kíľ.*
(tamže, č. 7, s. 6).

Zdrojom humoru v Mrkvičkových
príhodách, postrehoch a úvahách bý-
vajú aj slová chybné napísané vo for-
me zvukovo podobnej iným, význa-
movo rozdielnym slovám. Využíva sa
teda **paronymický vzťah slov**: *Hrošie
je to uš v škole.* (roč. 60, 2005/06, č. 1,
s. 8), *Idú Turci, ~~radu~~ ratujme sa!* (roč.
61, 2006/07, č. 2, s. 16), (...) *z neba na
nás budú padať vlečky vločky.* (tam-
že, č. 3, s. 8) Niektoré Mrkvičkove chy-
by pôsobia ako zábavné rébusy, ktoré
čitatelia musia vyriešiť, napr. slovo na-
písané odzadu: *Dnes bol vškole prví
APrýl. !LÝRPA* (roč. 24, 1969/70, č. 8,
s. 31) alebo prešmyknuté hlásky v sla-
bikách: *budem vám sypať* (= písať),
fimerná tabuľa (= firemná) (roč. 46,
1991/92, č. 1, s. 6 – 7), *kamatár* (= ka-
marát) (tamže, č. 4, s. 27).

Humorne pôsobí aj zámerné využí-
vanie slov v iných než typických, za-
užívaných kontextoch: *Dlho mi trvá*

vykládka tašky. (roč. 67, 2012/13, č.
6, s. 6), *Keď sa niekedy memuožem
dostaviť do školy, kamarát Blačanec
je mvoj zástupca.* (tamže, s. 7), (...) *známky, ktoré v škole vyrábam, nete-
šia ani mňa, ani môjho živiTELA* (...) (tamže, č. 7, s. 9).

Uvedené príklady sú dôkazom, že
aj listy Jožka Mrkvičku (zaradené-
ho Ondrejom Sliackym v 7. čísle 64.
ročníka Slniečka medzi desať divov
Slovenska), teda texty zámerné ne-
rešpektujúce pravopisnú normu, mô-
žu slúžiť na prehľbovanie citlivosti de-
tí voči jazyku a možnostiam jeho roz-
manitého využitia, ako aj na rozvíjanie
detskej fantázie a jazykovej tvorivosti.
Práve Mrkvičkove listy, ktoré sa v Slniečku objavili pred 86 rokmi, možno
považovať (na prvý pohľad paradox-
ne) za jeden z prvých prejavov orien-
tácie tohto časopisu aj na zámerné,
cieľavedomé kultivovanie jazykového
prejavu detí, o ktoré sa Slniečko usilu-
je už viac než 70 školských rokov (po-
zri Horváthová, 2017), rozvíjajúc tak
popri estetickom a mravnom vedomí
detí aj ich jazykové vedomie.

LITERATÚRA:

Horváthová, Lubica. 2017. Jazyk Slniečka. In:
Sliacky, O. a kol.: *Časopisecký fenomén Slniečko v kontexte slovenskej detskej a ná-
rodnej literárnej kultúry*. Bratislava: Uni-
verzita Komenského v Bratislave, s. 194 –
220. ISBN 9878022344838.

PRAMENE:

Umelecký mesačník *Slniečko* (roč. 1 – 69,
1927/28 – 2014/15)

Kto obnovil zrušené Slniečko?

Kým sa dostaneme k odpovedi na túto pre literárnych historikov nepochybne zaujímavú otázku, treba pripomenúť, že Slniečko, najobľúbenejší medzivojnový časopis slovenských detí, ktorý od roku 1927 vychádzal v Matici slovenskej v Martine, po februári 1948 svojím národno-kresťanským zameraním, ale i celkovým výchovným poňatím bol v absolútnom rozpore so pseudohodnotami nastupujúcej totalitnej spoločnosti, a tak bol v júni roku 1950 jednoducho zrušený. Nastala éra nových detských periodík, ktoré medzivojnový umelecko-výchovný princíp bezostyšne vymenili za ideologizujúci didaktizmus. Na začiatku 60. rokov, keď sa v spoločnosti, najmä v jej kultúre, začali objavovať prvé snahy poľudšťovať odludštený systém, v literatúre pre deti sa objavili autori ako Ľ. Feldek, M. Válek, K. Jarunková, J. Blažková a M. Ďuríčková, ktorí bez veľkých proklamácií dali týmto snahám umelecký rozmer. Nastala zlatá éra slovenskej detskej literatúry. Jedným z dôkazov jej existencie je obnovenie Slniečka, ktoré pokrvní predchodcovia socialistických reformátorov zlikvidovali. Keďže Slniečko začalo vychádzať v Mladých letách, centralizovanom vydavateľstve detskej literatúry, ktorého úspešným riaditeľom bol spisovateľ Rudo Moric, postupne sa ustálil názor, že to bol on, ktorý inicioval obnovenie Sl-

niečka. V tom čase už niekoľko rokov pracoval v Mladých letách dr. Dušan Roll. A keďže do vydavateľstva prišiel z Martina, z ktorého pochádza, bolo prirodzené, že pri hľadaní odpovede na predmetnú otázku som zašiel i za ním. „*Moje medzivojnové detstvo*,“ povedal mi v rozhovore a vzápätí to písomne doložil, „*bolo ovplyvnené detskými knihami a najmä časopisom Slniečko, ktoré môj otec, bankár, ako člen dozornej rady vtedajšej Matice dostával...*“ A teraz príde odpoveď na skúmanú otázku: „... v roku 1969, keď ešte nebola tvrdá normalizácia, **navrhol som Rudovi Moricovi, aby sme obnovili vydávanie Slniečka.**“ Rudo Moric tieto slová už nikdy nepotvrdí ani nevyvráti, nemám však dôvod dr. Dušanovi Rollovi neveriť. Už aj preto nie, že tým sa vonkoncom zásluhy Ruda Morica o Slniečko neznižujú. Bol to totiž on, kto ako člen reprezentatívneho orgánu Komunistickej strany Slovenska, národný umelec, svojou osobnosťou Slniečko zaštitil.

A ešte niečo aj pre tých, ktorí slová dr. Dušana Rolla môžu považovať za oneskorené pripomenutie si seba samého:

„Toto moje vyznanie by som nebol nikde(y) napísal, keby ma nebol vyzval Ondro Sliacky!“

25. 3. 2018
Dušan Roll.“

v prvom polroku 2018

Od svojho vzniku 1. januára 2018 Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY, vytvorené v rámci rezortu Ministerstva kultúry SR, pripravilo v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti, odborné semináre pre rodičov, pedagógov, knihovníkov a širokú verejnosť, kreatívne programy pre deti rôzneho veku, zrealizovalo vyše 20 workshopov Izby čítania, vydalo odbornú publikáciu Timotey Vráblovej *Čítame, počúvame, vnímame* v priestore knihy, zorganizovalo Knižné hody v novom šate, zapojilo sa do štvrtého ročníka celoslovenského projektu Celé Slovensko číta deťom, podieľalo sa na prípravách Dní detskej knihy v Žiline a už tradične ocenilo Najkrajšie a najlepšie detské knihy jari, leta, jesene a zimy, tentoraz za rok 2017. Centrum na jeseň 2018 štartuje ďalšie inovatívne programy, na ktorých pracuje od svojho vzniku s cieľom viesť deti ku kultivovanému čítaniu, ktoré im môže významnou mierou pomôcť orientovať sa a „čítať“ aj vo vlastných životoch.

ZREALIZOVANÉ PROJEKTY:

Kultivované čítanie nielen ako spoločenská téma, ale ako vízia

V spolupráci s Ministerstvom kultúry SR sme začiatkom februára pripravili seminár, ktorý naznačil smerovanie aktivít novovytvoreného centra. Koordinátorka Timotea Vráblová v príspevku s názvom *Na prechádzke s Dierožrútom. O čiernych dierach čítania a o vízii čítania farebného sveta*, poukázala na dôsledky rastúcej krízy čítania v spoločnosti a predstavila ciele centra. Na seminári vystúpili aj odborníci z viacerých oblastí umenia, aby prezentovali rôzne formy čítania a vnímania umeleckého textu, ktoré bude centrum využívať pri tvorbe kreatívnych programov: scénografka Mária Bačová (Čítanie knihy ako proces zažívania jej priestoru), tanečná pedagogička Viera Sádovská (Čítanie s pohybom), dramaturgička RTVS Beata Panáková (Čítanie v procese počúvania) a hudobníčka Jana Mikulčíková, ktorá program doplnila hudobno-čitateľskými hádankami. Návštevníci podujatia si mali možnosť pozrieť aj výstavu *Knihy Dierožrút ako scénické laboratórium*, pripravenú pre prvú interaktívnu Izbu čítania.

HLADÁME ADVOKÁTOV ČÍTANIA

Začiatkom marca sme na ZŠ v Dunajskej Lužnej uskutočnili seminár pre deviate ročníky ZŠ s cieľom nadchnúť túto vekovú skupinu žiakov pre kultivované čítanie a pripraviť ich ako „advokátov čítania“, ktorí budú následne šíriť myšlienku významu kultivovaného čítania medzi mladšími spolužiakmi. Program aktívne začíname v septembri pravidelnou prácou s prvou skupinou „advokátov“.

KNIHA DIEROŽRÚT AKO SCÉNICKÉ LABORATÓRIUM

Prvý projekt *Izby čítania* vznikol ako výsledok spolupráce Timotey Vráblovej so scénografkou Máriou Bačovou, v ktorom sa zamerali na netradičné využitie knihy Dierožrút (autorov Slavky Liptákovej a Fera Liptáka) a vytvorili „scénické laboratórium“, v ktorom dieťa putovalo vlastným mikrokozmosom čítania. V ukážke tvorivej adaptácie náročnejšej knihy sa dieťa učilo, že v príbehu môže skúmať a experimentovať svojším spôsobom.

DNI DETSKEJ KNIHY 2018 V ŽILINE

Dni detskej knihy sme pripravili v spolupráci s Krajskou knižnicou v Žiline v dňoch 17. – 19. apríla. Podnázov *Jar, leto, jeseň, zima* bol odvodený od súťaže Najkrajšie a najlepšie detské knihy jednotlivých ročných období. Podujatia sa zúčastnili tvorcovia ocenených kníh pre deti

z uvedenej súťaže. Súčasťou programu boli besedy, workshopy a odborný seminár pre verejnosť o čítaní s najmenšími – Knižnica v živote dieťaťa.

ODBOBNÉ SEMINÁRE PRE VEREJNOSŤ

Koncom apríla sa pod vedením Timotey Vráblovej mohli rodičia, učitelia a knihovníci na seminári *Čítame, počúvame, vnímame v priestore knihy I.* zoznámiť s knihou ako priestorom, do ktorého dieťa môže vstupovať, učiť sa v ňom orientovať, spoznávať seba samého, vnímať svoje okolie a utvárať si vlastné názory. Jeho voľné pokračovanie v polovici júna *Čítame, počúvame, vnímame v priestore knihy II.* sme zamerali praktickejšie – ako pracovať so symbolickým jazykom a využívať čítanie pri spoznávaní vnútorného sveta, života a potrieb dieťaťa. Ďalší odborný seminár *Do novej sezóny!* bol venovaný špeciálne bábkohercom a tvorcom bábkových predstavení na tému, ako využiť bábkové divadlo na podporu čítania detí.

KNIŽNÉ HODY

Open air festival čítania s mottom „S knihou ďalej zájdeš!“ priniesol 26. mája na Hviezdoslavovo námestie nielen detské knihy, ale mnoho tvorivých aktivít, čitateľských hádaniek, rozhovory s autormi, ilustrátormi, dramatizované vystúpenia, hudbu, spev a ďalšie netradičné formy podpory kultivovaného čítania a rozvoja vnímavosti. Návštevníci sa mohli oboznámiť aj s činnosťou a aktivita-

mi niektorých našich partnerov (Literárne informačné centrum, Vydavateľstvo PERFEKT, Vydavateľstvo AlleGro, Slovenská pošta, a. s., O. z. Umenie pre všetkých, Vydavateľstvo Buvik, Staromestská knižnica, OSMIJANKO n. o., SNM-Múzeum Červený kameň, O. z. Fanfáry), ktorí v infostánkoch na námestí prezentovali svoju činnosť cez workshopy pre deti. Cieľom festivalu bolo prispieť k zvyšovaniu záujmu celých rodín o kultivované čítanie a predstaviť kreatívne formy práce s knihou, pri ktorých sa rozvíja detská vnímavosť, empatia, tvorivosť. Ďalším partnerom tohtoročných Knižných hodov, ktoré pravidelne organizujeme v spolupráci s Mestskou časťou Bratislava – Staré Mesto, bolo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Po prvýkrát sa na festivale predstavili aj školy, pre ktoré sme pripravili kreatívne čitateľské súťaže: *Ako zájsť do histórie – čítaj a zhotov*, kde sa vo finále predstavila ZŠ Ivana Bukovčana z Devínskej Novej Vsi s maketou hradu Červený Kameň, ktorá sa stala súčasťou Izby čítania – *Záhada hradného pokladu*. V ďalších súťažiach *Štrnásť dobrodružných dní Gulka Bombulka*, *Turnaj výrečných rozprávkarov a Veľký čitateľský kvíz* – deti predviedli svoje literárne znalosti, kreativitu a zručnosti počas hlavného programu na pódiu.

CELÉ SLOVENSKO ČÍTA DEŤOM

Celoslovenský projekt zameraný na vybudovanie návyku pravidelného čítania stavia na tom, že kniha a spoločné čítanie prispieva k har-

monizácii vzťahov, obohacuje mladú generáciu o krásu slova i príbehov. Do štvrtého ročníka sme vstúpili v prvý deň *Týždňa čítania* s ústrednou témou *Čítajme deťom 20 minút denne, každý deň!* slávnostným otvorením 4. júna v BIBIANE, kde zo svojich obľúbených kníh deťom čítali: Zuzana Kronerová, Ján Uličiansky, Sisa Michalidesová, Michal Luciak, Roman Brat a Richard Trstán.

ZÁHADA HRADNÉHO POKLADU

Ďalšia Izba čítania na námet Timotey Vráblovej s vizuálnym stvárnením scénografky Juliány Dubovskej sa zamerala na podporu porozumenia symbolického jazyka povestí a rozprávok. *Záhada hradného pokladu* vychádza z povesti *Poklad na Červenom Kameni* a z rozprávkovej tvorby Jána Milčáka, ktoré spája motív hľadania tajomstva a identity človeka.

NAJKRAJŠIE A NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY JARI, LETA, JESENE A ZIMY 2017

V celoslovenskej súťaži, ktorá hodnotí výtvarné a literárne kvality prihlásených kníh pre deti a mládež, vybrala trojčlenná porota v rámci výtvarnej zložky (V. Anoškinová, M. Kellenberger a Z. Kolesár) a členovia literárnej komisie (T. Vráblová, B. Panáková a O. Sliacky) víťazné knihy. Ocenenia a diplomy sme slávnostne odovzdali tvorcom 28. 6. v BIBIANE.

GABRIELA MIKULČÍKOVÁ

ERICH KÄSTNER

Malý muž

Bratislava, VSSS 2018, il. Horst Lemke, prel. Iva Vranská Rojková, 224 s.

„Erich Kästner (1899 – 1974) patrí medzi najčítanejších autorov detských kníh,“ píše sa na zadnej strane prebalu. Azda by nebolo na škodu začať príspevok otázkou, či tento zovšeobecňujúci výrok má platiť aj pre slovenskú čitateľskú obec, a najmä, či je ešte stále aktuálny. Je vlastne klasika dnes najčítanejšia? Alebo len dobre predávaná? Dokáže súčasné deti zaujať kniha napísaná pred 50 alebo 100 rokmi? Zopár krátkych prieskumov by nám zaručene a rýchlo poskytlo odpoveď. Čo je však dôležitejšie, čitateľ dostane dôkaz o opodstatnenosti početných prestížnych cien udelených autorovi v podobe predkladaného textu – aj bez prieskumu. A keďže dobrá kniha sa na Slovensku, žiaľ, nepredáva sama, je potrebné jej pomôcť všetkými spôsobmi, dokonca aj takým „bezvýznamným“, akým je recenzia.

Kästner je vskutku výborný rozprávač. Vo svojich knižkách dokáže nielen zaujať, ale aj rozosmiať a ponúknuť posolstvo. A to nie je bežné. V najnovšom preklade sa čitateľovi prihovára prostredníctvom nonsensového príbehu v čele s charizmatickým hrdinom merajúcim iba 5 centimetrov, ktorý pochádza z rodiny artistov. Spáva v škatuľke od zápalek, vyrastá v cirkuse a jedného dňa sa stane sirotou, ktorej sa ujme empatický dobráčisko profesor Jokus von Pokus. Náhradný otec malému mužovi začína plánovať kariéru, v ktorej by využil celkové danosti, no chlapec zavrhnúť všetky návrhy. Od začiatku je rozhodnutý stať sa artistom podľa vzoru rodičov – aj napriek svojej výške – a tak profesorovi

nezostáva iné, len vyhovieť mu. Slávny kúzelník opäť nesklame a svoju vynaliezavosť potvrdí tým, že Maximkovi vymyslí funkciu ušitú na mieru. Po vytrvalom cvičení na figuríne, ktorú zakúpi v istom obchode s odevmi, sa dvojica predstaví v cirkuse pred dvomi tisíckami divákov pod názvom „Veľký zlodej a malý muž!“. Ako je zjavné, podstatou kúzelníckeho čísla má byť postupná neviditeľná krádež rozmanitých predmetov a doplnkov oblečenia dobrovoľníkom z obecnstva. Premiéra zaznamenaná obrovský úspech a z dvojice, najmä však z malého muža, sa stane hviezda svetového formátu, ktorá ešte iba odštartovala svoju kariéru. Až nastane nečakaný zvrat – dôjde k únosu...

Próza od začiatku deklamuje, akým spôsobom sa bude viesť dialóg s čitateľom. Do centra sa postaví rozprávková bytosť à la Janko Hraško v prostredí cirkusantského života. Maximilián Kremienok je síce jedinečný človečik, neskôr dokonca hviezda šoubiznisu, v prvom rade je však dieťaťom, ktoré, hoci je dobrosrdečné, veľmi šikovné a cieľavedomé, stále sa učí a robí pri tom aj chyby. V procese poznávania a dospievania zastupuje nenahraditeľnú funkciu adoptívny rodič a učiteľ profesor Jokus von Pokus. Je vždy v správny čas na správnom mieste, vždy vie, čo povedať, ako povzbudiť, je láskavý, obetavý a zostáva prísny, keď treba. Dokonca sa vie aj zaľúbiť a vždy je gentleman, ako sa patrí. Jednoduchý „sympaťák“, ktorý si čitateľa musí podmaniť. Dvojica vytvára prototyp fungujúcej rodiny aj napriek jej oklieštenej a nebiologickej forme. Harmonickosť, v ktorej sa ani jeden nehanbí vysloviť pred druhým svoje city, keď si to situácia vyžaduje, autor pozitívne vyvažuje svojráznym humorom, často aj hrou s jazykom. Nechýba dokonca ani v situáciách, keď malý muž čelí zoči-voči dvom kriminálni-

kom. A tak čitateľ ani na chvíľku nepostrehne výchovný aspekt textu. Posolstvo? Malý hrdina za pomoci blízkych dokáže, že zjavná odlišnosť nemusí byť automaticky hendikep, ale naopak – výhoda. Veľké veci však nikto nedokáže sám. A to je druhé posolstvo. Dôvera, empatia, obetavosť, porozumenie, trpezlivosť, láska. Musíme ich cítiť od svojich blízkych, aby sme mohli robiť veľké veci. Ide aj o druhú šancu, ktorú Maximilián Kremienok dostal v podobe náhradného milujúceho rodiča, keď osirel.

Erichovi Kästnerovi, nemeckému velikánovi detskej spisby, sa podarilo v knižke spojiť rozprávku s detektívkou a dobrodružným románom v lahodnom súzvuku gentlemanského humoru a vycibreného jazyka (v tomto pozitívnom bode má, samozrejme, zásluhu aj prekladateľka Iva Vranská Rojková; škoda len v závere akosi pričastých redaktorských nedôsledností). Tento recept by mohol vyhovieť chuti nášho malého čitateľa, ak mu ho múdry rodič či učiteľ predostrie. Potom vznikne šanca, že by sa autor skutočne mohol stať najčítanejším na Slovensku. V mori Babiiek gauerneriek a Grázlikov Gabov to ale určite nebude mať ľahké – o to viac držíme palce.

PETER NAŠČÁK

ONDREJ SLIACKY A KOL.

Časopisecký fenomén Slniečko v kontexte slovenskej detskej a národnej literárnej kultúry

Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave
2018. 1. vyd. 222 s.

Publikácia vznikla pri neobyčajnom výročí:
roku 2017 uplynulo okrúhlych 90 rokov od

vyjdenia prvého čísla časopisu *Slniečko*, určeného slovenským detským čitateľom na kultivovanie ich literárneho, ale aj širšie umeleckého vkusu, na pestovanie kladných všeludských hodnôt v mladej generácii Slovákov, vyrastajúcej po mnohostoročných národných peripetiách už v slobodnej republike, ako aj na budovanie a ďalšie rozvíjanie ich národného povedomia vrátane potvrdzovania a kultivovania živého slovenského jazykového povedomia. Umeleckú kvalitu novému detskému časopisu, ktorý nadväzoval na dobré tradície detských literárnych periodík z predchádzajúceho storočia, ako aj z prvých desaťročí 20. storočia, od samého začiatku zaručovali najmä svojou literárnou tvorbou vtedajšie vedúce literárne osobnosti ako Ľudmila Podjavorinská, Mária Rázusová-Martáková a osobitne Jozef Cíger Hronský aj ako dlhoročný redaktor časopisu. Veľkou prednosťou časopisu sa ukázalo to, že o jeho výtvarnú a grafickú stránku sa staral znamenitý výtvarný umelec Jaroslav Vodrážka, ktorý nielenže ilustroval časopis, ale svojimi čarovnými sériami obrázkov priamo inšpiroval aj literárnych pracovníkov, tak ako to bolo pri kultových textoch Jozefa Cígera Hronského *Smelý zajko* a *Smelý zajko v Afrike*, ktorých zrod je bezprostredne zviazaný s časopisom *Slniečko*.

Kniha sa autorsky aj redakčne zrodila na pôde Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského ako výsledok riešenia grantovej úlohy VEGA. Okrem pracovníkov uvedenej katedry boli do nej zapojení traja predstavitelia z mimobratislavských univerzít, a to z Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity a z Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Napospol ide o renomovaných odborníkov predovšetkým v okruhu literatúry pre deti a mládež, ale spoľahlivá odborná

kvalifikovanosť rovnako platí aj o autoroch statí prekračujúcich vlastné literárne témy.

Za úvodnými základnými informáciami o predchodcoch *Slniečka* a o koncepcii grantovej úlohy od vedúceho úlohy a vedeckého redaktora zborníka Ondreja Sliackeho nasledujú kapitoly so systematickým výkladom čiastkových stránok rozoberaného časopisu. Na začiatku stojí kapitola charakterizujúca časopis *Slniečko* ako súčasť spoločensko-literárneho kontextu v rokoch 1927 – 1950 od Ondreja Sliackeho. Druhá kapitola analyzuje poéziu uverejňovanú v *Slniečku* v celom skúmanom období; jej autor Martin Klimovič tému rozdelil na tri časti podmienené spoločenskými okolnosťami: prvá je daná rokmi 1927 – 1950, druhá rokmi 1969 – 1989 a tretia rokmi 1989 – 2015. Tretia kapitola, ktorú autorsky spracoval Miloš Ondráš, je venovaná tematike autorskej rozprávky v časopise *Slniečko* v rokoch 1927 – 1950. Osobitnú kapitolu tvorí téma druhej svetovej vojny, tak ako sa odráža v obnovenom časopise *Slniečko*, t. j. po roku 1969; jej autorkou je Zuzana Stanislavová a vybratú tému analyzovala osobitne v poézii, v próze a v publicistike. V nasledujúcej kapitole Eva Faithová podáva analýzu literatúry faktu uverejňovanej v skúmanom časopise, a to so zreteľom na dve rozdielne obdobia vychádzania *Slniečka*: v rokoch 1927 – 1950 a 1969 – 1990. V osobitnej kapitole sa Markéta Andričíková zamerala na prekladovú tvorbu v obnovenom *Slniečku* v rokoch 1969 – 2018. Na starostlivú odbornú analýzu ilustračnej tvorby ako bytostnej súčasti časopisu *Slniečko* v celom období vychádzania sa podujal Michal Tokár, pričom si tému tiež rozdelil na spomínané tri obdobia. Napokon ako ostatná, ôsma kapitola je zaradená veľmi dôkladná a presná analýza jazyka *Slniečka* a jej autorkou je Ľubica Horváthová.

V predstavenej publikácii je zhromaždených veľa neobyčajne cenných informácií od povolaných odborníkov a v našej stati si nekladíme za úlohu podrobnejšie o nich hovoriť alebo ich hodnotiť. To by si vyžadovalo oveľa väčší priestor. Celkový obraz o knihe si možno utvoriť na základe predstavených analyzovaných tém, na podrobnejšie odborné štúdium sú určené vlastné texty, ktoré svojimi poznatkami aj spôsobom podania dobre poslúžia každému, kto sa zaujíma o dávnejšie aj nedávne osudy našej literárnej, výtvarnej a časopiseckej kultúry s osobitným zreteľom na literatúru pre deti a mládež.

Predstavený zborník vyzdvihujeme ako význačný kultúrny čin, ktorý doteraz v našom obraze nedávnej literárnej, ale aj kultúrnej minulosti chýbal a ktorý bolo treba uskutočniť. A uskutočnil sa predovšetkým vďaka vedúcej osobnosti celého projektu Ondrejovi Sliackemu, ktorý aj týmto dielom potvrdil svoju pozíciu neúnavného pracovníka v oblasti poznania dejín i súčasného stavu literatúry pre deti a mládež, iniciátora pravidelných bádateľských a hodnotiacich aktivít v oblasti literatúry pre deti a mládež, dlhoročného zástupcu šéfredaktora a neskôr šéfredaktora *Slniečka*, obetavého vedúceho redaktora ďalších detských a mládežníckych literárnych periodík a zároveň veľmi produktívneho autora početných a žánrovo pestrých prác pre deti a mládež. Osobitne sa okrem sústavnosti, s ktorou dlhodobo pracuje v tomto odbore, žiada vyzdvihnúť jeho úsilie o komplexnosť pri bádateľskom pohľade na literatúru pre deti a mládež, pri ktorom sa popri vlastnej literárnej hodnote prác a periodík určených deťom a mládeži primeraná pozornosť venuje aj ich neodmysliteľnej výtvarnej stránke, ako aj ich jazykovej a štylistickej stránke.

A práve takýto pohľad je v súlade aj so

stanoviskom zakladateľov *Slniečka*, osobitne jeho dlhoročného redaktora a dlhoročného umeleckého spoluprotvorcu – Jozefa Čigera Hronského. Napokon v tejto súvislosti vyslovujeme želanie, aby tento vzácny odkaz doterajších tvorcov časopisu *Slniečko* svietil na cestu aj ich pokračovateľom a aby sa stala duchovným skutkom aj predstava vyslovená v podtitule úvodného slova Ondreja Sliackeho: *Úvodom alebo Slniečko nad všetky hviezdy*.

JÁN KAČALA

FRANTIŠEK ROJČEK

Na zmrzline so žirafou

Martin, Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2018.
Il. Ľuboslav Paľo. 56 s.

Rok 2018 obohatil básnickú produkciu pre deti knihou jedného z najlepších a najaktívnejších slovenských básnikov pre túto vekovú kategóriu v súčasnosti – Františka Rojčka. Jeho zbierka *Na zmrzline so žirafou* obsahuje vyše 40 samostatných básní a jeden súbor básniček založených na ozrejmovaní zvieracích prirovnaní. Ako sme si u Rojčka zvykli (napokon, na dobré sa ľahko zvyká), ide o tematicky a kompozične nápadité, veršovo prepracované a pointované básne, v ktorých detský čitateľ spozná svet okolo seba cez zážitok a skúsenosť s literárnym umením.

Úvodné básne zbierky (*Koniec školského roku*, *Prázdniny*) predznačujú oddychové chvíle v spoločnosti poézie. Počas dní voľna je dovolené všetko: fantazírovať, ako napríklad v básni *Aké sú dinosaury*, kde sa ukáže, že dinosaury sú neškodné, lebo sú už iba na papieri, alebo v básni *Obluda*, kde zas netreba zbytočne robiť paniku, obluda je predsa iba na filmovom plátne. Počas dní voľna je možné

aj športovať (ako napr. v básňach *Futbal*, *Majstrovstvá*, *Danka a pedál*), pozorovať prírodu (napr. v básňach *Biela farba*, *Krásny strom*, *Preteky riek*), snívať o medziplanetárnych letoch (*Cesta na Mars*, *Básnik planéty*), odkrývať tajomstvá hmyzieho mikrosvetu (*Bodkovaná báseň*, *Prefíkaná osa*), túlať sa po ZOO (*Hroch*, *Zebra*, *Balada o tigroch*). Ak sa na tento rámec ponúknutých tém a motívov v Rojčkových básničkách pozrieme cez jazyk, ktorým sa autor deťom prihovára, presvedčíme sa o citlivom výbere slov, o majstrovskom zmysle pre rytmus a rým (dokonca aj v kombinácii s „nepoetickými“ slovami, ako je napr. slovo *intenzívne*: *Keď hroch, deti, v ZOO zívne, / tak naozaj intenzívne – / otvorená hrošia tlama / je obrovská hrozná jama. / Z tej jamy by ani slon / nedokázal vyliezť von!...*).

Dobрым spštením zbierky je súbor básniček so spoločným názvom aj jednotným kompozičným rámcom *Básnické prirovnania*. Tu Rojček predstavuje sedem zvierat, ktoré sa vďaka svojim (reálnym alebo človekom pripísaným) vlastnostiam stali súčasťou prirovnaní *hladný ako vlk*, *revať ako paván*, *smädny ako ľava*, *mlčať ako ryba*, *byť ako ryba vo vode*, *pyšný ako páv*, *prefíkaný ako liška*, *kradnúť ako straka*. Je zaujímavé, že básnik sa tentokrát nepokúša o defrazeologizáciu, ale naopak, ponecháva ich ako slovné spojenia, aby ich význam čitateľ ľahko odhalil, a okolo nich prestiera svoju chutnú básnickú prílohu: *Ryba mlčí ako ryba / rybe totiž jazyk chýba. / Vo vode je v pohode / ako ryba vo vode*.

Rojček aj v predošlých zbierkach ukázal, že rád tiež tematizuje proces tvorby básne. Aj v najnovšej zbierke sa nachádzajú tzv. básne o básnení (*Básnická odpoveď*, *Zázračná premena*, *Ako vzniká rýmovačka*), v ktorých mladých čitateľov básnik zasväčuje do tajov veršotvorby (*Vieš, ako ja robím rýmy? / Nebavím sa príliš s nimi: / spravím zo slov pevné uzly, /*

aby z básne neuvrzli.) alebo ich len tak baví (Keď mi šibne, / píšem chybné. // Ignorujem každú normu, / či už obsah / a či formu.).

Vizuálnu stránku zbierky mal na starosti osvedčený ilustrátor detských kníh Ľ. Paľo. Hra slov v podaní Rojčeka tak rezonuje v due-te s hrou farieb, figúr, tvarov a plôch, ktorými ilustrátor oživil výtvarnú stránku knihy.

Najnovšia zbierka Františka Rojčeka je ďalším cenným básnickým počinom, ktorý nastavuje latku slovenskej jazykovo-hravej poézie. Pre dieťa je to dobrý spoločník na voľné chvíle, pre dospelého ukážka, ako sa dá vkusne a pritom vždy s novými nápadmi obohacovať detská literatúra a tým aj detský svet.

MARTIN KLIMOVICH

JAROSLAVA KUCHTOVÁ

Keby som mal brata

Vydavateľstvo SPN – Mladé letá, 2017, il. Viktor Csiba, 158 s.

Téma šikanovania sa v literatúre pre deti a mládež začala objavovať v posledných desaťročiach pomerne často. Akosi už sama osebe avizuje dnešnosť, aktuálnosť, priam potrebu zachytiť ju v dramatickom príbehu, esteticky spracovať. V našej literatúre však nejde o nič nové, nové je len terminologické uchopenie javu ponižovania, pohrdania či ubližovania niekomu, kto sa ľahko poddá prezentujúcej sa sile. Ak uznáme, že deti sú úplne bežne konfrontované s javom šikanovania, tak potom treba konštatovať, že prenos tejto témy do umeleckého obrazu vyžaduje veľkú mieru „uveryiteľnosti“. Tá na jednej strane (spolu s autorským tvorivým potenciálom) zaručí status umeleckej kvality

a na strane druhej vysokú recepčnú frekvenciu ponúkanej prózy. Jaroslave Kuchtovej sa to v tomto knižnom opuse nie veľmi podarilo. Pokúsím sa poukázať na niektoré problematické postupy.

V prvom rade ide o jazyk textu. Autorka nám predostiera príbeh šikanovaného piataka Maťa, ktorý prichádza po (zimných) prázdninách do novej školy, pretože sa po odchode svojich rodičov-lekárov na misiu do Afriky musí presťahovať k starkej na dedinu. Obraz chlapca, ktorý sa nám v autorkinom umeleckom opise predostiera, prináleží však oveľa mladšej vekovej skupine. Pre ilustráciu uvediem pár dialógov: „*Matko mój, vstávaj. Treba ísť do školy.*“ „*Do školy? A prečo tam musím ísť?! Nemôžem zostať dnes doma?*“ zamrčal plačlivo. „*Nie, Matko,*“ zavelila starká prísne, „*do školy sa chodiť musí!*“

Pri prvom stretnutí so 17-ročným Tomášom svoju mlčanlivosť vysvetľuje Maťo priam predškolsky: „*S cudzími ľuďmi sa nemám rozprávať,*“ vysvetlil Maťo. V dialógoch so starťou či s rovesníkmi by sme takýchto dôkazov v knihe našli na desiatky. Vekovo čudné a nevyhranené konanie hlavného hrdinu je zrejme aj v jeho nepriamej či v polopriamej reči. Raz sa čuduje úplne prirodzeným slovám či výrazom, ktoré bežne patria do výbavy detí na 1. stupni ZŠ: dá si vysvetliť od starkej, čo je to podvýživa (Maťo je syn lekárov), nepozná pojem sekundové lepidlo a v živote sa s niečím takým nestretol, nerozumie slangovým výrazom „mať niečo na háku“ či výrazu, že niekomu dal otec „kilo“ a podobne. Inokedy zasa jeho myšlienkové pochody prezentujú myslenie dospelého s tendenciou poučať a didaktizovať, nachádzajú sa v pásme postáv, najmä v polopriamej reči: *Otec mi však vysvetlil, že zo svojich koníčkov sa nemôžem tešiť naplno, keď si nesiem ťažobu povinností, ktoré síce*

môžem na chvíľu odložiť, no aj tak ich musím raz urobiť. Alebo: Poskytnú im šancu všetko prehodnotiť a zmeniť sa. Veď – nikdy nie je neskoro! Tomu predsa verí aj Maťov otec. Do tretice: Páčilo sa mu, že k jej hraniu je potrebná logika, rozmyšľanie a predstavivosť. To sú veci, ktoré dnes deťom, podľa neho, často chýbajú. Túto hru by sa mohli deti pokojne hrať aj v škole v rámci niektorých predmetov, povedal. V pásme rozprávača (piataka Maťa) vzhľadom na jeho často až zinfantilizované prejavy (hra s plyšákmi so spolužiačkou Bibou) však nachádzame alebo odborné termíny, alebo pojmy patriace do knižnej lexiky (ktoré sú od dnešného dieťaťa na míle vzdialené): ne-certifikované výrobky, artróza, slzy poníženia, chalani-trýznitelia, nehanebný čin, preventívne vyšetrenie, bezcharakterné konanie, pomstyčtivosť a pod. Archaický knižný slovník však používa aj Maťov starší kamarát Tomáš, gauner a záškolák na jednej strane, ale inak zástanca spravodlivosti a čestnosti na strane druhej. Hoci sa často v dialógoch spomína jeho vulgárne správanie a vyjadrovanie (ide len o slangové výrazy, disfemizmy explicitne zastupuje len slovo štetka a pankhart), v texte priam vytrčajú jeho vyjadrenia staby žiaka elitnej školy. Neuveriteľná je tiež scéna, keď Maťova starká po tom, čo jej vnuk povedal, že sa rozprával a skamarátil s Tomášom, vyberie za riaditeľom gymnázia spytovať sa na neho, hoci ani nevie, ako sa chlapec volá (a nevie to ani Maťo). Na ulici pri stretnutí Maťa s Tomášom však Tomáša starká ani neosloví a nepátra po jeho vlastnostiach.

Diskutabilná je aj syntaktická stránka prózy: autorka text prefažuje polovetnými, hlavne prechodníkovými konštrukciami a ich nadužívanie vedie často k spomaľovaniu deja a nahusťovaniu informácií v jednej vete. (Nehovoriac o tom, že vety naberajú knižný ráz a nie sú verné živému jazyku detí).

Fabulačne je text vystavaný s priesračným cieľom posilniť humánne myslenie detí na viacerých úrovniach, preto okrem hlavnej dejovej línie šikanovania Maťa jeho spolužiakmi autorka do textu pridáva epizódy so Zeusom, psom, o ktorého sa treba starať a obdариť ho láskou, aj keď je najdúch. Humánnu líniu však autorka posilňuje hlavne v komunikácii Maťa s rodičmi; komunikuje sa cez skype (a mail) a mnoho času sa počas sporadických kontaktov Maťa a rodičov venuje téme afrických detí, ich biede. Často sa rozpráva/píše o láskyplnom vzťahu Maťových rodičov k zachránenému chlapcovi Alemovi – africkej sirote. Aj tu však prišlo ku skríženiu dobrého úmyslu s jeho umeleckým prenosom do literárnej podoby. Rodičia napríklad komunikujú s Maťom vetami ako vystrihnutými z odborných kníh či encyklopédií, vyberám náhodne iba jednu, ktorou sa synovi Maťovi prihovárajú rodičia po dlhom odlúčení cez mail: *Zhruba každé tretie dieťa trpí podvýživou, výsledkom ktorej je nedostatočný rast, znížená imunita a s tým spojená náchylnosť na infekcie, vďaka ktorým množstvo detí zomiera ešte pred dovŕšením piateho roku života.* (s. 46) (Chybné je tu použitá predložka „vďaka“, pretože „vďaka“ niečomu sa asi neumiera, ale kvôli niečomu.) Ak si to všetko dáme do pomeru s Maťovým údivom nad prostým slangom, vychádza nám akýsi neživotný hrdina: infantilné nešťastné dieťa s myslením dospelého človeka, vychovávané k sterilite, obdarené veľkou láskou svojich rodičov (na diaľku), ktorí museli obaja ísť zachraňovať cudzie deti a svojho syna nechávajú na výchovu – ako sa dozvedáme – nie celkom zdravej starkej. Alogických fabulačných prvkov je tu akosi priveľa: Maťa prezývajú Tučniak, lebo „*odkedy odišli rodičia, pribral*“ – no rodičia odišli (ako vyplýva z textu) preč na pol roka a Maťo pribral za dva mesiace (!), a to tak markantne (?), že ho vo-

lajú Tučniak. Otec a mama sú lekári, no Maťo sa až po niekoľkých mesiacoch od ich odchodu (po debate s otcom cez skype) dozvedá čosi nové – starká mu odmietne dať kolu: „*Lebo vraj obsahuje obrovské množstvo cukru. A ten je, povedal tvoj oco, zabijak.*“ Alogickú líniu – iste prvotne motivovanú dobrým úmyslom a výchovným zreteľom – podporuje aj výrok Tomáša, ktorý hovorí o tom, že Rišo a Gabo boli hodením petardy pod nohy Maťovej starkej „*blízko kriminálu.... Ved' keby sa niečo stalo, odsúdili by ich. Ktovie, koľko rokov by strávili v pasťáku.*“ (Upozorňujem, že išlo o piatakov, teda deti 10 – 11-ročné, teda „netrestateľné“. Toto súčasné deti vedia, ich právne povedomie je budované už v školách od najnižšieho stupňa až po najvyšší. Mne osobne to sprítomnilo moje detské chvíle, keď nás strašili, že ak sa nebudeme v škole prezúvať a nebudeme si písať doma úlohy, akiste sa dostaneme do polepšovne.)

Fabulačne prázdna je aj epizóda s bicyklom a nakrúcanie šikanovania ako dôkaz pre kompetentných, no v texte táto „pasca“ vôbec nie je využitá, je bezobsažná, redundantná. Je tu aj veľa iných miest, kde to akosi „nejde dokopy“ – a všetko to má jedného spoločného menovateľa: snahu o autorkino (násilné) happyendové vyústenie. Dozvedáme sa napríklad, že vďaka komunikácii s Alemom, malým černošským chlapcom, ktorého si rodičia priniesli z Afriky domov(!!!) a ktorý sa ešte len učí po slovensky a po anglicky, sa Maťo na hodine angličtiny zlepšil, hoci „*Alema angličtina bola ešte slabšia ako slovenčina*“. Mama a otec ako vzorní dospelí vychovávateľia Alema hneď od začiatku formujú a jeho jazykovú bariéru odstraňujú neustálym opravovaním a napomínaním: *Mama ho však zodpovedne opravovala a nútila povedať všetko správne tak, aby ho každý pochopil.*

Happy end čaká, samozrejme, aj na záškoláka Tomáša. Sedemnásťročný Tomáš „*bol v poslednom – maturitnom – ročníku, a preto začal chodiť pravidelne do školy*“ – dozvedáme sa, a to bez nejakej zmienky, čo urobil s toľkými neospravedlnenými hodinami, ktoré mal, (a či mu teraz reálne nehrozil „pasták“). Rišo, najväčší bitkár a jeden z dvojice chalanov, ktorí Maťu šikanovali, na konci hovorí, že „*už nechce prepadnúť*“ a svojmu komplicovi Gabovi oznámi, že so šikanovaním skončili. „*Ak budeš rešpektovať to, čo som povedal, nemám s tebou žiaden problém,*“ odpovedá Rišo na otázku, či ich kamarátstvo s Gabom bude trvať ďalej.

Autorka akiste vie, že deti potrebujú šťastné konce príbehov. Potrebujú dobré vzory, láskavé prostredie rodín, vzájomnú úctu, slušnosť a príkladné správanie sa zo strany dospelých. To všetko do príbehu vtesnala. Škoda len, že sa pozabudlo na to, že dieťa je kritický čitateľ, nedá sa oklamať dobrými úmyslami, zakamuflovanými za príbeh, z ktorého vytíča len číra túžba vidieť svet očami presne v tých etických kontúrach, ako ho vidí autor(ka). Detský čitateľ hľadá svoj svet s atribútmi, ktoré sú pre neho skutočné, uveriteľné. Nemusí dostať hotové odpovede, umenie sa predsa tvorí a prijíma v mnohoročnom pohybe. Ale je háklivý na príbeh s dekoratívnym obalom, ktorý dôkladne vyrovnala ruka dospelého.

Umelecká literatúra má však mnoho funkcií. Aj keď je estetická pre nás prvoradá, existuje aj mnoho ďalších: jednou z nich je aj psychoterapeutická funkcia. Možno z tohto aspektu sa stane kniha Jaroslavy Kuchtovej priechodnou, čítanou a využiteľnou aj v školskej praxi. Aspoň v to nekriticky dúfam.

GABRIELA MAGALOVÁ

VÝSTAVY V BIBIANE

TAJOMNÝ SVET BÁBOK

Výsledkom spoločnej myšlienky troch scénografov a režisérov – absolventov jedného ročníka bábkarskej scénografie na Divadelnej fakulte AMU v Prahe (*MgA. Miroslav Duša, MgA. Jaroslav Milfajt, doc. MgA. Karel Vostárek*) je česko-slovenský interaktívny multimedialný projekt, ktorý reaguje na zapísanie českého a slovenského bábkarstva do Zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO a zároveň na 100. výročie založenia Československej republiky. Výstava predstaví viac než tridsaťročnú tvorbu autorov projektu v Prahe, Brne a v bratislavskej BIBIANE.

Termín: 16. 8. – 23. 9. 2018

ZMYSEL TO MÁ AJ BEZ ZMYSLOV

Interaktívna výstava, na ktorej detskí návštevníci spoznajú život svojich vrstovníkov so špeciálnymi potrebami a súčasne sa zoznámia s hrdinami výnimočných kníh. Vystavenú výberovú kolekciu IBBY za rok 2017 dopĺňajú tituly z fondu Knižnice BIBIANY. Návštevníci si môžu zalistovať v pestrej zmesi kníh z celého sveta – či už sú to literárne portréty detí a mladých ľudí s rôznymi typmi postihnutia, knihy s Braillovým písmom, hmatovými ilustráciami alebo ľahko čitateľné knihy.

Námet – H. Ondrejčková. Scenár – J. Michalová.

Odborná spolupráca – M. Halamičková. Výtvarno-priestorové riešenie – Z. Kadlčáková.

Termín: 29. 6. – 9. 9. 2018

KIWANIS BÁBIKY 2018 POMÁHAJÚ

Výstavu Kiwanis bábik, ktoré maľujú a výtvarne dotvárajú renomovaní slovenskí a zahraniční umelci, predstavuje BIBIANA v spolupráci s KIWANIS klubom Bratislava. Vernisáž výstavy bude o 16.00 hod. v priestoroch Galérie Dušana Rolla. Dražba vystavených bábik sa uskutoční 8. 10. o 18.00 hod. v Radisson Blu Carlton Hoteli. Výťažok bude použitý na dobročinné účely.

Termín: 27. 9. – 12. 10. 2018

AŽ NAPRŠÍ A USCHNE

Výstava predstavuje jedinečnosť zemskej atmosféry hravou formou. Deti sa dozvedia viac o slnečnej sústave, zložení zemskej atmosféry, o cyklónoch a tornádach, kolobehu vody či predpovedi počasia. Vyskúšajú si, ako znie ľudský hlas v atmosfére hélia pomocou hlasového modulátora, ale aj nádherné ticho vo vesmíre, spôsobia malú potopu Európy. Jednoducho – čaká na nich množstvo netradičných činností a hier. Tematika atmosféry Zeme je priblížená na príkladoch jej stvárnenia vo výtvarnom umení. Vďaka nápaditému vizuálnemu spracovaniu sa výstava stane mimoriadnym zážitkom nielen pre deti.

Námet, scenár a výtvarno-priestorové riešenie – O. Slivka.

Dramaturgia – V. Marákyová.

Termín: 20. 4. – 23. 9. 2018

SUMMARY

For many decades, Slovakian children's literature has been dominated by modern fairytales. This trend has continued into 2017, as stated by the analysis *Fairytale Variations*, which was conducted by Zuzana Stanislavová from the the University of Prešov for the review Bibiana. In it, Zuzana Stanislavová praises Daniel Pastirčák's book *Starec a Dieťa*, where the most significant present-day Slovakian children's author evaluates the meaning of life in an artistic way. The takeaway of his story *O zrnku* is that life only makes sense when it is lived for and with others as well as for oneself. In June, the notorious Slovakian illustrator and recipient of the Hans Christian Andersen Award, prof. Dušan Kállay, celebrated his seventieth anniversary. To celebrate, Bibiana has published some of his illustrations. Mgr. Viera Anoškinová also took this opportunity to write an article called *The Painter of Mysteries and Dreams*. In it, she praises Dušan Kállay's worldliness as well as his extraordinary imagination. The Slovakian section of IIBY and BIBIANA, The International House of Art for Children, have organized the International Children's Book Days for the thirty-fifth year running. This unique event was organized by the Regional Library in Žilina, a town in Central Slovakia. Over 1700 children from 18 different schools took part in this three-day event, which also included a workshop for teachers and librarians that was called The Library in a Child's World. The writer Toňa Revajová prepared a report about the Children's Book Days, where she included various writers' and illustrators' opinions on this event. The almost one hundred year old children's book writer Mária Haštová has departed from her calm life into the afterworld. Her most interesting book, a collection of short stories called *Zo starej horárne* (1955), is full of emotions, love of nature and admiration of simple people. The editor Magda Baloghová has written a piece for Bibiana in her honour. Magda Baloghová also wrote an article called *The Se-*

cret of the Hundred Year Old Ink, where she remembers the fantastic poet, artist and writer Maša Haľamová, whose story about a small cat called *Petrišorka* (1965) takes place during the Second World War and serves to fuel children's aversion towards war. In the article *Generational Perceptions of Radio Dramas*, the famous literary critic prof. Marta Žilková analyses the present-day radio and literary culture with regards to children. She states that contemporary writers often try too hard to captivate children's attention with shallow stories and cheap laughs. The celebrate the 90. anniversary of the magazine *Slniečko* (1927), Bibiana has published an article from Eva Faithová on educational literature and a study from Ľubica Horváthová on language culture in *Slniečko*. The exhibition *Zmysel to má aj bez zmyslov* has been met with great interest from children as well as from adults. In the exhibition, kids can learn about about the every-day life of physically and mentally handicapped children. This extraordinary exhibition, which includes Slovakian as well as foreign language books, was organized by the BIBIANA workers Jana Michalová and Hana Ondrejičková. On the 1st of January 2018, the Centre for Children's Literature, Reading and SK IBBY was formed in BIBIANA in cooperation with the Ministry of Culture of the Slovak Republic. Eva Ciferská is the Head of the Department and Timotea Vráblová is its International Coordinator. This issue of Bibiana talks about some of the centre's activities in its first half-year. The issue closes with a couple of reviews. P. Naščák talks about Erich Kästner's book *Der kleine Mann*, prof. Ján Kačala praises the collaborative monograph in the magazine *Slniečko*, which was published by the Comenius University in Bratislava, and Gabriela Magalová reflects on the story *Keby som mal brata*. Despite her critical review, she hopes that the main themes of bullying strike a chord with young readers, as well as with teachers and parents.

Prel. Zuzana Gregáňová

